

Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhrin kuntoutuksen haasteita ja erityispiirteitä

Helena Korganoff

Opinnäytetyö
Toukokuu 2020
Sosiaali- ja terveysala
Kuntoutuksen ohjaaja (AMK)

Tekijä(t) Korganoff, Helena	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä toukokuu 2020
	Sivumäärä 90	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhrin kuntoutuksen haasteita ja erityispiirteitä		
Tutkinto-ohjelma Kuntoutuksen ohjaaja (AMK)		
Työn ohjaaja(t) Satu Tuomimäki, Kaisa Lällä		
Toimeksiantaja(t) -		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Maailmalla on tuhansittain naisia ja lapsia seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan piirissä. Määrästä ei ole tarkkaa tietoa. Suomi on ihmiskaupaan nähden niin kautakulku- kuin kohdemaa. Seksuaaliseen hyväksikäyttötarkoitukseen ulkomaille viedään myös suomalaisia naisia ja tyttöjä. Suomessa tapahtuva ihmiskauppa on lisääntynyt.</p> <p>Tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä ja ajankohtaista tietoa seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvästä ihmiskaupasta ilmiönä sekä pureutua sen erityispiirteisiin kuntoutuksen näkökulmasta. Tavoitteena oli selvittää, minkälainen on uhrin kuntoutuksen prosessi erityisesti Suomessa sekä rakentaa perustaa case management -tyyppiselle asiakastyölle.</p> <p>Tutkimus tehtiin kvalitatiivisena ja toteutettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluna. Aineiston keruun kohderyhmänä oli ihmiskaupan kanssa tekemisissä olevat asiantuntijat (n=7). Analysoinnissa käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jonka pohjana toimi Moxleyn monitoiminnallisen case managementin teoreettinen viitekehys.</p> <p>Tutkimus osoitti ihmiskaupan olevan laaja ilmiö. Käsite ei ole selkeä. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää ihmiskaupaa tunnustetaan Suomessa heikommin kuin maailmalla. Kuntoutuksen prosessi on holistinen ja edellyttää laaja-alaista osaamista, jonka keskiössä on asiakkaan kohtaamisen taidot, kyky tiimityöhön, yhteistyöhön sekä monialaiseen ammatilliseen kohtamiseen ja keskusteluun. Palvelupolku ja -verkotot on tunnettava. Moniammatillisuus painottui. Asiakastyössä korostui traumatietoisuus, jossa todettiin suuria puutteita. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että Suomessa on käynnissä muutoksia, joilla on tarkoitus helpottaa uhrien auttamista. Koulutuksen sisällyttämistä ammatillisiin opintoihin ehdotettiin, palvelupolkua ja psykiatrista kartoitusta haluttiin kehitettävän edelleen.</p>		
Avainsanat ihmiskauppa, seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa, kuntoutus, case management		
Muut tiedot -		

Author(s) Korganoff, Helena	Type of publication Bachelor's thesis	Date May 2020 Language of publication: Finnish
	Number of pages 90	Permission for web publication: x
Title of publication Challenges and special features of rehabilitation of victims of sex trafficking.		
Degree programme Rehabilitation counseling (AMK)		
Supervisor(s) Satu Tuomimäki, Kaisa Lällä		
Assigned by -		
<p>Abstract</p> <p>Globally, thousands of women and children are victims of sex trafficking, and their exact number is unknown. Concerning human trafficking, Finland is both a transit and target country. Moreover, Finnish women and girls have been trafficked abroad for sexual purposes. Human trafficking which happens in Finland has increased.</p> <p>The purpose of the thesis was to increase current knowledge and understanding of sex trafficking as a phenomenon and focus on its special features from the rehabilitation point of view. The aim was to examine the nature of the rehabilitation process especially in Finland and to build a foundation for case management. The study had a qualitative research approach, and the data was collected by using semi-structured theme interviews. The target group of data collection consisted of experts (n=7) dealing with victims of human trafficking. The data was analysed by using theory-driven content analysis that was based on Moxley's theoretical frame of case management.</p> <p>According to the results, human trafficking is an extensive phenomenon, but the concept is not clear. The victims of sex trafficking are not identified in Finland as well as in other parts of the world. The process of rehabilitation is holistic and requires a comprehensive competence with a strong capacity for meeting the clients, for teamwork and cooperation as well as for multisectoral dialogue and interaction. Moreover, the service system and the related networks must be known well. Multi-professionality was also highlighted as well as trauma knowledge in which major knowledge gaps were identified. In conclusion, it can be stated that there are many on-going changes in Finland whose purpose is to promote the helping of the victims. The respondents also proposed inclusion of the topic in vocational education. Furthermore, the service route and psychiatric assessment were raised as issues of further development.</p>		
Keywords/tags Human trafficking, sex trafficking, rehabilitation, case management		
Miscellaneous -		

Sisältö

1	Opinnäytetyön lähtökohdaksi.....	3
2	Ihmiskauppa ilmiönä	4
2.1	Lakien ja kansainvälisten sopimusten raamittamaa määrittelyä.....	4
2.2	Ihmiskaupan muodot	7
3	Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa.....	10
4	Ihmiskauppa Suomessa	15
5	Ihmiskaupan uhrin auttaminen Suomessa.....	17
6	Opinnäytetyön teoriaohjaavana lähtökohtana Case management.....	20
7	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	23
8	Tutkimuksen toteuttaminen	24
8.1	Kohderyhmä ja menetelmä	24
8.2	Aineiston analysointi	25
9	Tutkimustulokset.....	27
9.1	Ilmiön tunteminen asiakastyön vahvana perustana	27
9.2	Case management.....	31
9.2.1	Alkuarviointi.....	32
9.2.2	Palvelusuunnitelma	35
9.2.3	Interventiot.....	53
9.2.4	Seurannan vahvuuksina motivointi, asiakaslähtöisyys ja tilannetajuisuus	54
9.2.5	Arviointi	55
9.3	Suomessa tapahtuvan seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan ehkäisemisen tunnistettuja suuntaviivoja	60

	2
10 Eettisyys ja luotettavuus.....	65
11 Pohdinta.....	68
12 Johtopäätökset.....	75
Lähteet	77
Liitteet	83
Liitteet	

Liite 1. Teemahaastattelurunko.....	83
Liite 2. Analysoinnissa muodostunut kategorisointi.	84
Liite 3. Tiedote	88
Liite 4. Suostumus haastattelulle.....	89
Liite 5. Mind-map luovien ja toiminnallisten menetelmien mahdollisuuksista ...	90

Kuviot

Kuvio 1. Uhrien määrät ihmiskaupan eri muodoissa v. 2016	7
Kuvio 2. Ihmiskaupan uhrit maailmanlaajuisesti v. 2016	8
Kuvio 3. Ihmiskaupalle altistavia riski- ja haavoittuvuustekijöitä	9
Kuvio 4. Seksuaalisen hyväksikäytön seurauksia	12
Kuvio 5. Moxleyn monitoiminnallisen case managementin malli.....	31
Kuvio 6. Asiakkaan ympärille rakentuvaa moniammatillista verkostoa.....	37

Taulukot

Taulukko 1. Analysoinnissa syntyneitä kategorisointia.....	26
--	----

1 Opinnäytetyön lähtökohdaksi

”Rukoilen ja toivon, että tajuatte että se mitä teette on väärin.

Lopettakaa se. Lopettakaa se, koska se satuttaa meitä.”

”Karen”

Näin rukoili nuori filippiiniläinen tyttö, joka nyt asuu turvakodissa. Hänet pelastettiin verkossa tapahtuvalta hyväksikäytöltä. Maailmalla on tuhansittain lapsia, joita kaupataan seksuaalista hyväksikäyttötarkoitusta varten. Tälläkin hetkellä verkossa liikkuu ”saalistajia”. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhrien lopullista määrää on mahdotonta koskaan tietää tarkalleen.

Myös Suomessa on ihmiskaupan uhreja, joista osa joutuu seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvään ihmiskauppaan. Yhä enenevästi on julkisuudessa puitu paljastuneita seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja ihmiskauppaan liittyviä tapauksia. ”Kysynnän ja tarjonnan” laki pätee mitä brutaalimmissa muodoissaan. Tämä asettaa haasteen vastata ihmiskaupan vastaisen työn tarpeisiin peräänantamattomuudella, taidolla ja yhteistyöllä. Se edellyttää kuntoutuksen näkökulmasta ilmiön selvittämistä, sen tuntemista sekä ihmiskaupasta kuntoutuvien asiakkaiden tarpeiden ymmärtämistä, verkostoitumista ja palvelupolkujen kartoittamista.

Tämän työn tarkoituksena on keskittyä seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhrien kuntoutuksen haasteisiin ja erityispiirteisiin, holistisen lähestymistavan ymmärtämiseen sekä Case Management-asiakastyön hahmottamiseen ja siihen liittyvän osaamisen kartuttamiseen.

2 Ihmiskauppa ilmiönä

2.1 Lakien ja kansainvälisten sopimusten raamittamaa määrittelyä

YK:n vuonna 2004 syntyneen kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen yleissopimus eli Palermon sopimus sai vuonna 2006 lisäpöytäkirjan liittyen ihmiskauppaan ja siinä erityisesti naisia ja lapsia koskevan kaappaamisen ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta (Hietaharju 2014, 10.) Sen käsitteiden käyttöä selventävässä yleisten määräysten 3. artiklassa ihmiskauppa määritellään seuraavasti:

a) hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaa henkilöiden värväystä, kuljettamista, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista voimankäytöllä uhkaamisen tai voimankäytön tai muun pakottamisen, sieppauksen, petoksen, harhaanjohtamisen, vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla, taikka toista henkilöä vallassaan pitävän henkilön suostumuksen annetun tai vastaanotetun maksun tai edun avulla. Hyväksikäytöksi katsotaan vähintään toisen hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa tai muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö tai pakollinen palvelu, orjuus tai muu orjuuden kaltainen käytäntö, orjuuden kaltaiset olot tai elinten poistaminen. (SopS 71/2006.)

b) ihmiskaupan uhrin suostumuksella tämän a kohdassa tarkoitettuun hyväksikäyttöön ei ole merkitystä, kun sen saamiseksi on käytetty jotakin a kohdassa mainittua keinoa. (SopS 71/2006.)

c) lapsen värväys, kuljetus, siirtäminen, kätkeminen tai vastaanottaminen hyväksikäyttötarkoituksessa katsotaan "ihmiskaupaksi" myös silloin, kun siihen ei liity mitään tämän artiklan a kohdassa mainittua keinoa. (SopS 71/2006.)

d) Lapsi tarkoittaa alle 18-vuotiasta henkilöä. (SopS 71/2006.)

Kansainväliset veloitteet ovat vaikuttaneet myös Suomen lainsäädännön kehittämiseen suhteessa ihmiskauppaan, joka kriminalisoitiin Suomessa vuonna 2004 (Kervinen & Ollus 2019, 11). Rikoslain 25. luku vapautteen kohdistuvista rikoksista määrittelee 3 §:n mukaan ihmiskaupan ja törkeänä pidettävä ihmiskaupan Suomessa.

Joka käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa, turvatonta tilaa tai toista painostamalla, erehdyttämällä tai tämän erehdystä hyväksikäyttämällä, maksamalla korvauksen toista määräysvallassaan pitävälle tai ottamalla vastaan sellaisen korvauksen ottaa toisen määräysvaltaansa, värvää, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen 20 luvun 9 §:n 1 momentin kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin tai elimien/kudoksien poistamiseksi on tuomittava ihmiskaupasta vähintään 4kk, enintään 6v. Ihmiskaupasta tuomitaan myös, jos määräysvaltaan otetaan alle 18v., vaikka mitään em. ei olisi käytetty. Yritys on rangaistava. (L 19.12.1889/39, luku 25, 3 §.)

Ihmiskauppa on siis vakava vapautteen kohdistuva rikos, joka syvästi loukkaa ihmisoi-
keuksia. Sen ytimessä ovat mm. henkilön koskemattomuuden loukkaus, hyväksikäyt-
tötarkoitus, uhrin haavoittuvaisuuden hyväksikäyttö, uhrin alisteinen/riippuvainen
asema, pakottaminen, petos ja erehdyttäminen. Rikoslain mukaan törkeäksi ihmis-
kaupan tekee mm. em. lisäksi käytetty väkivalta, uhkaus ja kavaluus. Uhrille myös ta-
hallisesti tai törkeällä huolimattomuudella aiheutettu vamma, sairaus, hengenvaaral-
linen tila tai näihin rinnastettava erityinen kärsimys tekee ihmiskaupasta törkeän.
Alle 18 v. lapsen tai henkilöön kohdistettu teko, kun tämä ei pysty eikä kykene puo-
lustamaan itseään pidetään myös törkeänä tekona. (L 9.12.1889/39, luku 25, 3 a §.)
Ulkomaalaislaki puolestaan määrittää mm. kuka on ihmiskaupan uhri (L
3.4.2004/301, luku 1, 3§, 23). Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta
sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta määrittelee Suomessa toimi-
van ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmän 4. luvussaan (L 7.6.2011/746).

UNICEFin johtajan Philippe Corin (2009) mukaan ”lapsilla on tarpeiden lisäksi myös
oikeuksia”. UNICEF:n entisen pääsihteerin J.P. Grantin (n.d.) puolestaan sanoi ”lapsen
oikeuden olevan aikuisen velvollisuus”. Näitä oikeuksia on huomioitu kansainvälisesti
v. 1989 hyväksytyssä ja jatkuvasti päivitettävässä YK:n lapsen oikeuksien yleissopi-
muksessa, joka on maailman laajimmin ratifioitu YK:n ihmisoikeussopimus. Sen neljä
peruspilaria ovat syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja ke-
hittymiseen sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen. (Mikä on lapsen oikeuksien
sopimus n.d.)

Suomessa lapsen oikeuksien sopimus tuli voimaan v. 1991. Sopimukseen on lisätty kolme ns. lisäpöytäkirjaa, jotka myös Suomi on ratifioinut. Ne ovat 1) lasten osallistuminen aseellisiin konflikteihin 2) lapsikauppa ja lasten hyväksikäyttö prostituutiossa ja pornografiassa ja 3) valitusoikeus. Sopimus velvoittaa valtiot tiedottamaan lasten oikeuksista niin lapsille kuin aikuisillekin. (Mikä on lapsen oikeuksien sopimus n.d.) Ihmiskaupan uhrin ollessa lapsi, on ihmiskaupparikoksen kynnyksensä matalampi ja Suomessa toimivan ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmän ja lastensuojelun yhteistyö on tärkeää. Lastensuojelulaki velvoittaa terveydenhuollossa toimivan ammattihenkilöstön viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuoltoon, mikäli ovat saaneet työssään tietää lapsen elävän olosuhteissa, jotka hoidon ja huolenpidon osalta vaativat selvittämistä lastensuojelun tarpeesta. Tähän sisältyy myös lapsen kehitystä vaarantavat olosuhteet kuin myös lapsen oma käyttäytyminen. Ammattihenkilöstön salassapitovelvollisuus ei voi estää ilmoittamista. (L 417/2007, 25 d §.) Kervinen ja Ollus (2019, 17) nostavat esiin ihmiskaupan rinnakkaisrikoksina rikoslain 20 luvussa määritellyt parituksen ja törkeän parituksen. He toteavat, että lapset voivat joutua seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, joka ei varsinaisesti ole ihmiskauppaa mutta joka kuitenkin sisältää ihmiskaupan elementtejä. Seksuaalipalvelujen ostaminen 16-17 vuotiailta on rikoslain luvun 20:8a:n mukaan kielletty ja näitä nuorempien osalta on kyse joko hyväksikäytöstä tai törkeästä hyväksikäytöstä. (Kervinen ja Ollus 2019, 17.) Muita Suomea ihmiskaupan suhteen velvoittavia kansainvälisiä sopimuksia on Vuoden 2005 Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (44/2012) erityisesti uhrien asemaan, tunnistamiseen, avunsaantiin, toipumiseen, oleskeluluvan saamiseen sekä 30 päivän toipumis- ja harkinta-aikaan liittyen. Yleissopimuksen 15 artiklan mukaan toipumis- ja harkinta-aika on perusteltua, kun ihmisen epäillään olevan ihmiskaupan uhri. Tänä aikana ihmisen tulee vapautua ihmiskauppi-aiden vaikutuspiiristä sekä tehdä tietoon perustuva päätös yhteistyöstä viranomais-ten kanssa. Uhrin maasta poistamis päätöstä ei saa toteuttaa toipumis- ja harkinta- aikana. Yleissopimusta tarkentavat Euroopan unionin direktiivit, joista esim. EU:n ihmiskauppadirektiivi (2011/36/EU) on Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi, joka on annettu ihmiskaupan ehkäisemisestä, torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta. (Kansainväliset velvoitteet ja sopimukset ihmiskaupan vastaiseen työhön liittyen 2018; SopS 44/2012; Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/36/EU.)

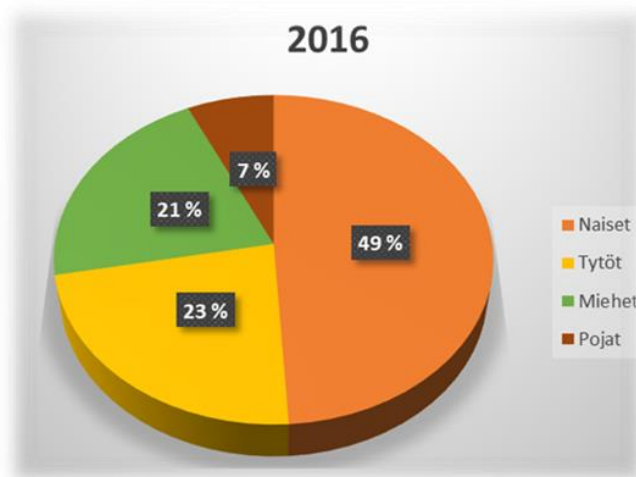
2.2 Ihmiskaupan muodot

Ihmiskauppa on moninaista ja usein sen eri muodot ovat linkittyneet toisiinsa. Kervisen ja Olluksen (2019, 17-21) mukaan esim. työperäiseen ihmiskauppaan saattaa sisältyä myös seksuaalista hyväksikäyttöä. Ihmiskauppa voi olla seksuaalista tai työperäistä hyväksikäyttöä, avioliittoon pakottamista, rikolliseen toimintaan ja kerjäämiseen pakottamista, laitonta adoptiota hyväksikäyttötarkoituksessa, elinkauppaa eli elinten ja kudosten poistamista taloudellisessa hyötymistarkoituksessa sekä lapsisotilaaksi pakottamista (Kervinen & Ollus 2019, 17-21; Ihmiskauppa Suomessa n.d.). UNODC:n (so. United Nations Office on Drugs and Crime) vuoden 2018 ihmiskauppaan liittyvä raportti osoittaa, että maailmanlaajuisesti raportoitujen ihmiskaupan uhrien määrä on noussut. Tämä voi johtua siitä, että maailmalla on myyty enemmän ihmisiä. Toisaalta se voi olla myös osoitus siitä, että joissakin maissa kansallinen tieto, taito havaita ja paljastaa ihmiskaupan rikoksia on lisääntynyt ja ihmiskaupan uhrien tunnistaminen on parantunut. Ihmiskaupparikoksista saatujen tuomioiden määrä on noussut kuitenkin vasta viime aikoina huolimatta siitä, että useimmilla mailla on jo joitakin vuosia ollut kattava lainsäädäntö ihmiskauppaa koskien. Ihmiskauppaan liittyvien tuomioiden raportoidaan lisääntyneen Aasiassa, Amerikoissa, Afrikassa ja Lähi-idässä. Tästä huolimatta monessa Afrikan ja Aasian maassa on edelleen vain vähän ihmiskaupparikoksista langetettuja tuomioita, mikä antaa rikollisverkostoille mahdollisuuden toimia rauhassa rangaistuksetta. Kuviossa 1 on esitetty uhrien määrät ihmiskaupan eri muodoissa v. 2016 (UNODC 2018, 3, 7-10, 29.)

Kuvio 1. Uhrien määrät ihmiskaupan eri muodoissa v. 2016 (UNODC 2018, 9)

Kervisen ja Olluksen mukaan (2019, 9) ihmiskaupassa ei tarvitse välttämättä ylittää maan rajoja ja ihmiskaupan uhri voi myös olla usein kantaväestöön kuuluva. UNODC:n raportti (2018, 9-10) osoittaa, että useimmat ihmiskaupan uhreista on havaittu ja tunnistettu omilla kotimaissaan ja maailmalla juuri tähän ryhmään kuuluvien uhrien lukumäärä onkin noussut viimeisen 15 vuoden aikana. Tämän lisäksi erityisesti vauraat maat esim. Länsi- ja Etelä-Euroopassa sekä Lähi-idässä ovat ihmiskaupan kohdemaita. Raportissa todetaan suurimman osan ihmiskaupan uhreista olevan pääosin aikuisia naisia. Tyttöjen määrä on kuitenkin lisääntynyt ja yhä lisääntyy. Työperäisen ihmiskaupan uhreista n. puolet on miehiä. Kuviossa 2 on esitetty UNODC:n vuoden 2016 raportin mukaiset maailmanlaajuisen ihmiskaupan mies-, nais-, tyttö- ja poikalapsiuhrien osuudet. (UNODC 2018, 9-10.)

Kuvio 2. Ihmiskaupan uhrit maailmanlaajuisesti v. 2016 (UNODC 2018, 10)

Näitä tilastoja tarkisteltaessa on kuitenkin muistettava, että kaikki ihmiskaupaan liittyvät tapaukset eivät koskaan tule ilmi. Rikolliset eivät ilmoittele tekemiensä rikosten määrää eivätkä niihin liittyviä kassavirtoja. Mitä vähemmän tapauksia tiedetään, sen tuottoisampaa rikollisille. Ihmiskaupan ja uhrien havaitseminen ja tunnistaminen on edelleen haastavaa mutta sitäkin tärkeämpää. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n mukaan maailmassa oli v. 2016 enemmän kuin 40 miljoonaa ihmiskaupan uhria. Näistä 25 miljoonaa oli tarkoitettu työperäiseen hyväksikäyttöön ja 15 miljoonaa oli avioliittoon pakotettuja. (Global estimates of modern slavery 2017, 5).

Ihmiskauppaa vastaan toimivan järjestön International Justice Missionin mukaan se on enemmän kuin koskaan maailman historiassa. Orjuus on teollisuutena tuottoisaa ja sillä ansaitaan miljardeja. Ihmiskauppa tuottaa vuosittain n. 150 biljoonaa dollaria. (International Justice Mission n.d.) Thompson (2007, 27-28) muistuttaa, että ihmiskauppa, orjuus ja siihen verrattavissa oleva ei ole uusi ilmiö ihmiskunnassa. 1700-luvun alussa pappi F. Valentijn sanoi ihmisten orjuuttamisen olevan maailman vanhinta kaupankäyntiä ja monissa menneissä maailmamme imperiumeissa ja kulttuureissa kuten Kreikan, Rooman, Persian, Ottomaanien, Arabien, Kiinan, Mayojojen ja Azteekkien kulttuureissa orjuus oli varsin tavanomainen asia. Transatlanttinen orjakauppa puolestaan kasvoi ja menestyi 1500- ja 1600-luvun kolonisaation aikana aina 1900-luvulle asti ja n. 11 miljoonaa ihmistä kuljetettiin orjuuteen. (Thompson 2007, 27-28.)

Sanana orjuus tuokin mieleemme usein kahleiden kilinän, afrikkalaisten orjien ruoskinnan ja puuvillapellot. **Ihmiskaupan uhri voi kuitenkin olla joku juuri sinun ja minun nykyisessä arjessamme kohtaama ihminen, jota tilanteen tavanomaisuuden takia emme useimmiten edes huomioi.** Veikkolainen (2019) kirjoittaa Ylen artikkelissaan Rikosuhripäivystyksen erityisasiantuntijan esiin tuoman ajatuksen siitä, että orjuuden nostattamat mielikuvat kahleissa kulkevista orjista yms. vaikeuttavat nykyisen ihmiskaupan havaitsemista ja uhrien tunnistamista. Ihmiskaupan uhriksi joutumiselle on monenlaisia tausta-, riski- ja haavoittuvuustekijöitä. (Ks. kuvio 3.)

Kuvio 3. Ihmiskaupalle altistavia riski- ja haavoittuvuustekijöitä (Zimmerman, Hossain, Yun, Roche, Morison ja Watts 2006, 8-21; Thompson, Haley 2018, 301; Kuva: John Hain, Pixabay.com, muokattu)

3 Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa

Rosell, Gittenauer, Goulding, McGuinness, Jamal, Holubova, Kuhl ja Pečiūrie (2018, 13) osoittavat raportissaan, että kun naiseen kohdistuu väkivaltaa sen takia, että hän on nainen tai että se vaikuttaa naiseen suhteettomasti estäen naisia ja tyttöjä nauttimasta oikeuksistaan ja vapauksistaan tasavertaisesti miesten kanssa on kyse sukupuoleen perustuvasta väkivallasta. Euroopan neuvoston yleissopimus (2011) naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta määrittelee 3. artiklan a -kohdassa tarkemmin:

*"naisiin kohdistuva väkivalta" tarkoittaa naisiin kohdistuvaa ihmisoi-
keusloukkausta ja yhtä syrjinnän muotoa, ja se käsittää kaikki sellai-
set sukupuoleen perustuvat väkivallanteot, jotka aiheuttavat tai voi-
vat aiheuttaa naisille ruumiillista, seksuaalista, henkistä tai taloudel-
lista haittaa tai kärsimystä, mukaan lukien tällaisilla teoilla uhkaami-
nen, pakottaminen tai mielivaltainen vapaudenriisto joko julkisessa
tai yksityiselämässä (Euroopan neuvosto 2011.)*

Rosellin ja muiden (2018, 13) mukaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa on ilmeinen sukupuoleen perustuvan epätasa-arvon ilmentymä. Se on uhrille usein jatkumoa jo aiemmin elämässä koetulle väkivallalle/hyväksikäytölle. (Rosell ja muut 2018, 13.) Suurin osa maailmanlaajuisesti tunnistetuista ihmiskaupan uhreista on kaupattu juuri seksuaalista hyväksikäyttöä varten ja näistä tunnistetuista uhreista $\frac{3}{4}$ on naisia. Eniten tähän tarkoitukseen myytyjä naisia ja lapsia on tunnistettu Ameri-
koissa, Euroopassa, Itä-Aasiassa ja Tyynen valtameren alueilla. (UNODC 2018, 10.) Yh-
denvertaisuusvaltuutetun muistion (2016) mukaan ihmiskauppa Euroopassa on suku-
puolittunut ilmiö. Vuosien 2010 – 2012 aikana 69% tunnistetuista ihmiskaupan uh-
reista oli tarkoitettu seksuaaliseen hyväksikäyttöön. 80% kaikista tunnistetuista ih-
miskaupan uhreista oli naisia ja tyttöjä. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ih-
miskaupan tunnistetuista uhreista oli 95% naisia ja tyttöjä ja yli 1000 lasta oli joutu-
nut seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. (Eurostat 2015, 13.)

Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa ei kuitenkaan koske ainoastaan naisia ja tyttöjä. Somade (2017) esim. kertoo Afganistanin ”bacha bareesh” eli n. 9-18 vuotiaista ”parrattomista pojista”, jotka afganistanilaisen ”bacha bazi” (”poikaleikki”) tavan mukaan ovat pakotettuja pukeutumaan naisten vaatteisiin ja tanssimaan viettelevästi vanhemmille miehille. Yleensä nämä pojat ovat varakkaan ”suojelijan” omaisuutta ja he ovat jatkuvan seksuaalisen hyväksikäytön kohteina. (Somade 2017.) Myös Veikkolainen (2019) kirjoittaa artikkelissaan kotimaassaan valtaa pitävien miesten hyväksikäyttämiksi tulleista nuorista miehistä, jotka ovat saapuneet Suomeen turvapaikanhakijoina.

Loverboy-ilmiössä uhri houkutellessaan hyväksikäyttäjän kanssa parisuhteeseen, jonka jälkeen alkaa vaatimukset esim. seksipalvelujen myymistä. Loverboyn uhrit eivät ymmärrä omaa tilannettaan ja pysyvät usein uskollisina hyväksikäyttäjäänsä kohtaan. Uhriksi voi joutua kuka tahansa, sukupuolella tai seksuaalisella suuntautumisella ei ole väliä. (Loverboy-ilmiö n.d.)

UNODC:n raportti (2018, 10) kertoo joidenkin Euroopassa tehtyjen kansallisten tutkimusten osoittavan vallitsevimmaksi ihmiskaupan muodoksi juuri seksuaalisen hyväksikäytön. Hyväksikäyttö voi tarkoittaa esim. prostituutioon, seksiteollisuuteen (esim. pornografiaan liittyvä) ja seksiorjuuteen pakottamista. Harding-Jonesin (n.d.) mukaan uhrit on todennäköisesti alistettu raiskauksille (myös jengiraiskauksille), hakkaamiselle, pakkokeinoille, kidutukselle, vankeudelle ja heillä on fyysisiä vammoja ja sairauksia. Rosellin ja muiden (2018, 33) mukaan seksuaalisen hyväksikäytön uhrit oireilevat samoin kuin kidutuksen ja sodan uhrit. Yhdenvertaisuusvaltuutetun muistion (2016, 6) mukaan tutkimukset vahvistavat tämän ihmiskaupan muodon uhrien oireilevan vakavammin ja useammin kuin esim. työperäisen ihmiskaupan uhrien. Hyväksikäytön seuraukset voivat olla moninaisia. (Ks. kuvio 4.)

Kuvio 4. Seksuaalisen hyväksikäytön seurauksia (Zimmerman ja muut, 2006, 8-21; Roselli ja muut 2018, 14, 33; Handbook on counselling asylum seeking and refugee women victims of gender-based violence 2019, 24)

UNODC:n raportin (2018, 13) mukaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvässä ihmiskaupassa käytetään usein fyysistä väkivaltaa ja pakkokeinoja. Uhreja "metsästetään" kuitenkin myös petoksella ja hyväksikäyttämällä heidän haavoittuvaa asemaansa. Pelko, luottamuksen puute ja syvä häpeä estävät usein uhreja puhumasta. Jotta uhrien fyysisiin, psyykkisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin tarpeisiin kyettäisiin vastaamaan, on ihmiskaupan uhrien kanssa tekemisissä olevien eri toimijoiden kyettävä tunnistamaan ihmiskauppaan liittyvä erilainen ja usein kompleksinen konteksti ja se todellisuus, joissa seksuaalinen hyväksikäyttö tapahtuu. Erityisenä huolen aiheena on lasten ja erityisesti tyttöjen kauppaaminen. (UNODC 2018, 13.) Ritual abuse pages:n (n.d.) mukaan amerikkalainen psykohistorioitsija deMause (The Journal of Psychohistory 1998) sanoo lapsuuden historian olleen painajaisista, josta olemme vasta alkaneet herätä. Mitä pidemmälle historiassa mennään, sitä järkälemäisimpinä näyttäytyvät heitteillejätto, laiminlyönti, välinpitämättömyys ja julmuus. Mitä todennäköisemmin lapsia on tapettu, hylätty, lyöty, terrorisoitu ja hyväksikäytetty huoltajiensa taholta. deMause (1998) toteaa elämänmittaisen lapsuuden ja yhteiskuntaan liittyvän psykohistoriallisen tutkimuksensa johtopäätöksenä jopa niinkin rajusti, että ihmiskunnan historia perustuu lasten hyväksikäyttöön. (Ritual abuse pages n.d.)

Samoin Laitinen (2004, 24) toteaa lasten hyväksikäytön olleen historiassa niin yleistä, että lasten kohdalla historiaa voidaankin tulkita hyväksikäytön historiana. Lasten hyväksikäyttö ei siis ole tämän päivän ihmiskaupan ”uusi suuntaus”. Tämän hyväksikäytön historian jatkumoksi Internet tarjoaa nykyisin hyvän mahdollisuuden, jopa niin hyvän ettei sen maailmanlaajuista tehokkuutta ole helppo edes ymmärtää. Mikkonen (2019) kirjoittaa Helsingin Sanomien artikkelissaan rikollisten suosimassa Dark Netissä, ns. pimeässä verkossa toimineesta Etelä-Korealaisesta Welcome to Video -sivustosta, joka myi kryptovaluutta bitcoineilla pornovideoita, joissa oli hyväksikäytetty lapsia nuorimman ollessa vasta vauvaikäinen. Kryptovaluutan käyttäminen tekee ostamisen turvallisemmaksi, sillä se mahdollistaa ostajien henkilöiden salaamisen maksetapahtumassa. Yhdysvaltain oikeusministeriön mukaan sivusto oli suurin lasten seksuaalisen hyväksikäytön foorumi sisällön määrällä mitattuna. Videoita oli yli 250 000, uhreja yli 300. Syytettyjä löytyi 38 maasta. (Mikkonen 2019.) Tämä kertoo siitä, kuinka laajasti seksuaalinen hyväksikäyttö voi ”asiakaskuntaansa” maailmalla internetin kautta tavoittaa. MOT:n dokumentin (2019) mukaan myös pohjoismaalaiset miehet käyttävät nettiä ostaessaan lasten seksuaalista hyväksikäyttöä suorina live-lähetyksinä eivätkä suomalaiset ole tästä poikkeus. Ostaja voi esim. esittää toiveita siitä, millä tavalla lasta käsitellään ja hän voi pyytää jotain toista seksuaalisesti hyväksikäyttämään lasta. Live-lähetyksiä on myös vaikea jäljittää. Esim. Filippiineillä, joka tehtailee live-lähetyksiä lasta myy usein joku tälle läheinen henkilö esim. äiti. Neuvottelut voidaan käydä vaikka Skypessä. Europolin mukaan verkossa tapahtuva lasten hyväksikäyttö on lisääntynyt voimakkaasti. Verkko tarjoaakin myös lukemattomia anonymisointipalveluja ostajille, mikä tekee hyväksikäytön turvallisemmaksi. (MOT 2019.) Netissä tapahtuva ihmiskauppa tavoittaa maat ilman rajojen ylittämisen vaikeuksia.

Internet toimii myös yhdistävänä tekijänä ihmiskauppiaan ja uhrin välillä. Esimerkkinä tästä on ns. grooming-ilmio, mikä tarkoittaa aikuisen aloittamaa luottamuksen rakentamista lapseen, jonka päämääränä ja tarkoituksena on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Tätä tapahtuu erityisesti sosiaalisen median palvelujen kautta.

UNODC:n raportin mukaan (2018, 12–13) asianmukainen koulutus ja kouluttautuminen varustaa ammattilaiset paremmin tunnistamaan ja auttamaan uhreja. Riski ihmiskauppaan kasvaa konfliktialueilla. Pakolaisleireillä ennalta ehkäisevä työ sekä uhrien tunnistaminen on erityisen vaikeaa ja haastavaa. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää ihmiskauppaa ilmenee kaikilla konfliktialueilla. Joillakin alueilla on raportoitu tyttöjen ja nuorten naisten ”avioitumisista” kuitenkin ilman heidän omaa suostumustaan. Heidät on sen jälkeen alistettu seksuaaliseen hyväksikäyttöön naapurimaissa. Monien Keski- ja Länsi-Afrikan sekä Lähi-Idän konfliktien keskeltä on raportoitu naisten ja tyttöjen sieppauksista seksiorjuuteen. Konfliktialueilla aseelliset ryhmät saattavat käyttää ihmiskauppaa myös strategiana pönkittämään väitteitään alueellisesta hallinnastaan kontrolloidakseen väestöä. He voivat alistaa naiset ja tytöt myös seksiorjikkeeseen tai pakottaa heidät avioliittoon vedotakseen näin houkuttelevasti miehiin saadakseen heistä armeijaan lisävoimia. (UNODC 2018, 12 - 13.) Sala (2020) kirjoittaa Al Jazeeraan artikkelissaan syyrialaisista naisista ja tytöistä, jotka on myyty Syyrian pakolaiskriisin keskellä Libanoniin seksiorjiksi. Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisasiain valtuutetun toimiston UNHCR:n (United Nations High Commissioner for Refugees), IOM:n (International Organisation for Migration) ja eri kansalaisjärjestöjen mukaan uhrien lukumäärä on tuhansissa. Uhreja kohdellaan usein rikollisina ja prostituoidut ovat hyvin haavoittuvassa asemassa. Erään vapaaehtoisen mukaan kaikki hänen tapaamansa naiset haluavat lopettaa ja lähteä mutta ainoat, jotka hän on nähnyt lähtevän ovat ne naiset, jotka lähtevät yhdeltä ihmiskauppiaalta vain annettavaksi toiselle kauppiaille. (Sala 2020.) Rosell ja muut (2018, 36) mainitsevat raportissaan Europolin arvioineen Pohjois-Afrikassa ja Lähi-Idässä tapahtuneiden ihmisten muuttoliikkehdistä syntyneiden kriisien lisäävän seksuaalista hyväksikäyttöä.

Saalem-seurakunnassa Helsingissä 27.10.2019 puhunut vuonna 2018 Nobelin rauhanpalkinnolla palkittu kongolainen gynekologi tohtori Denis Mukwege sanoi raiskauksesta tulleen sodankäynnin ja nöyryyttämisen väline, jolla ihmiselämä voidaan tuhota kokonaan. Naisen kehosta on tullut taistelukenttä. (Mukwege 2019.)

Sevimlinin (2018, 129) mukaan raiskaus on sodankäynnin keino. Naisten joukkoraiskaukset toimivat tehokkaasti halventamisen ja häpäisemisen välineinä maailmalla tapahtuvissa etnisissä puhdistuksissa ja kansanmurhissa. (Sevimlin 2018, 129.)

Myös Murad (2017, 151, 133) kirjoittaa raiskauksen olevan ikiaikainen sodissa käytetty ase. Jesidinä hän itse joutui v. 2014 Isisin seksiorjaksi. Hän oli ”sabiyya”, joka tarkoittaa nuorta tyttöä, joka myydään/ostetaan seksiorjaksi. Isisin pamfletti oikeutti näiden tyttöjen myymisen tai antamisen lahjaksi. He olivat ”pelkkää omaisuutta”. Tyttöjen kanssa voi harrastaa seksiä jo ennen teini-ikää, jos tämä oli yhdyntään sopeva. Ellei, voi tytön kanssa nauttia ilman yhdyntää. (Murad 2017, 151, 133.) Nadia Murad pääsi pakenemaan ja hän toimii ihmisoikeusaktivistina. Hän jakoi tohtori Mukwegen kanssa vuoden 2018 Nobelin rauhanpalkinnon. Orjuutus, raiskaus, seksuaalinen orjuus, prostituutioon pakottaminen ja seksuaalinen väkivalta ovat niin ihmisyyttä vastaan tehtyjen rikosten kuin myös sotarikosten osa-alueita (Rome statute of the international criminal court 2011, 3, 7).

4 Ihmiskauppa Suomessa

Moni tunnistetuista ihmiskaupan uhreista Suomessa on ollut ihmiskaupan piirissä ennen Suomeen tuloaan. Maahanmuuttoviraston 15.1.2020 lehdistötiedotteen mukaan Suomessa ihmiskaupan uhriksi joutuneiden määrä on kuitenkin huomattavasti lisääntynyt. Suomessa tunnistettu ihmiskauppa on useimmiten ollut työperäistä ihmiskauppaa, jolloin pakkotyö on tavallisesti tapahtunut ravintola- ja siivousalalla sekä rakennuksilla. Tämän lisäksi pakkotyön kaltaisissa olosuhteissa on työskennelty myös yksityisten kotien kotiavun tehtävissä sekä maatiloilla tehdyissä töissä. Vaikka työperäisen ihmiskaupan uhri ei yleensä ole ollut Suomen kansalainen, työnantajina on toiminut myös suomalaisia. Vuosittain on tunnistettu joitakin tapauksia koskien seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää ihmiskauppaa. Avioliittoon pakottamista on ilmennyt jonkin verran ja Suomessa hyväksikäytetyiksi tulleista osa onkin joutunut pakkoavioliittoon. Rikolliseen toimintaan ja kerjäämiseen pakottamista on tunnistettu kaikin vähiten eikä elinkauppaa ei ole havaittu ollenkaan. (Maahanmuuttovirasto 2019.; Ihmiskauppa Suomessa n.d.)

Ihmiskaupan auttamisjärjestelmän viimeisimmän tilannekatsauksen (2019, 13) mukaan on ” v. 2019 Suomessa tapahtuneita seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhreja ollut 11, pakkotyöhön liittyviä 33, pakkoavioliittoon liittyviä 20, rikolliseen toimintaan liittyviä 2, muun ihmiskaupan muotoihin liittyviä 2 ja kerjäämiseen pakottamiseen liittyviä 2.”

MOT:n dokumentti (2019) kertoo, miten keskusrikospoliisille tulee päivittäin kymmeniä vihjeitä verkossa tapahtuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, vuosittain niitä tulee tuhansia ja v. 2019 ilmoitusten määrä lisääntyi huomattavasti. Dokumentissa Vantaan KRP:n rikosylikomisario Sari Sarani kertoo, kuinka heille tulevat tapaukset pyritään selvittämään mahdollisuuksien mukaan, kysehän on vakavasta rikollisuudesta. Tapausten selvittäminen on kuitenkin erittäin vaikeaa ja tutkiminen on hidas. Sarani toteaa kuitenkin, ettei ole mitään syytä epäillä, etteikö näitä lähetyksiä tapahtuisi meillä Suomessa niin, että myös lähetykset tehdään täällä. Suomessa ei ole toistaiseksi ollut oikeustapauksia, joissa olisi käsitelty lasten törkeää seksuaalista hyväksikäyttöä suorassa nettilähetyksessä. Kuitenkin v. 2017 ulkomailta saadun vihjeen mukaan lasten seksuaalista materiaalia olisi jaettu suomalaisesta IP-osoitteesta. Vihjeen seurauksena poliisi paljasti suomalaisen hyväksikäyttöringin, jonka suoria nettilähetyksiä seurattiin 11 maassa, pääosin Euroopassa mutta myös Etelä- ja Pohjois-Amerikassa. Viittä suomalaismiestä epäillään kuuden suomalaispojan hyväksikäytöstä. Epäillyt ovat tavallisilta vaikuttavia työssä käyviä miehiä. Pääepäilyllä on ollut laaja kontaktiverkosto ulkomaille. (MOT 2019.) Jos ihmiskaupan uhreja on vaikea tunnistaa niin ei ole helppo ”tavallisista suomalaisista työssä käyvistä ihmisistäkään” tunnistaa lapsia hyväksikäyttäviä ja hyväksikäytöllä bisnestä tekeviä rikollisia. Jos ihmiskaupan uhri voi olla kuka tahansa, voi myös hyväksikäyttäjä olla kuka tahansa. Emme voi Suomessa tuudittautua ajattelemaan, että seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa olisi vain utuista ja etäistä, jossain kaukana tapahtuvaa paha. Tätä rikollisuutta on myös Suomessa.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun eduskunnalle tekemän kertomuksen (2018, 78) mukaan Suomessa tunnistetuista ihmiskaupan uhreista suurin osa on ulkomaalaistaustaisia mutta sen lisäksi Suomessa on myös maan sisällä tapahtuvaa ihmiskauppaa, jossa uhrin ja tekijät ovat Suomen kansalaisia. Myös suomalaiset naiset ja tytöt ovat ulkomaille suunnatun seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhreja. (Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018, 78.) Ihmiskaupan tunnusmerkistöön sisältyy 1) hyväksikäytön eri muodot 2) kontrolloinnin erilaiset keinot 3) alisteiseen asemaan elinolosuhteissa, asuinolosuhteissa, työolosuhteissa, taloudellisessa tilanteessa, sosiaalisissa olosuhteissa, psyykkisessä hyvinvoinnissa, fyysisessä terveydessä ja käyttäytymisessä sekä tunnetilassa viittaavat merkit. (Tunnista ihmiskauppa 2020.)

5 Ihmiskaupan uhrin auttaminen Suomessa

Vastaanottolaki takaa ihmiskaupan uhreille erityisen aseman palvelujen saajana. Suomessa ihmiskaupan uhreja ja heidän alaikäisiä lapsiaan auttava viranomainen on Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, joka toimii Joutsenon vastaanottokeskuksessa Maahanmuuttoviraston alaisuudessa. Sen vastuulla on koordinoita uhrien auttamista koko maassa ja vastata niiden uhrien auttamisesta, joilla ei ole kotikuntaa Suomessa. (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä n.d.) Kansainvälistä suojelua haakevan vastaanottoa sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamista ja auttamista koskevan lain mukaan vastaanottokeskus voi järjestää tarvittavat palvelut ja tukitoimet itse tai ostaa ne julkiselta tai yksityiseltä sektorilta (L. 17.6.2011/746). Lain edellyttämät auttamistoimet ovat

neuvonta ja ohjaus, turvallinen majoitus, vastaanottoraha tai toimeentulotuki, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut, oikeusapu ja oikeudellinen neuvonta, ilman huoltajaa olevan lapsiuhrin vanhemman tai muun hänen huollostaan vastanneen henkilön jäljittäminen, turvallisen paluun tukeminen. Ihmiskaupan uhria ei saa auttaa vastoin tämän tahtoa, ellei lastensuojelulaissa toisin säädetä. (L 17.6.2011/746, 38 a §.)

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tilannekatsauksen (2019, 15-16, 13) mukaan ”auttamispalveluiden piirissä 2019 olleita asiakkaita oli ennätysmäärä yht. 676, joista aikuisia asiakkaita 505 (75%), joista naisia 321 (61%) ja miehiä 201 (39%). Alaikäisiä asiakkaita oli 16 (2%) ja asiakkaiden alaikäisiä lapsia 155 (23%). Alaikäisinä auttamisjärjestelmään otettuja asiakkaita oli 48. Kaikista asiakkaista (521) seksuaaliseen hyväksikäytön uhreja oli 202 (39%), työvoimana hyväksikäytettyjä 192 (37%), avioliittoon pakotettuja 84 (16%), muun ihmiskaupan uhreja 17 (3%), rikolliseen toimintaan pakotettuja 10 (2%), lapsisotilaita 9 (2%), elinkaupan uhreja 5 (1%). Auttamisjärjestelmän asiakkaina on mm. somalialaisia (85), nigerialaisia (79), afganistanilaisia (77), irakilaisia (70), bangladeshilaisia (20), iranilaisia (14), kamerunilaisia (14), suomalaisia (14). Asiakkaita on yht. 56 eri kansalaisuudesta. Suomessa ihmiskaupan uhriksi joutuneita on tunnistettu enemmän kuin aiemmin. Heitä on tunnistettu jopa 70.” (Tilannekatsaus 2019, 15-16, 13.)

Kunnat vastaavat niiden uhrien auttamisesta, joilla on kotikunta Suomessa. Uhria auttaa tällöin tämän kotikunta, jolloin kunnan sosiaali- ja terveystoimi huolehtii konkreettisista auttamistoimista. Yhteistyö kunnan ja auttamisjärjestelmän välillä on tärkeää ja suunnitelma uhrin auttamisessa tarvittavista palveluista ja toimenpiteistä tulisi laatia yhteistyössä. Kuntoutumisessa alun tarvearvioinnista polun toiseen päähän tähtäävä tavoite on voimaantuminen, työelämään pääseminen ja asiallisen turvaverkon rakentuminen. Kunnat voivat hakea korvausta uhrille tarjotuista mahdollisista erityispalveluista muodostuneista kustannuksista ELY-keskuksilta. Korvauksiin tarvitaan auttamisjärjestelmän lausunto Joutsenon vastaanottokeskuksesta. Keskeistä auttamisessa on moniammatillisuus ja olemassa olevien palvelujärjestelmien hyödyntäminen. (Hietaharju 2014, 20; Kervinen & Ollus 2019, 12; Palveluohjauspolun askeleet 2019; Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018, 82.)

Järjestöillä on keskeinen ja vahva rooli ihmiskaupan vastaisessa työssä ja uhrien auttamisessa. Järjestöissä on asiantuntijuutta ja ne ovat niin kansallisesti kuin kansainvälisesti verkostoituneita. Suomessa PRO-tukipiste ylläpitää tilastointijärjestelmää, jonne kerrytetään tietoa eri järjestöissä ja seurakunnissa tunnistetuista ihmiskaupan uhreista. Tieto on anonymia ja identifioimatonta. (Tiedonkeruu järjestöjen ja seurakuntien tunnistamista ihmiskaupan uhreista 2020.)

Tähän tiedon keruuseen on sitoutunut ns. Neliapila-verkosto, johon kuuluu PRO-tukipiste, Monika-Naiset liitto ry, Pakolaisneuvonta ry ja Rikosuhripäivystys (Tiedonkeruu järjestöjen ja seurakuntien tunnistamista ihmiskaupan uhreista 2020). PRO-tukipisteen Iris-työssä luodaan sosiaali- ja terveysalan asiakastyöhön soveltuvaa materiaalia auttamaan ihmiskaupan tunnistamisessa ja uhrien auttamisessa. Heidän sivuillaan on tietoa ja verkostoja asiaan liittyen. (Tietoa ja työkaluja 2020.) Monika-Naiset liitto ry tarjoaa monikulttuurista naistoimintaa. He tarjoavat mm. apua väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneille maahanmuuttajanaيسille Kriisikeskus Monikassa, turvakoti Mona toimii lähisuhdeväkivaltaa kokeneille, järjestö auttaa ihmiskaupan uhreja eri tavoin ja tukee kotoutumista Kotoutumiskeskus Monikassa. (Monikulttuurista nais-toimintaa n.d.) Pakolaisneuvonta ry on erikoistunut selvittämään mahdollisesti ihmiskaupan uhreiksi joutuneiden tilanteita ja avustaa heitä kaikissa viranomaisprosesseissa. (Lakipalvelut n.d.) Suomessa toimii myös Ihmiskaupan vastainen järjestöverkosto IKV, johon edellisten lisäksi kuuluvat esim. Amnesty International Suomen osasto, Ensi- ja turvakotien liitto, Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö, Kirkkohallitus, Pelastakaa lapset ry, Suomen Pelastusarmeijan säätiö, Samaria rf, Suomen Punainen Risti, Tukinainen ry, Vapauta uhri ry jne. Kansallinen valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen toiminnan verkosto toimii sisäministeriössä. (Verkostoja N.d.)

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle (2018, 85-87, 91) nousee esiin myös haasteet ihmiskaupan uhrin tunnistamiseen ja auttamiseen liittyen mm. kunnissa. Riittävää ja tarvittavaa ammatillista osaamista ja ymmärrystä ihmiskaupasta ilmiönä ei löydy kaikilta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelupaikoilta. Myös kuntien sosiaalityön valtaisa työpaine voi vaikuttaa ihmiskaupan uhrin tunnistamattomuuteen. Kuntien sosiaalityössä ei myöskään päivittäin sovelleta vastaanottolakia, jossa ihmiskaupan uhrien erityisasemasta palvelunsaajina on säädetty. Siksi sen sisältöä ja velvoittavuutta ei välttämättä tunneta niin, että se tulisi aina sovelletuksi palveluja suunniteltaessa ja usein ihmiskaupan uhrit nähdäänkin sosiaalitoimen tavanomaisina asiakkaina. Sosiaali- ja terveysministeriön laatima kuntainfo koskien ihmiskaupan uhrien oikeutta erityiseen tukeen ja palveluihin Suomessa ei välttämättä ole jalkautunut käytännön työtä tekeville. (Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018, 85-87, 91.)

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksessa nostetaan esiin myös järjestötoimijoiden näkökanta siitä, että ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmä ajaa enemmänkin syyllisten vastuuseen saattamista aidon uhrilähtöisyyden kustannuksella. Auttaminen on tiukasti yhteydessä rikosprosessiin. (Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018, 85-87, 91.)

Heikel (2019) nostaa esiin Ylen artikkelissaan Ruotsissa jo 20 vuotta voimaan tulleen ja mielipiteitä yhä edelleen jyrkästi jakavan seksin ostokiellon ja sen vaikutukset prostituutioon. Viranomaisten mukaan seksin ostamisen kieltäneen lain vuoksi prostituutio ei ole kasvanut Ruotsissa eivätkä markkinat siellä houkuttele. Ihmiskauppiaiden jäljille päästään tekeytymällä seksin ostajiksi ja koska myyntiä ei ole kriminalisoitu, naiset pystyvät puhumaan viranomaisille. Seksin oston laillistaneeseen Saksaan verrattuna Ruotsissa on n. 1000 prostituoitua poliisin mukaan, kun taas Saksassa heitä on n. 400 000 ja seksiä ostetaan 1,2 miljoonaa kertaa vuorokaudessa. Ruotsin ulkoministeriön suurlähettilään ja ihmiskaupan asiantuntijan Per-Anders Sunessonin mukaan 98 % myyjistä ei ole saksalaisia naisia, joille tämä on toiveammatti. Hän sanoo heidän olevan ihmiskaupan uhreja ja kaikista huonoimmassa asemassa olevia naisia esim. Romaniasta, Albaniasta ja Moldoviasta. Ihmiskauppaa on vaikea kitkeä. Sunessonin mukaan esteenä on kaksi asiaa: miesten halu alistaa naisia ja prostituutiossa liikkuva raha: kaksi tuhatta euroa sekunnissa. (Heikel 2019.) Voisiko seksin ostokielto toimia ihmiskauppaa ennaltaehkäisevästi Suomessa?

6 Opinnäytetyön teoriaohjaavana lähtökohtana Case management

Kuntoutuksen uudistamiskomitea (2017, 40, 42-44) ehdottaa toiminta- ja työkykyyn liittyvien kuntoutuskysymysten ratkaisemiseksi kolmijakoista kuntoutuksen toimintamallia, jossa huomioidaan 1) neuvonta 2) asiakas- ja palveluohjaus sekä 3) koordinaatio ja seuranta. Toimintamallin tarkoituksena on taata kuntoutujan tarvitsema tuki ja palvelut. Neuvonnan on tarkoitus tässä selvittää tilannetta ja ohjata eteenpäin.

Asiakas- ja palveluohjaus arvioi, konsultoi, laatii asiakassuunnitelman, päättää palveluista sekä järjestää tuen ja palvelut. Päätöksiä koordinoidaan, palvelukokonaisuutta hallitaan ja sovittua kuntoutuksen prosessia seurataan. Tarvittaessa palvelupakettia ja sen toteutusta arvioidaan uudelleen ja muutetaan sen mukaisesti. Kuntoutuksen prosessi edellyttää asiakastapauksen hallintaa. Asiakkaan kuntoutuksesta ja siihen liittyvästä prosessista vastaavan tahon on seurattava ja arvioitava niin oman kuin vastuullaan olevan kuntoutuksen toteutumista, vaikutuksia ja laatua. Toimiva moniammatillinen verkostoyhteistyö on usein kuntoutusprosessin edellytys. Asiakkaan kuntoutusprosessin hallitseminen ja palvelukokonaisuuksien yhteensovittaminen on toimivuuden kannalta oleellista. Komitea ehdottaakin vastuullisen asiakasohjausmallin (case management) käyttöönottoa. Tarvittaessa asiakkaan kuntoutuksen palvelukokonaisuuden yhteensovittamiselle osoitetaan vastuuhenkilö. (Kuntoutuksen uudistamiskomitea 2017, 40, 42-44.) Myös Salmisen & Rintasen (2014, 11) mukaan moniammatillinen ja monialainen yhteistyö on merkityksellistä ja lähes kaiken kuntoutuksen perusedellytys, sillä kuntoutus on yhteistyötä. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhrin kuntoutuksen kokonaisvaltaisuus on siis ymmärrettävä myös eri toimijoiden näkökulmasta, jotta voi koordinoida verkostoyhteistyötä ja ”sukkuloida” toimijoiden ja kuntoutujan välillä pitäen yhteyden aktiivisena ja sujuvana kaikkien osapuolten välillä. Näin voidaan parhaimmassa tapauksessa edesauttaa erilaisissa nivel- ja siirtymävaiheissa kuntoutuksen toimenpiteiden katkeamatonta jatkumoa (esim. kuntoutuksen järjestämisen siirtyessä auttamisjärjestelmän vastuulta kunnan vastuulle).

Moxleyn mukaan (1989, 10) case management -tyyppisen työn hahmottaminen on käytännön strategiana oleellinen tehokkaan palveluohjauksen edistämiseksi. Ammatillaiset työskentelevät usein ihmisten kanssa, joilla on erilaisista tilanteistaan johtuvia monenlaisia tarpeita. Näitä tarpeita kohdatessa ja täytettäessä on usein välttämättöntä asioida useiden palveluntuottajien kanssa esim. asumisen palvelut, TE-toimiston palvelut, mielenterveyspalvelut, sosiaalitoimen ja terveydenhoidon palvelut. Case management vastaa näiden eri palvelujen toimivasta ja johdonmukaisesta yhdistämisestä ja koordinoinnista kuntoutujan parhaaksi. (Moxley 1989, 10.)

Kuntoutujan tarpeet on osattava arvioida ja tunnistaa niihin sopivat ja asianmukaiset palvelut, mahdollisuudet ja edut osallistumalla kattavan palvelu-/kuntoutussuunnitelman kehittämiseen. Case management -osaamisen avulla ajetaan kuntoutujan etua saada ko. palveluja sekä valvotaan ja arvioidaan niiden toteutumista. (Moxley 1989, 10.) Luonnollisesti yhteistyö asiakkaan kanssa on tässä olennaista. Kuntoutujan on oltava osallinen omassa kuntoutuksen prosessissaan. Hänet on myös nähtävä ennen kaikkea ihmisenä, jolla on korvaamaton arvo eikä hänelle voida antaa ”uhrina olemisen” -diagnoosia, joka määrittää hänen kuntoutuvan elämänsä suuntaa ja sisältöä. Kuntoutuksen prosessissa asiakkaan on oltava tietoinen siitä mitä tapahtuu ja miksi. Reunasen (2018, 53-54) mukaan kuntoutus Suomalaisessa yhteiskunnassa on tärkeä kansalaisten tasa-arvoisuutta ja yhteiskunnassa osallistumista edistävä tekijä. Asiakaslähtöinen kuntoutus perustuu kuntoutujan ja kuntoutuksen ammattilaisen tasavertaiseen kumppanuuteen, jossa kuntoutuja itse on myös toimija eikä vain toimenpiteiden kohde. Tämä tarkoittaa, että kuntoutujalla on mahdollisuus tehdä niin kuntoutukseen kuin laajemminkin elämäänsä koskevia valintoja. Kuntoutujalle annetaan mahdollisuus itsepystyvyyteen voimavarojensa mukaan. Häntä ohjataan itse asettamaan tavoitteensa sekä osallistumaan kuntoutumistaan koskevaan päätöksentekoon. Tähän hän tarvitsee asianmukaista tietoa ja hänen on myös arvioitava omaa toimintaansa. Kuntoutuksen ammattilaisen kanssa kuntoutujalla on mahdollisuus työstää itselleen soveltuvia selviytymisen keinoja. (Reunanen 2018, 53-54.)

Moxley (1989, 18-23) hahmottelee monitoiminnallisen case managementin viitekehystä niin, että keskiössä on kuntoutuva asiakas itse, hänen tarpeensa ja häntä kuntoutumisessa tukevan verkoston luominen. Tukiverkosto koostuu 1) asiakkaan kyvystä ja sitoutumisesta itsehoidon erilaisiin tehtäviin 2) ammatillisten palveluntarjoajien sitoutumisesta sekä 3) asiakkaan sosiaalisen verkoston osallistumisesta kuntoutuksen ja asiakkaan sosiaaliseen tukemiseen. Kuntoutusta tukeva verkosto luodaan 1) alkuarvioinnin 2) palvelusuunnitelman 3) intervention 4) seurannan ja 5) arvioinnin avulla. Alun arvioinnissa case manageri arvioi kuntoutuvan asiakkaan itsehoitoon liittyvää kykyä, asiakkaan sosiaalista verkostoa sekä sen ja palveluntuottajien kykyä vastata asiakkaan tarpeisiin. (Moxley 1989, 18-23.)

Palvelusuunnitelmassa kartoitetaan asiakkaan pääasialliset tarpeet, muutetaan tarpeet palveluiden ja sosiaalisen tuen tavoitteiksi ja toimenpiteiksi, määritellään palveluiden ja sosiaalisen tuen roolit ja vastuut, tehdään aikataulu, määritellään palvelusuunnitelman toteutumisen seurannan ja arvioinnin indikaattorit. Interventioilla vaikutetaan asiakkaaseen, asiakkaan sosiaaliseen verkostoon tai palveluihin. Toiminta voi olla suoraa tai epäsuoraa. Suorassa interventiossa pyritään valmentamaan asiakasta palveluiden käytössä. Keinoina voivat olla asiakkaan vuorovaikutus- ja itseilmaisutaitojen sekä asioimistaitojen opettaminen ja vahvistaminen ja asiakkaan auttaminen kriiseissä. Epäsuorassa interventiossa puolestaan case manageri pyrkii muuttamaan palveluntuottajien käyttäytymistä/suoritusta asiakkaan puolesta. Tällöin hän voi esim. ylittää hallinnollisia rajoja asiakkaansa parhaaksi, ajaa asiakkaan oikeuksia saada tarpeitaan vastaavia palveluja sekä hankkia ja lisätä sosiaalista tukea. Palvelusuunnitelman toteutusta ja tuloksia myös seurataan. Asiakkaassa tapahtuneet muutokset sekä palvelusuunnitelman ja sosiaalisen tuen toteutuminen toimivat mittapuuna seurantavaiheessa. Loppuarvioinnin on tarkoitus arvioida suunniteltujen palvelujen vaikutuksia asiakkaaseen. Selvitetään, onko asiakkaan hyvinvointi ja toimintakyky lisääntynyt, missä määrin ja millaisin keinoin sosiaalisen tuen verkosto on tukenut asiakasta ja miten asiakas on hyötynyt palveluista. Myös palvelujärjestelmän palvelukyky on tärkeä arvioida, onko siinä tapahtunut edistymistä. Arvioinnissa käytetään sekä laadullisia että määrällisiä arviointimenetelmiä. (Mts. 1989, 18-23.)

7 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä ja ajankohtaista tietoa seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvästä ihmiskaupasta ilmiönä. Tavoitteena oli selvittää, minkälainen on em. ihmiskaupan uhrin kuntoutuksen prosessi Suomessa ja rakentaa perustaa case management -tyyppiselle asiakastyölle, jonka avulla koordinoidaan, ylläpidetään, seurataan ja arvioidaan kuntoutujan kuntoutussuunnitelmaa sekä kuljetaan asiantuntevasti kuntoutujan rinnalla.

Tutkimuskysymykset:

- Minkälainen on holistinen näkökulma seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhrin kuntoutuksen prosessiin?
- Mitä erityispiirteitä kuntoutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa on?
- Minkälaista osaamista kuntoutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa tarvitaan?
- Millaisia keinoja seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan ennaltaehkäisemisessä tunnistetaan?

8 Tutkimuksen toteuttaminen

8.1 Kohderyhmä ja menetelmä

Opinnäytetyössä pureuduttiin seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan haasteisiin ja erityispiirteisiin kuntoutuksen näkökulmasta. Aineiston keruun kohderyhmänä oli asiantuntijat, jotka ovat tekemisissä ihmiskaupan uhrien kanssa (n=7). Nykyisissä töissään he olivat toimineet n. 2-9 vuotta. Heitä tavoiteltiin ja heihin oltiin yhteydessä pääsääntöisesti sähköpostin välityksellä, tarvittaessa myös puhelimitse. Tutkimus toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena.

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009,161, 164) mukaan laadullisen tutkimuksen lähtökohta on todellisen elämän kuvaaminen ja siinä pyritään kokonaisvaltaiseen kohteen tutkimiseen. Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jossa tiedon keruun välineenä on ihminen. Metodeina suositetaan tutkittavien näkökulmien ja ajatusten esille päästäviä tapoja esim. teemahaastattelua. (Hirsjärvi ym. 2009, 161, 164.) Siksi laadullisen tutkimuksen valinta oli perusteltua sopivaksi lähtökohdaksi myös todellisten, olemassa olevien kuntoutuksen haasteiden ja erityispiirteiden kuvaamiseen. Laadullisen tutkimuksen kokonaisvaltaisuuteen pyrkiminen tuki myös kuntoutukseen liittyvän holistisen näkemyksen rakentumista sekä kokonaisvaltaisen tiedon saamista sen pohjaksi.

Aineisto kerättiin asiantuntijoilta puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Teemahaastattelun runko muodostui asiakkaan kohtaamisen, palvelun tarpeen arvioinnin, siihen liittyvien tekijöiden ja palvelujen kokoamisen kokonaisvaltaisuutta kartoittaen. Hirsjärven & Hurmeen (2008, 47-48) mukaan teemahaastattelu haastattelumuotona korostaa ihmisten tulkintoja asioista ja heidän asioille antamia merkityksiä. Vuorovaikutuksellisuus ja sen vaikutus merkitysten syntyemisessä korostuu. Haastattelu etenee sovituin teemoin, joihin liittyy tarkentavia kysymyksiä. Oleellisinta teemahaastattelussa on sen eteneminen keskeisten teemojen kannattelemana. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47-48.) Vuorovaikutuksellisuus ja sen vaikutus edellä mainitusti oli sopeva tutkittavan arkaluontoisenkin aiheen luonteeseen ja antoi mahdollisuuden hetkessä tapahtuvalle tarkentaville ja syventäville kysymyksille. Teemat (liite 1) viitoittivat tietä ja auttoivat haastattelua fokuoitumaan ja myös pysymään fokuoituneena oleelliseen. Avoimessa haastattelussa avoimet kysymykset olisivat antaneet ehkä liiaksikin tilaa ja mahdollisuuden poiketa ja ajautua kauemmaksi varsinaisesta aiheesta. Puolistrukturoitu teemahaastattelu piti haastattelun kulun tutkittavan aiheen uoimissa ja teki mahdolliseksi saada tarkemman ja analysoitavamman aineiston tutkimuskysymyksiin nähden. Haastattelut suoritettiin kasvotusten, paitsi kaksi haastattelua toteutettiin skypea kautta kasvotusten asianosaisten ollessa niin kaukana. Lisäksi yhtä haastattelua tarkennettiin puhelimitse. Haastattelut kestivät n. 1,5 – 2 h, ne äänitettiin ja litteroitiin. Litteroitua aineistoa kertyi 99 sivua rivivälillä 1.

8.2 Aineiston analysointi

Analysoinnissa käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia Moxleyn hahmotteleman monitoiminnallisen case managementin teoreettisen viitekehyksen toimiessa analysoinnin pohjana. Tuomen & Sarajärven (2009, 96-97) mukaan teoriaohjaavassa analyysissä on teoreettisia kytkentöjä, jotka toimivat apuna analyysin tekemisessä. Analyysi ei kuitenkaan ole teoriasidonnainen mikä tarkoittaa suoraan teoriaan pohjautuvaa. Aikaisemman olemassa olevan tiedon vaikutus voi kuitenkin olla analyysissä tunnistettavissa. Sillä ei kuitenkaan testata teoriaa vaan se parhaimmillaan voi nostaa esiin uusia ajatuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96-97.)

Aineiston analysointi aloitettiin kokoamalla kustakin haastattelusta Moxleyn hahmotteleman monitoiminnallisen case managementin viitekehykseen sopivia ajatuksia ja asiakokonaisuuksia, jotka tukivat kuntoutuvan asiakkaan palveluprosessin eri osa-alueita: alkuarviointia ja palvelusuunnitelman laatimista sekä interventioita, seuranta ja arviointia. Kullekin osa-alueelle annettiin oma värikoodinsa; alkuarviointi ja palvelusuunnitelma sininen sekä interventiot, seuranta ja arviointi oranssi. Lisäksi oli kaksi teemaa, jotka eivät varsinaisesti suoraan sisälly Moxleyn viitekehykseen, mutta joiden ymmärtämistä kuitenkin kokonaisvaltainen kuntoutuksen prosessi edellyttää; ihmiskauppa/seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa ilmiönä, värikoodi keltainen sekä Suomessa tapahtuvan seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan ehkäisemisen tunnistettuja suuntaviivoja, värikoodi vihreä. Värikoodien avulla hahmotettiin aineistosta eri osa-alueille nousevia sopivia ajatuksia ja asiakokonaisuuksia sekä kunkin osa-alueen sisällä luokiteltiin mahdollisia erilaisia alakategorioita. Analyysissä muodostunut kategorisointi on esitetty liitteessä 2, josta esimerkki taulukossa 1. Tuloksissa haastateltavat on nimetty sattumanvaraisilla kirjainyhdistelmillä.

Taulukko 1. Analysoinnissa syntyneitä kategorisointia

ALKUPERÄINEN ILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS	YLÄKATEGORIA	PÄÄKATEGORIA
<p>"Ihmiskauppa näyttäytyy riistona."</p> <p>"Se on ihmisen vakavaa hyväksikäyttöä."</p> <p>"Monia alaikäisiä poikia on käytetty seksuaalisesti hyväksi matkalla Eurooppaan tai Euroopassa .....seksuaalinen hyväksikäyttö voi koskea ketä tahansa ja mitä tahansa sukupuolta olevaa henkilöä."</p>	<p>- Riisto</p> <p>- Hyväksikäyttö</p> <p>- Kuka tahansa voi joutua kohteeksi</p>	<p>Vapauteen kohdistuva rikos</p>	<p>Ihmiskaupan ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan tunteminen ilmiönä</p>

9 Tutkimustulokset

Tulokset on esitelty pohjautuen Moxleyn hahmottelemaan case managementin mukaiseen viitekehykseen ja sen eri osa-alueisiin. Ensimmäiseksi kuitenkin esitellään asiakastyön perustaksi ilmiön tunteminen, mikä ei sisälly Moxleyn malliin. Samoin lopuksi on esitetty suuntaa antava silmäys seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan ennaltaehkäisemisen tunnistettuihin suuntaviivoihin Suomessa.

9.1 Ilmiön tunteminen asiakastyön vahvana perustana

Aineiston pohjalta on ymmärrettävä seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhrien parissa toimimisen edellyttävän tietoa ja ymmärrystä ihmiskaupasta sekä seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvästä ihmiskaupasta ilmiönä. Se luo vahvan perustan vaativalle ja kokonaisvaltaiselle asiakastyölle ja on osa taustalla vaikuttavaa osaamista asiakasta kohdatessa. Haastatteluista nousevien käsitysten mukaan ihmiskauppa on laaja eikä kovin selkeä käsite. Terminä ”ihmiskauppa” voi olla jopa harhaanjohtava, sillä se ohjaa ajatukset helposti juuri kaupankäyntiin, mitä se ei aina ole.

Ihmiskaupan todettiin olevan vakava vapauteen kohdistuva rikos. Uhri pakotetaan vastoin tahtoaan tekemään jotain mitä hän ei haluaisi, hänellä ei ole mahdollisuutta kieltäytyä eikä hän voi päättää omista asioistaan. Aineistossa nousi ajatus, että seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa kajoaa ihmisen haavoittuvimpiin osiin kuten seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen ja tämä ihmiskaupan muoto jättää uhriinsa vakavimmat jäljet.

”Ihmiskauppa näyttäytyy riistona, jossa ihminen ei enää pysty itse päättämään omista asioistaan. Häneltä otetaan viralliset paperit pois, identiteetti murskataan, häntä alistetaan, sorretaan eikä hän saa päättää itse omasta kehostaan, rahankäytöstään tai muusta. Hänen työpanoksestaan hyötyy joku toinen”. (ZZZ)

Yksi ihmiskaupan muodoista on ihmisen alistaminen seksiorjuuteen, joka on noussut voimakkaasti esille Isiksen tekojen myötä. Naisia ja tyttöjä myytiin ja alistettiin seksiorjuuteen. Ostaja sai päättää heistä mielivaltaisesti. Myydyillä ei ollut minkäänlaista päätös- eikä määräysvaltaa omaan kehoonsa. Heiltä riistettiin täysin ihmisarvo.

Aineistosta nousevien käsitysten mukaan parhaiten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvästä ihmiskaupasta yleensä tunnetaan se, mikä liittyy prostituutioon. Huomioitavaa on, että ihmiskaupan tunnusmerkistön täytyminen ei kuitenkaan edellytä pakkotamista siihen vaan painostus riittää. Muina seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan muotoina nousi esille mm. kaupallisen seksin eri muodot, johon ihminen pakotetaan esim. strippaus ja pornon tekeminen. Seksuaalista hyväksikäyttöä esiintyy vahvasti muissakin ihmiskaupan muodoissa erityisesti naisten ja tyttöjen kohdalla. Vaikka maailmalla on arvioitu seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhreista olevan enemmistö naisia ja tyttöjä, myös pojat joutuvat hyväksikäytön kohteiksi.

”Ihminen voidaan pakottaa vaihtamaan seksiä myös yöpaikkaan, päih-teisiin, matkalippuun tai turvapaikkaan pääsemiseen. Kun ihminen pakotetaan tekemään vasten tahtoaan jotain, siitä voi jo usein löytää moniakin ihmiskaupan tunnusmerkkejä...Monia alaikäisiä poikia on käytetty seksuaalisesti hyväksi matkalla Eurooppaan tai Euroopassa...Seksuaalinen hyväksikäyttö voi koskea ketä tahansa ja mitä tahansa sukupuolta olevaa henkilöä”. (XYZ)

Aineistossa huomioitiin, että ihmiskaupan tunnusmerkistö voi täytyä, vaikka itse hyväksikäyttötarkoitusta ei olisikaan vielä tapahtunut esimerkiksi kauttakulkuutilanteissa. Tällöin rikosoikeudelliseksi hankaluudeksi nousee hyväksikäyttötarkoituksen toteen näyttäminen.

Internet ja sosiaalinen media korostuivat vahvasti hyväksikäytön nykyisinä mahdollistajina kaikissa haastatteluissa. Niiden nähtiin toimivan houkuttelun ja rekrytoinnin näkökulmasta yhä tärkeämpiä tekijöinä ja mahdollistavan ”piilossa” tapahtuvan hyväksikäytön. Internet mahdollistaa sen, että ostaja ja hyväksikäytön kohde voivat olla myös eri maissa. Internetissä tapahtuva hyväksikäyttö luo lisähaasteita viranomaisille.

Asiaan puuttuminen on haasteellista, koska kyseessä on monikansallista ja kansainvälistä yhteistyötä vaativa rikostorjunta ja rikostutkinta. Myös globalisaatio, ihmisten helppo liikkuminen ja monenlaisen yhteydenpidon mahdollisuudet luovat haasteita.

”Kun aiemmin ihmiskaupan uhriksi joutui ennemmin köyhän maan lapsi, niin nyt se voi olla minkä tahansa maan lapsi, joka on haavoittuvassa asemassa, jos ei hänen nettikäyttämistään seurata.” (ZZZ)

”Kansainvälisessä rikollisuudessa rikollisilla ei ole ongelmaa ylittää valtioiden rajoja ja olla tekemisissä eri tahojen kanssa mutta kun me ollaan vielä kansallisvaltioita, vaikka olisimmekin osa EU:a tai jotain suurempaa niin se viranomaisten yhteistyö ei ole niin sujuvaa ja joskus sitä ei yksinkertaisesti tapahdu, vaikka Suomi yrittäisi jotain yhteistyötä niin joku toinen maa ei siihen ryhdy.” (ACB)

Aineistossa nousseiden käsitysten mukaan ihmiskauppa on rikostunnusmerkistöltään vaikea ja esiin nousi olemassa olevan lainsäädännön osittainen epäselvyys. Rikosprosessit ovat pitkiä ja eräässä haastattelussa ne todettiin ennakoimattomiksi. Ennakoi-mattomuus rikosprosesseissa voi tarkoittaa sitä, että ihminen ei lopultakaan saa mitään korvauksia tai pakkoavioliittotapauksissa missä seksuaalista hyväksikäyttöä usein tutkitaankin raiskauksina tai pahoinpitelyinä eikä ihmiskauppana, ihminen ei ole oikeutettu ilmaiseen yksityiseen oikeusavustajaan. Tässä todettiin olevan paljon haasteita. Aineiston pohjalta ihmiskaupan voi myös sanoa olevan toistaiseksi rikollisuutta, jossa vaikuttaa alhainen riski ja korkeat voitot. Tämän arveltiin houkuttelevan myös perinteistä suomalaista järjestäytyntä rikollisuutta mukaansa.

”Osittain ongelma on se, että parituslainsäädäntö ja ihmiskauppalain-säädäntö on osittain päällekkäistä. Jos jotain juttua tutkitaan ihmis-kauppana niin se oikeusasteessa usein muuttuu paritukseksi, jolloin ollaan taas missattu yksi tunnistamismekanismi, ettei voida antaa tuomiota ihmiskaupasta vaan annetaankin parituksesta.” (IEÄ)

Haastattelut vahvistivat, että Suomessa seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmis-kauppa tunnistetaan heikommin kuin muualla maailmassa. Osasyiksi aineistossa nousivat poliittiset painotukset ja olemassa olevat resurssit.

Eräissä haastattelussa hyvän työlainsäädännön ja toimivien ammattiyhdistysliikkeiden todettiin vaikuttaneen siihen, että työperäistä ihmiskauppaa tunnustetaan Suomessa helpommin ja viranomaisten koettiin ehkä keskittyneenkin enemmän sen kuin seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan tunnistamiseen.

”Meillä tunnustetaan koko ajan paremmin työperäistä hyväksikäyttöä tai ihmiskauppaa, joka on nimenomaan työhön liittyvää mutta seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa meillä jää virallisesti tunnustamatta. Mä luulen, että se ei ole Suomessa poliittinen prioriteetti.” (XYZ)

”Meillä on aivan liian vähän tai oikeastaan olemattoman vähän paljastavaan toimintaan poliisissa resursseja. Pitäisi olla myös siihen resursseja, että saataisiin tutkittua tapaukset eteenpäin.” (ACB)

Myös seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan vahva sukupuolittuneisuus nousi osasyiksi tunnustamisen heikkoon tasoon. Suomen todettiin olevan vahvasti sukupuolineutraaliuuteen uskova maa ja se näkyy mm. siinä, että sukupuolierityisiä palveluita ei juurikaan ole tarjolla. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan sanottiin jäävän pimentoon osin senkin takia, että Suomessa on niin myönteinen suhtautuminen seksityöhön. Aineistossa todettiin yleensä puhuttavan paljon siitä, miten naisilla täytyy olla oikeus myydä omaa kehoaan ja että prostituoidut olisivat alalla omasta vapaasta tahdostaan. Tämän sanottiin ruokkivan sitä ajatusta, että jos nainen myy itseään niin hän haluaa myydä itseään ja tämän myötä ihmiskauppa jää ikään kuin piiloon.

”Mitä tulee pornografiaan ja prostituutioon, niin ajatellaan että tämä on ihan ok ja on ihan ok, jos nainen haluaa myydä kehoaan ja on ihan ok, jos mies haluaa ostaa sen eikä kuitenkaan pureuduta sinne taustasyihin, että miksi, miksi joku nainen haluaisi tehdä niin ja että mitä kaikkea sieltä taustalta sitä löytyy, jos sitä kaivaa vähän pintaa syvemältä...se on ehkä se asenneongelma, että ajatellaan että siellä ollaan vapaaehtoisesti.” (IEÄ)

Ongelmana koettiin auttamistoimien vahva kytkös rikosprosessiin. Avun hakemiselle todettiin olevan paljon esteitä ja suurin osa seksuaalisista hyväksikäytetyistä ihmisistä sanottiin näkyvän vain eri järjestöjen palveluissa eikä viranomaispalveluissa.

”Auttamisprosessi on tällä hetkellä vahvasti kytketty rikosprosessiin ja toisaalta seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyen ulkomaalaistaustainen on käännytysriskissä, jos häntä epäillään seksin myynnistä silloinkin, kun kysymys olisi ihmiskaupan uhrista. Se ei takaa sitä, että ihminen voisi maahan jäädä. Ja sitten, jos rikosta ei tutkita ihmiskauppana niin toden-näköisesti ihminen kohtaa käännytyksen.” (XYZ)

Suomessa tapahtuva thaihieromoiden toiminta todettiin eräissä haastattelussa ongelmalliseksi. Toiminta on täysin laillista mutta poliisin aiemmin tekemien ratsioiden yhteydessä myös niissä on tunnistettu ihmiskaupan uhreja. Haastateltavat eivät kokeneet itse ihmiskaupan ilmiön niinkään muuttuneen. Ihmiskauppaa on aina ollut mutta sen keinojen ja muotojen ymmärrettiin lisääntyneen ja sen todettiin kasvaneen määrällisesti. Haastateltavat näkivät kuitenkin tietouden ja ymmärryksen ilmiöstä lisääntyneen. Tunnistamisen sanottiin parantuneen. Eräissä haastattelussa todettiin, että jos ei ole kysyntää niin ei ole tarjontakaan. Tutkimusten mukaan pornoiteollisuuden lisääntynyt kulutus vaikuttaa myös seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan lisääntymiseen. Erityispiirteinä korostui se, että ammattilaisilla tulisi olla ymmärrystä ilmiöstä ja siitä, miten raskaasta hyväksikäytöstä ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksesta on kysymys ja miten vakavia seurauksia se voi uhrille jättää. Hyväksikäytön todettiin olevan kokonaisvaltaista.

9.2 Case management

Asiakkaan ympärille muodostuvaa palvelujen kokonaisvaltaisuutta, koordinoitua, osaamisen eri alueita, erityispiirteitä ja haasteita on käsitelty Moxleyn monitoiminnallisen case managementin mallin pohjalta kuntoutusprosessia kuvatessa (kuvio 5).

Kuvio 5. Moxleyn monitoiminnallisen case managementin malli

9.2.1 Alkuarviointi

9.2.1.1 *Kyky tunnistaa asiakas ihmiskaupan uhriksi kuntoutuksen alkamisen lähtökohtana*

Olemassa oleva ihmiskaupan tunnusmerkistö tukee uhrin tunnistamisessa. Tunnistaminen auttaa asiakasta pääsemään halutessaan auttamisjärjestelmän ja erityispalvelujen piiriin. Kuntoutuksen käynnistymisen lähtökohdat ovat vaihtelevia ja tie ulos ihmiskaupan piiristä voi löytyä eri tavoin. Ihminen voi tulla avun piiriin esim. suoraan hyväksikäyttötilanteesta. Eräs haastateltavista totesi kuntoutuksen käynnistyvän, kun ihminen on tunnistettu ihmiskaupan uhriksi, jolloin voidaan yhdessä asiakkaan kanssa kartoittaa, minkälaista tukea hän tarvitsee.

”Siinä vaiheessa kun se tunnistaminen tapahtuu, meidän ajatus on, että siinä vaiheessa me myös pyritään sitten selvittämään sitä avun tarvetta ja palvelun tarvetta ja miettiä mikä se oikea tapa tukea on.” (KPL)

Aineistossa todettiin kuntoutuksen voivan käynnistyä aiemminkin, sillä asiakas voi jo olla jonkun palvelun piirissä, jossa hänet sitten tunnistetaan. Ihmiskaupan uhreja on tunnistettu maahanmuuttoviraston haastatteluissa, vastaanottokeskuksissa, sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön palvelujen yhteydessä tai poliisilla on saattanut herätä epäily ihmiskaupasta. Aineistossa nousi esiin myös tavallisen kansalaisen mahdollisuus tunnistaa ihmiskaupan uhri. Joku on saattanut havahtua mitä omassa rapussa tapahtuu jonkun asukkaan kohdalla ja on alkanut tutustumaan ja keskustelemaan ja saanut mahdollisuuden kertoa, että apua on saatavissa. Tavallisen kansalaisen hereillä olon kautta joku on voinut päästä turvaan.

9.2.1.2 *Vahva itsetuntemus ja asiakkaan erityisaseman tiedostaminen osaamisena ja erityispiirteenä*

Aineistossa nousi esiin osaamisen pääomana ja erityispiirteenä ammattilaisen hyvä itsetuntemus, joka heijastuu suoraan asiakkaan ja työntekijän väliseen vuorovaikutussuhteeseen. Asiakasprosessia aloitettaessa on ammattilaisen tiedostettava omat asenteensa ja ennakkoluulonsa.

Ihmiskaupan uhrit tulisi tunnistaa ja kohdata erityisryhmänä, jonka kuntoutuksen ja avun tarpeeseen tulisi vastata lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Asiakastyössä kohtaamisen tulisi olla aidosti asiakasta kunnioittava ja turvallinen. Kaikki haastattelut korostivat erityispiirteinä luottamuksellista asiakassuhdetta kaikessa asiakastyössä sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamista erityisryhmäksi, jonka avun tarpeeseen on vastattava lainsäädännön edellyttävällä tavalla. Aineistossa nousi kuitenkin esiin asenteisiin liittyvät ongelmat, joita on niin sosiaali- ja terveydenhuollon aloilla kuin myös muilla viranomaistahoilla.

*”Maahanmuuttajataustaisilla on poikkeuksetta myös kokemuksia rasis-
tisesta ja ennakkoluuloisesta kohtaamisesta myös viranomaistoimijoi-
den taholta on se sitten poliisi tai maahanmuuttovirasto tai sosiaalityön
tai terveydenhuollon taho. On myös kokemuksia, joissa ihmiset on yrit-
tänyt hakea apua mutta että puhtaasti se, että he eivät vaikka puhu
kieltä tai he puhuu kieltä vahvasti murtaen tai mitä ikinä on saattanut
estää sen avun saannin...Usein ihminen on kuullut vähintään kerran tai
kaksi jopa ammattilaisen suusta, kun hän on yrittänyt siinä kertoa jo-
tenkin ”että miten sä niinku tolla tavalla, mikset sä lähtenyt”, uhrin syy-
listäminen istuu tosi syvässä ja mä näen , että kouluttaminen on yksi
tapa nimenomaan vähentää sitä...Pitää olla tosi tietoinen niistä omista
ennakkoluuloistaan, koska joka ikisellä meistä on niitä”. (XYZ)*

Seksuaalinen hyväksikäyttö varsinkin lapsiin kohdistuessaan nostattaa monenlaisia tunteita. Ammattilaisen pitää olla hyvin tietoinen siitä, mikä hänen oma suhteensa asiaan on. Hänen on tunnettava omat kykynsä ja valmiutensa käsitellä ko. asioita. Kulttuurisensitiivisyys korostui myös osaamisen osa-alueena. Kulttuuritaustalla voi olla merkitystä kuntoutuksen toteuttamiseen ja tämä tulee huomioida kuntoutusta suunniteltaessa. On ymmärrettävä ja osattava kunnioittaa sitä kulttuuria, josta asiakas tulee. Esiin nostettiin myös haaste kokonaisvaltaisen asiakkaan tilanteen ymmärtämisen näkökulmasta sen suhteen, että joku uhreista voi lähteä esim. muualta Euroopasta vapaaehtoisesti tietäen, että työ tulee olemaan seksityötä. Hän ei kuitenkaan tiedä minkälaiset olosuhteet tulevat todellisuudessa olemaan ja hänelle on valhdeltu niistä.

*”Hän ei saakaan sitä rahaa, häntä valvotaan, joku määrää minkälaista
seksiä, kuinka monen kanssa, saatko käyttää suojausta, ehkä vielä väki-
valta siihen lisäksi. Sillä alkuperäisellä suostumuksella ei ole merkitystä,
jos ne olosuhteet ovat tällaiset. Se on ihmiskauppaa.” (ACB)*

Ihmiskaupan uhriksi joutuneen elämänhistoria voi myös olla jo valmiiksi niin vaikea, että sitä on vaikea ymmärtää. Monet uhreista voivat tulla erittäin köyhistä oloista, jolloin rekrytointi seksityöhön, josta luvataan liikoja, on usein ainoa mahdollisuus. Aineistossa nousi esiin oletukset, joita uhreista saatetaan helposti tehdä ja mikä vaikuttaa heidän kohtaamisessaan. Eräässä haastattelussa nousi erityinen huoli transnaisen kohdalla siitä, miten vähän on olemassa sellaisia palveluita, missä he kokevat tulevansa aidosti tai turvallisesti kohdatuiksi sekä käsiteltiin oletuksia seksuaalivähemmistöjen suhteen. Usein oletetaan väkivallasta kertovan asiakkaan olevan miehen kanssa parisuhteessa, jolloin asiakas joutuu useampaankin kertaan muun kertomansa lisäksi tuomaan esille, että väkivallan tekijä on nainen tai että hänen puolisonsa on nainen. Tämä voi olla traumatisoivaa.

”Joka ikisellä meidän asiakkaalla on kokemus siitä, että heistä on tehty oletuksia.” (XYZ)

Asenteiden, ennakkoluulojen ja hätäisten oletusten nähtiin vaikuttavan myös asiakkaiden yhteisöihin. Haastatteluista kävi ilmi, että eri yhteisöissä - varsinkin pienten kieliryhmien yhteisöissä tieto huonosta kohtelusta kulkee nopeasti. Tällaiset uutiset voivat estää uhria hakemasta apua omaan tilanteeseensa. Vastavuoroisesti tämä toimii myös toisinpäin.

”Monet asiakkaista painotti sitä, kuinka tärkeätä se on sen jälkeen mitä he on kokenut, että he tuntee olevansa rakastettuja, tervetulleita johonkin paikkaan ja että heistä oikeasti välitetään. Näiden naisten kohdalla se tunne, että sut kohdataan aidosti ja susta aidosti välitetään ihmisenä on se juttu, koska ihmiskaupassa uhrin ihmisyyys viedään, sua kohdellaan esineenä, sua kohdellaan kauppatavarana, sulla ei ole mitään jäljellä sun ihmisarvosta. Naiset on itse kysyneet saavatko he tuoda ystävänsäkin. Eli se suusta suuhun metodi toimii aika tehokkaasti ja sitä kautta tulee naisia.” (IEÄ)

Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvästä ihmiskaupasta kuntoutuvan asiakkaan kohtaamisessa koettiin kautta linjain tarvittavan erityisosaamista ja ymmärrystä. Yhdeksi lähtökohdaksi ja erityispiirteeksi aineistossa nousi se, että asiakastyötä tekevällä pitää olla kohtaamisen ja havainnoinnin kyky koko ajan herkkänä. Asennoituminen nousi esiin eräässä haastattelussa myös liittyen siihen, että puhumme yleensä aina ”ihmiskaupan uhreista”.

Kun puhumme ja ajattelemme ihmisiä ”uhreina” voi käydä niin, että teemme ihmisestä ”halvaantuneen”, jota me pyrimme ”kauheasti” auttamaan. Haastattelussa todettiin, että olisi parempi puhua ihmiskaupan kohteeksi joutuneesta ihmisestä, jota pyrimme vahvistamaan hänen itsensä ollessa vahvasti prosessissa osallisena mukana.

9.2.2 Palvelusuunnitelma

9.2.2.1 *Palvelujärjestelmäosaaminen ja verkostotyö kokonaisvaltaisen työtteen perustana*

Aineistossa esille nousi asiakastyön edellyttämä vahva sosiaalityön ja -huollon osaaminen. Palvelujärjestelmän tunteminen on välttämätöntä. Haastateltavat totesivat, että seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvästä ihmiskaupasta kuntoutuvat asiakkaat voivat olla erilaisissa tilanteissa mikä myös vaikuttaa heidän mahdollisuuksiinsa, oikeuksiinsa ja määrittelee sitä, kuka asiakkaan asioista on vastuussa. Aineisto selvittää, että Suomessa ihmiskaupan uhrien auttamisen koordinoivana viranomaisena toimii Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, jonne asiakkuudesta tehdään esitys ainoastaan mahdollisen ihmiskaupan uhrin suostumuksella. Esiityksen voi tehdä poliisi, sosiaali- ja terveydenhuolto, järjestöissä toimivat tai kuka tahansa, mikäli siihen on esiteltävältä asianosaiselta lupa. Asiasta ei tarvitse olla vielä varma tieto, pelkkä epäily riittää. Auttamisjärjestelmässä asia tutkitaan ja siitä tehdään hallintopäätös. Mikäli auttamisjärjestelmälle tehdään esitys kiireellisessä ja akuutissa tilanteessa, jossa on selkeät kiirehtimisperusteet, voi auttamisjärjestelmä tehdä suullisenkin päätöksen, jolloin asiakkuus alkaa heti. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä vastaa niiden asiakkaiden kuntoutukseen liittyvästä erityisestä ja vahvemmassa palveluntarpeesta ja tuesta, joilla ei ole kotikuntaa Suomessa. Vastaanottokeskuksissa majoittavien lain määräämät turvapaikanhakijan peruspalvelut tulevat majoittavasta vastaanottokeskuksesta. Peruspalvelut voivat olla joillekin riittävät mutta tarvittaessa erityisen tuen kustannuksista vastaa auttamisjärjestelmä yksilöllisesti ja tapauskohtaisesti harkiten. Esim. mikäli lääkäri on arvioinut asiakkaan hyötyvän terapiasta, auttamisjärjestelmä täydentää silloin vastaanottokeskuksessa asuvan asiakkaan palveluita niin, että hän saa maksusitoumuksen terapiaan. Käytännössä majoittava vastaanottokeskus kuitenkin järjestää ajanvaraukset ja muun yhteydenpidon ja ilmoittaa siitä auttamisjärjestelmälle.

Auttamisjärjestelmään voi esittää asiakkuuteen myös kantasuomalaisia ihmiskaupan uhreja. Erityiset auttamistoimet on tarkoitettu kaikille ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaille yksilöllisesti.

Niiden asiakkaiden vastaavista palveluista, joilla on kotikunta Suomessa vastaa ko. kunta (maahanmuuttajapalvelut/sosiaalityö). Kantasuomalaisen asiakkaan palveluista vastaa kotikunta tai asiakkaan saadessa oleskeluluvan vastuu siirtyy auttamisjärjestelmältä asiakkaan kotikunnalle. Asiakas voi edelleen olla auttamisjärjestelmän piirissä mutta kunnilla on vastuu mahdollisen terapian, terveydenhuollon ja taloudellisen tuen seuraamisesta ja tarjoamisesta asiakkaalle tarpeen mukaan. Erityisen tuen palveluista (muut kuin kunnan omat auttamistoiminnot) kotikunta voi hakea korvausta ELY-keskuksilta auttamisjärjestelmän puoltaessa hakemusta lausunnolla. Eräässä haastattelussa kuitenkin todettiin, että kaikilla kunnilla ei välttämättä ole tästä aina tietoa. Auttamisjärjestelmä tekee yhteistyötä eri vastaanottokeskusten, eri järjestöjen ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten (kunnat ja yksityiset) kanssa. Yhteydenpito tapahtuu asiakkaan suostumuksella. Ihmiskaupan uhrien auttamisessa järjestöt ovat vahvasti mukana erilaisin palveluin.

Kuntoutuvan asiakkaan auttaminen on ymmärrettävä moniammatillisessa perspektiivissä, joka pitää sisällään valtavan määrän osaamisen eri osa-alueita. Kuntoutuvalla asiakkaalla saattaa olla samanaikaisesti asiakkuus ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä, eri järjestöissä, hänellä voi olla lastensuojelun asiakkuus, hänellä voi olla terapiakontakti ja muita kontakteja terveydenhuollon puolella ja hänellä voi olla erilaisia prosesseja käynnissä (kuvio 6). Saman palvelun sisälläkin asiakkaalla saattaa olla useampi kontakti. Moniammatillinen yhteistyö korostui erityisenä osaamisen alueena ja kokonaisvaltaisen työskentelyn perustana kaikissa haastatteluissa. Yhdellä taholla ei voida olettaa olevan kaikkea tarvittavaa osaamista. Ymmärrys ja osaaminen eri palveluista, palveluverkoista ja niihin liittyvästä yhteistyöstä on välttämätöntä. Sujuva moniammatillinen yhteistyö edistää asiakkaan kuntoutusprosessia.

”Eihän tätä voi tehdä yksin, yksi taho ei voi hoitaa koko asiaa. Tarvitaan niitä muita ammattilaisia, tarvitaan tukea ja resursseja. Jos se kaikki on, meillä on ammattilaisverkosto, meillä on resursseja niin sitten meillä on aika hyvät edellytykset kuntoutuksen tarjoamiselle.” (XYZ)

Kuvio 6. Asiakkaan ympärille rakentuvaa moniammatillista verkostoa

Kotikunnan sosiaalityön piirissä olevan asiakkaan palvelua koordinoi yleensä sosiaalityöntekijä, jonka myös eräessä haastattelussa katsottiin olevan vastuussa yhteyksien ylläpitäjänä. Asiakascasen aikana pidetään asiakkaan suostumuksella verkostotapaamisia ja kartoitetaan mitä kukakin tekee ja missä vaiheessa asiakkaan tilanteessa ollaan. Aineistosta nousevien käsitysten mukaan verkostotyössä on omat haasteensa, sillä aina kaikkien ammattilaisten näkemys ei kohtaa siinä mikä olisi asiakkaan paras ja eri ammattilaistahot lähestyvät asiaa eri näkökulmista. Yhteistyö vaatii avointa dialogia. Haasteista huolimatta verkostotyöstä todettiin olevan hyviä kokemuksia. Monialaista, eri ammattitahojä yhteen tuovaa dialogia pidettiin tärkeänä, sillä eri alojen ammattilaiset näkevät asiakkaiden tilanteet eri näkökulmista ja kohtaamisissa asiakkaan kanssa jollain taholla syntyy sellaista keskustelua mitä ei syntyisi jonkin toisen tahon ollessa kyseessä. Saman asian sisällä on monia toimijoita, jotka pystyvät eri tavoin näkemään ja ymmärtämään asiakasta ja tämän tilannetta. Erilaisten ryhmien välinen keskustelu ja kanssakäyminen lisää kaikkien toimijoiden kokonaisymmärrystä, tukee ammatillista toimijuutta ja ammattiosaamisen ylläpitämistä.

Aineistossa todettiin vahvan ammatillisen osaamisen olevan ensisijaista riippumatta siitä, millä alalla työskentelee. On ymmärrettävä omat ammatilliset rajansa ja sen palvelun rajat missä toimii. On tunnettava oma kenttänsä ja sen myötä se, mihin ja miksi muita ammatillisia toimijoita tarvitaan. Usein on nimenomaan asiakkaan etu, että verkostotapaamisissa tärkeää tietoa vaihdetaan kuitenkin vain asiakkaan suostumuksella. Olemassa on myös erilaisia ammattilaisverkostoja, jotka saattavat kokoontua pari kertaa vuodessa. Näiden verkostojen kokoontumisissa on mahdollisuus vaihtaa tietoa myös laajemmin.

”Verkostoyhteistyö on mahdollista saada tosi toimivaksi ja se on asiakastapausten ympärillä tosi tärkeitä...Ideaalilanteessa jokaisella asiakkaalla olisi verkosto ja verkostopalavereita säännöllisesti, missä asiakas pääsisi keskustelemaan niiden verkostotyöntekijöiden kanssa yhdessä, koska asiakkaille on välillä tottakai tosi epäselvää kuka tekee mitään, kun ihmisellä saattaa olla se 20 eri työntekijää.” (XYZ)

9.2.2.2 Havainnointi ja puheeksi ottaminen osaamisena ja erityispiirteenä

Aineistossa nousi esiin, että ihmiskaupan uhreista voi suurin osa tulla hakemaan apua esim. auttavasta järjestöstä johonkin muuhun kuin juuri ihmiskauppakysymykseen liittyen. Ihminen voi hakea apua muun väkivallan takia tai apua tarvitaan työn hakemiseen, kielen opiskeluun tai muuhun.

”Ihmiset tulee tosi erilaisista syistä mutta melkein kaikilla tai kaikilla on jotain muuta väkivaltaa taustalla. Ja usein se keskustelu lähtee nimenomaan siitä, että ihminen tuo jonkun väkivaltakokemuksen ja sit sieltä paljastuu taustalta ihmiskauppaan viittaavaa hyväksikäyttöä.” (XYZ)

Väkivallan puheeksi ottaminen ja siitä puhumisen mahdollistaminen vaatii aineiston mukaan sekä osaamista että rohkeutta. On kuitenkin tärkeä olla menemättä yksityiskohtiin. Eräässä haastattelussa todettiin, että moni sosiaali- ja terveysalalla työtä tekevä saattaa kysyä turhan yksityiskohtaisesti hyväksikäytöstä, jolloin keskustelusta tulee helposti kuulustelun oloinen mikä ei ole tarkoitus. Aineistossa todettiin myös joskus aikaa kuluvan pidempään ennen kuin asia tulee esille. Sitä voidaan sivuuttaa ja asiakkaan halutessa puhua hänelle voidaan tarjota ammattiapua. Jos asiakas ei selkeästi halua puhua, ei siihen painosteta eikä häneltä kysellä väkisin.

Eräissä haastattelussa todettiin, että asiakassuhteessa ei pitäisi avata mitään ovia, mitä ei voi sulkea. Haastateltavista kaikki korostivat erityisesti luottamuksen rakentamista ja sen tärkeyttä ihmiskaupan esiin nousemisessa. Asiakassuhde on voinut jatkua jo pidempään ennen kuin asiakas uskaltaa kertoa siitä. Aineiston mukaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyy paljon häpeää ja usein tekijä on melkein aina puoliso, perheenjäsen, joku muu läheinen tai saman yhteisön jäsen. Usein tekijä on joku, jota uhri rakastaa, mikä vahvistaa häpeän tunnetta. Asiakkailta on myös monenlaisia pelkoja; on pelkoa lasten menettämisestä, kasvojen menettämisestä tai että tilanne tulee muun yhteisön tietoon. On oleskelulupaani liittyvää pelkoa tai pelkoa poliisia tai lastensuojelua kohtaan. Uhri voi myös pelätä menettävänsä hyväksikäyttäjänsä, jota rakastaa. Aineistossa alleviivattiin asiakkaan ”herkällä korvalla” kuuntelemista myös niin, että asioihin tartutaan silloin, kun huomataan asiakkaan vihjaavan asioista tai hänen puhetapansa herättää huolta. Ammattilaisilla on oltava rohkeutta tarttua näihin vihjeisiin. Tämä edellyttää myös läsnä olemisen taitoa, etteivät asiakkaan sanatomat vihjeet jää huomaamatta.

”Tartutaan niihin asioihin mitä ihminen yrittää tarjota, että ”kuuletko mitä mulle tehdään”.... On tosi hyvä tapa nimenomaan kysyä, kuulenkö mä oikein tai ymmärsinkö oikein; mä ymmärsin nyt, että sä yrität sanoa tätä, pitääkö se paikkansa” (XYZ)

Erityispiirteenä korostui asiakkaan kuuleminen, puheeksi ottaminen ja siihen liittyvä ymmärrys ja kyky tehdä havaintoja. Aineistossa otettiin esille asiakkaan voivan puhua asioista, jotka ovat olleet raakaa väkivaltaa, mutta työntekijälle siitä puhutaan vaikkapa ”pahana riitana”, ”paljona riitelynä” tai ”intohimoisena suhteena”. Asiaa ikään kuin normalisoidaan. Kun tilannetta on purettu tai on kysytty esim. pystyykö asiakas kieltäytymään seksistä, onko hänellä mahdollisuus lähteä tai saako tavata ystäviään niin asiat ovat alkaneet vähitellen paljastua. Eräs haastateltava totesi, että jokainen ammattilainen pystyy kuuntelemaan asiakasta ja poistamaan häpeää ja syyllisyyttä. Uhrit tuntevat usein syyllisyyttä siitä, miltä heistä tuntuu tai he ajattelevat, että heidän ei pitäisi olla sellaisia kuin ovat. He ajattelevat, että heissä on jotain vikaa.

”Mitä tahansa sulle on tapahtunut niin se ei ole sun syy, sä et ole tehnyt mitään, sä et ole ansainnut tätä, koska se on se tarina mitä ihmiset itselleen usein kertoo ja tämä pätee kaikkeen seksuaaliseen hyväksikäyttöön kyllä, muuhunkin kuin ihmiskauppaan.” (XYZ)

Erityispiirteeksi nimettiin se, että yleensä uhrit kokevat itse ainakin jollain tasolla ansainneensa sen mitä heille on tapahtunut tai he kokevat olevansa syyllisiä ja tämän ymmärtäminen ammattilaisena on tärkeää. Aineistossa nostettiin esiin myös ne asiakkaat, jotka ovat saattaneet olla jo pitkään Suomessa avun piirissä. Viranomaisilla on tiedossa, että he ovat olleet vuosikausia pakotettuina prostituutiossa ja sen lisäksi raiskattu useita kertoja mutta he eivät silti ole käyneet gynekologilla. Asian olematta akuutti, se voi helposti unohtua. Todettiin, että ihminen ei ehkä ole sanallisesti tuonut esiin gynekologisia vaivojaan. Näitä asioita ei ole kuitenkaan helppo sanoittaa ja ammattilaisen puolelta puheeksi ottamisen taito on tärkeää. Asiakkailla saattaa olla taustalla myös silpominen, josta he puhuvat ympärileikkauksena, jota kukaan ei ole ottanut puheeksi heidän kanssaan eivätkä he ole päässeet asian kanssa lääkäriin. Ympärileikkaus saattaa tulla ilmi vasta synnytyksessä.

9.2.2.3 Ihmiskaupan vaikutusten ymmärtäminen ja ammattilaisen traumatietoisuus osaamisena ja erityispiirteenä

Ihmiskaupan vaikutusten ymmärtäminen ja ammattilaisen traumatietoisuus nousi aineistossa voimakkaasti esiin erityisenä osaamisen alueena. Kaikki haastateltavat näkivät ihmiskaupan vaikutusten olevan yksilöllisiä ja moniulotteisia. Aineistossa nähtiin vaikutusten olevan kokonaisvaltaisia ja ihmiskaupan todettiin vaikuttavan kaikkeen; vanhemmuuteen, työkykyyn, opiskelupaikan löytämiseen, kotoutumiseen. Vaikutusten näkyviin tuleminen voi vaihdella paljon. Ne voivat näkyä akuuttioireina, nousta esiin vasta kymmenien vuosien päästä asiakkaan alkaessa puhua niistä tai ne voivat nousta yhtäkkiä pintaan jonkun kysymyksen tai keskustelun myötä. Uhreilla saattaa olla isoja arpia, haavoja ja muita ruhjeita tai outoja poikkeamia. Heillä voi olla tartuntatauteja ja he voivat sairastella herkästi. Heille on voinut syntyä riippuvuus lääkkeisiin, huumeisiin tai ihmisiin. He voivat eristäytyä ja jäädä yhteiskunnan ulkopuolelle. Oma kuva itsestä saattaa olla vääristynyt ja se heijastuu suhteessa muihin ihmisiin. Vahva, syvä masennus voi estää omatoimisuutta ja jaksaminen on minimissä. Asiakkailla näkyy laaja kirjo erilaisia mielenterveysongelmia.

Aineistossa vaikuttavana tekijänä nousi esiin myös hyväksikäytön pituus ja se, kuinka nuorena hyväksikäyttö on alkanut. Ihmiskaupan vaikutus voi näkyä niin, että hyväksikäytöstä on tullut asiakkaille normaalia ja ihmisen koko seksuaalisuus on voinut hajota. Se voi näyttyä rajattomuutena seksuaalisuuden ilmentämisessä. Ihminen itse ei kuitenkaan hahmota rajattomuuttaan tai että se voisi olla muille ihmisille ongelmallista.

”Kyllä ne seuraukset voi olla tosi vakavia ja sitten osittain on tietysti sitä esim. nuorella ihmisellä, jos hyväksikäyttö on alkanut jo alaikäisenä tai hyvin nuorena niin tiettyä sosiaalistumista siihen tiettyyn tapaan, tällaiseen alamaailman toimintatapoihin ja toimintakulttuuriin, joka on aivan erilainen kuin meillä muuten tässä yhteiskunnassa. Tai sosiaalistumista seksin myyntiin jne.” (ACB)

”Mä ajattelen, että yksikin lapsi, joka joutuu todistamaan väkivaltaa tai hyväksikäyttöä tai joutuu kasvamaan sen ympäröimänä, niin se on väkivaltaa ja hyväksikäyttöä myös sitä lasta kohtaan riippumatta siitä onko sitä lasta itseään muuten hyväksikäytetty tai pahoinpidelty.” (XYZ)

Erään haastateltavan mukaan suurin osa hyväksikäytetyistä naisista, joiden kanssa hän on tehnyt työtä, haluaa välttää koskettelua. Osa piilottelee itseään ja häpeää omaa kehoaan. Osa puolestaan tuo omaa kehoaan voimakkaastikin esille esim. erittäin antavalla vaatetuksella. Vaikutuksia kuvattiin myös itsetunnon ja -kunnioituksen menettämisenä, henkisten voimavarojen kulumisena sekä tulevaisuuteen, omiin mahdollisuuksiinsa ja omaan osaamiseen liittyvän uskon menettämisenä. Aineistossa nousi esiin myös Lähi-idässä olevilla leireillä elävien Isisin seksiorjuudesta päässeiden oirehtiminen.

”Eräs nainen kuvasi sitä, kun hän pääsi pakolaisleirille turvaan ja alkoi elää elämäänsä siellä lasten kanssa pikku parakissa, niin ei hän kyennyt mihinkään, hän ei selviytynyt arjesta, hän istui pimeässä, hän ei jaksanut huolehtia lapsista, hän ei jaksanut tehdä ruokaa, hän ei jaksanut katsoa lasten perään, että ne 2-3 vuotiaat joutui itse selviämään siellä, hän vain istui ja oli lamaantunut tai äkäinen lapsille, hänestä ei ollut äidiksi. Oli kuin hänet olisi murskattu, häneltä oli viety kaikki voimat, halu oli elää mutta miten.” (YÄÖ)

Asiakaskohtaamisen yhtenä tärkeänä erityispiirteenä ja osaamisen alueena pidettiin traumatietoisuutta asiakastyössä, mikä tarkoittaa ymmärrystä traumojen vaikutuksista ja miten ne näkyvät asiakkaan käyttäytymisessä. Työntekijän näkökulmasta asiakas voi käyttäytyä esim. täysin epäloogisesti. Tunteiden ja kehon kielen tulkitsemisen taito nimettiin sosiaalisen osaamisen lisäksi ihmisen käytöksen tulkinnan välineinä. Traumatietoisuuden todettiin kuitenkin usein olevan puutteellista.

”Ei traumoja ymmärretä, olen sitä mieltä, ei edes meidän ammattihenkilöstö ymmärrä traumoja.” (YÄÖ)

Erytispiirteenä korostui, että ammattilaisella tulee olla ymmärrys ja tieto siitä, miten seksuaalinen hyväksikäyttö jo itsessään vaikuttaa ja kuinka seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa voi vielä olla raaempaa. Kyseessä on vakava rikos ja uhrin tuen tarve on yleensä suuri. Jäljet mitkä ihmiskauppa on jättänyt voivat olla todella syvällä, ne voivat olla vaikeita tai jopa mahdottomia. Asiakastyössä on hyväksyttävä, ettei uhri välttämättä kuntoudu kokonaan tai hänelle voi jäädä jonkinlaista toimintakykyyn liittyviä haasteita. Aineistossa huomioitiin erityisesti myös ammattilaisen kyky käsitellä kuulemiaan asioita, sillä kertomukset voivat olla hyvinkin raakoja. Ammattilaisen on pystyttävä ja osattava erottaa omat rajansa sekä asettaa niitä. Hän ei voi vyöryttää omia tunteitaan asiakkaan päälle niin, että asiakas joutuu omien vaikeuksiensa lisäksi kannattelemaan vielä työntekijää.

9.2.2.4 Holistisuus, osaaminen ja erityispiirteet asiakaslähtöisyyden näkökulmasta

Kaikki haastateltavat korostivat yhteistyötä asiakkaan kanssa oleellisena osaamisena. Asiakkaan ääntä, toiveita ja omia käsityksiä on osattava kuulla ja huomioida. Asiakkaan on oltava keskiössä tekemässä päätöksiä omasta elämästään.

”Palvelusuunnitelma tehdään yhdessä asiakkaan kanssa. Me käydään paljon keskustelua siitä, mitä asiakas itse toivoo ja näkee itselleen parhaaksi. Mä ajattelen, että meidän tehtävä on nimenomaan tarjota kaikki se tieto, mitä asiakas tarvitsee, jotta hän voi tehdä päätöksiä omaa elämäänsä koskien.” (XYZ)

”Voi olla, että auttajilla tai kuntouttajilla on hyvinkin vahvat mielipiteet ja selkeät suunnitelmat, että asiakas varmasti hyötyis tästä ja tästä – tärkeätä on, että se asiakkaan oma ääni kuullaan ja tulee kuuluville.” (KPL)

Haasteeksi aineistossa todettiin se, että ihmiskaupan piirissä olleella voi oma identiteetti olla kokonaan kadonnut. Asiakkaan ajatus omasta kuntoutuksestaan saattaa usein olla: ”ihan vaan mikä sinun tai teidän mielestänne on minulle parasta”. Erityisen tärkeänä osaamisen alueena asiakastyössä ja kuntoutuksessa nousi se, että ihmisen omaa identiteettiä ja itsenäistä päätöksentekoa pyritään vahvistamaan ja tukemaan. Aineistossa huomioitiin, että prosessia ei kuitenkaan pidä kiirehtiä ja luottamuksen rakentuminen korostui jälleen. Lainsäädännön tunteminen nostettiin esiin, sillä sen todettiin raamittavan sitä, minkälaisiin palveluihin asiakkaalla on oikeus ja mahdollisuus. Aineistossa nousi tärkeänä esiin, että asiakkaalle annetaan vain sellaista tietoa mitä voidaan antaa eikä luvata mitään mitä ei välttämättä voida tarjota. Erityisesti korostettiin, ettei asiakkaalle voida luvata mitä viranomaisprosesseissa tapahtuu sosiaali- ja terveysala siihen sisällytettynä. Näitä prosesseja pidettiin ennakoimattomina. Kokonaisvaltaisen palvelusuunnitelman todettiin syntyvän yhteistyössä asiakkaan kanssa lain määrittelemillä mahdollisuuksilla.

”Kokonaisuus muodostuu siitä, mikä on sen asiakkaan näkemys, mikä on ammattilaisen näkemys ja se lainsäädäntö mihin asiakkaalla on oikeus ja mikä meidän palveluverkko on, sieltä täytyy rakentaa hänelle se polku...Tärkeää on ihmiselle se, että kerrotaan niistä oikeuksista ja vaihto-ehdoista mahdollisimman selkokielisesti ottaen huomioon sen asiakkaan kyky ehkä ymmärtää.” (ACB)

Aineistosta nousi esiin myös käsitys siitä, että asiakkaaseen tutustumisen on alkuna kokonaisvaltaisen asiakassuunnitelman ja palvelutarpeen arvioinnille. Asioista puhutaan ja kysytään monipuolisesti; miten ihminen voi, miten hän kokee psyykkisen ja fyysisen terveytensä, ihmissuhteet, mielenkiinnon kohteet ja asiat mistä pitää, mitä hän on ennen tehnyt ja taustaa lähtökohdille ja sukulaissuhteet. Asiakkaan tilanne käydään kattavasti läpi. Tämän selvityksen pohjalta pohditaan mikä tukisi ja auttaisi asiakasta ja mikä parantaisi tai veisi eteenpäin hänen tilannettaan. Asiakas voi omalta osaltaan kertoa oman näkemyksensä ja mitä hän ehkä haluaisi tehdä esim. osallistua erilaisiin ryhmiin sosiaalisten suhteiden vahvistamiseksi tms. Asiakas voi tarttua erilaisiin mahdollisuuksiin. Viime kädessä hän päättää itse valinnoistaan.

Asiakaslähtöisyyteen liittyen asiakkaan tilanteen kokonaisvaltainen huomioiminen todettiin tärkeäksi osaamisen alueeksi.

Esim. asiakkaat, joilla on lapsia voivat tulla paikalle ja osallistua ryhmiin, sillä lastenhoito on järjestetty. Nais erityisestä työstä huomioitiin se, että asiakkailla on usein lapsia ja monissa palveluissa heidät myös usein kohdataan ensisijaisesti äiteinä ja unohdetaan se mitä kaikkea heidän oman itsensä tilanteeseen liittyy. Yhdeksi kuntoutuksen lähtökohdaksi mainittiin se, että osataan katsoa ihmistä itseään unohtamatta kuitenkaan tämän huolta esim. lapsistaan. Kolmannen sektorin palveluissa asiakaslähtöisyyteen sisällytettiin myös se, että asiakas voi tulla ja osallistua nimettömästi niin monta kertaa kuin on tarve ennen kuin antaa mitään tietoa itsestään. Hän voi tällöin myös poistua tarjotuista toiminnoista ilmoittamatta. Asiakas päättää jatkuuko asiakassuhde. Asiakasta autetaan vain tämän omien ehtojen mukaisesti. Osamisen alueina aineistossa tuotiin esiin sosiaalityön näkökulmasta tehtävän palvelukartoituksen tai palvelutarpeen arvioinnin edellyttämä vahva sosiaalityön ja sosiaalihuollon ammatillinen osaaminen ja ymmärrys. Myös lapsiin liittyvää osaamista sanottiin tarvittavan silloin, kun uhriksi joutuneella itsellään on lapsi. Tällöin tarvitaan lapsen aseman ja edun arvioimiseen sekä vanhemmuuden tukemiseen liittyvää osaamista. Erityisosaamista tarvitaan myös uhrin itsensä ollessa lapsi.

9.2.2.5 Kuntoutuksen tavoitteista, keinoista ja niihin sisältyvästä osaamisesta ja erityispiirteistä

Aineistossa todettiin, että tavoitteisiin liittyen on mahdotonta vastata yksiselitteisesti, sillä ne voivat olla todella yksilökeskeisiä. Keskeistä on asiakkaan voimavarojen lisääminen ja vahvistaminen, mikä auttaa asiakkaan itsepystyvyyttä ja päätöksentekokykyä. Oleellinen osaamisen alue on ymmärrys ja kokonaisvaltainen näkemys asiakkaan eri tilanteissa vallitsevasta yksilöllisestä avun tarpeesta, kiireellisimmän asian tunnistamisesta, oireilusta ja tilanteen kokonaiskuvan luomisesta niin, että löydetään oikeanlainen kuntoutuksen muoto ja sen oikeanlainen intensiteetti. Avun tarve voi olla suuri.

Kuntoutuksen tavoitteisiin ja keinoihin vaikuttaa asiakkaan kulloinenkin tilanne. Aineistosta käy ilmi, että avun piiriin voidaan tulla suoraan hyväksikäyttötilanteista, jolloin kysymys on perustarpeiden tyydytyksestä. Turvan kokeminen ja tilanteen vaikuttaminen on siinä hetkessä ensisijaista. Ulkomaalaisen henkilön ollessa kyseessä, on hän oleskelulupaa odottaessaan ”välitilassa”.

Sen aikana saattaa olla rikosprosessiin liittyviä kuulusteluja ja oleskeluluvan odotuksesta aiheutuvaa stressiä eikä moni jaksakaan silloin muuta ajatella. Akuutissa kriisissä asiakasta voidaan tukea supportiivisella terapialla, jonka avulla asiakas saa enemmän keinoja selvittää itsensä, omien olojensa ja toimintamalliensa kanssa. Eräässä haastattelussa todettiin, että kaikki eivät välttämättä hyötyisikään juuri terapiasta ja että joskus voi olla liiankin helppoa tarjota terapiaa.

”Kuntoutus voi koostua niin paljon erilaisista asioista ja jotenkin olisi nähtävä yhtä tärkeinä ne muutkin. Jos ajatellaan nuoria miehiä, jotka on joutuneet seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi ja tulee sellaisesta kulttuurista missä se on vielä erityisen ja äärimmäisen häpeällistä niin ei sellaiselle nuorelle aikuiselle tai vielä alaikäiselle miehelle välttämättä se keskusteluterapia ole oikeaa tukea mitä he tarvitsevat. Se voi olla se, että pääsee vaikka kuntosalille hakkaamaan nyrkkeilysäkkiä tai jos tykkää musiikista niin pääsee johonkin rumpuja hakkaamaan tai saa kitaran mitä voi soitella huoneessaan tai se voi olla koulunkäynti, opiskelu, että saa ne ajatukset vähäksi aikaa pois...että näitä yritetään sit tukea ja hyväksyä, että ne on osa sitä kuntoutusta” (KPL)

Avun piirissä on myös asiakkaita, joilla varsinainen hyväksikäyttö on päätynyt ehkä jo vuosia aiemmin, mutta jotka eivät ole päässeet millään tavalla tai eivät ainakaan riittävästi käsittelemään asiaa niin, että voitaisiin sanoa kuntoutumisen alkaneen.

Kotikunnattomien asiakkaiden kohdalla on alkuun saatava terveydenhuollon ja lääkärin arvio somaattisten ja psykosomaattisten sairauksien osalta. Psykkisestä tilasta olisi hyvä saada psykiatrin lausunto, jossa selviää mahdollisen lääkehoidon ja terapian tarve. Tiimi- ja yhteistyötaitoja tarvitaan. Sosiaalityöntekijä esim. auttamisjärjestelmässä tekee yhteistyötä näiden tahojen kanssa laatiessaan asiakassuunnitelmaa yhdessä asiakkaan kanssa. Oleskelulupaansa odottavan asiakkaan kohdalla haasteeksi saattaa nousta kyvyttömyys aloittaa miltään osin toimintakykyä tukevaa toimintaa ja suunnitelmia ennen oleskeluluvan saamista. Motivoimisen taitoja tarvitaan. Asiakkaan motivoiminen voi olla haastavaa eikä välttämättä onnistu. Eräässä haastattelussa nähtiin oleskelulupaa odottavan asiakkaan tavoitteeksi toimintakyvyn vahvistaminen niin, että tämä kykenisi itsenäiseen asumiseen ja kotouttamistoimiin, kun ne tulevat mahdollisiksi. Aineistossa nousi esiin myös joidenkin toive edistää rikosprosessia ja palata sitten kotimaahansa.

Tällöin tavoitteena on kotimaahan paluun järjestäminen tuetusti ja turvallisesti niin, ettei asiakas palaisi tyhjän päälle. Uudelleen uhriutumisen estäminen on yksi keskeinen tavoite kaikkien ihmiskaupasta kuntoutuvien kohdalla. Aineistossa todettiin myös, miten palveluiden järjestämisessä on osattava huomioida hetkessä eläminen oleskelulupaa odottavan asiakkaan kohdalla. Heidän tilanteensa on kesken ja muutenkin stressaava. Mitään kovin pitkäkestoisia prosesseja ei voi aloittaa, sillä se vaatii vakaamman tilanteen. Ensiapu-kriisiluonteista tukea voidaan kuitenkin tarjota kaikille.

”Se on myös tärkeä asia mikä täytyis aina auttajien tai ammattilaisten pitää mielessä, että hyväksyy sen tosiasian, koska joskus on ehkä niin, että auttajat lähtee hirveellä volyymillä siihen ja sitten ehkä unohtuu ne realiteetit...Turvapaikan hakijalla se tulevaisuus on vielä auki. Se täytyy ottaa huomioon ja pitää kirkaana mielessä, ettei aloita jotain sellaista mitä ei voi viedä loppuun. Tietenkin tehdä se nykyhetki mahdollisimman tasaiseksi ja turvalliseksi, että pystyy siinä hetkessä olemaan. Kuntalaisen osalta ei tällaista haastetta ole, silloin tilanne on vakaa ihan eri tavalla.” (KPL)

”Voi olla, että siellä on perhe suuressakin vaarassa, voi olla, että asiakasta edelleen painostetaan jopa oman perheen puolelta, että hän jatkaisi vaikka pakkoprostituutiosta tai asiakasta painostetaan maksamaan velkoja pois tai muuten äiti tai lapsi tapetaan ja näin on käynytkin ja kun asiakas kuulee tästä niin hän kokee syyllisyyttä, että on lähtenyt siitä pois, koska hänen läheisiään on vahingoittunut.” (KPL)

Joskus parasta kuntoutusta asiakkaalle voi olla Suomen kielen kurssit tai työtoimintaan mukaan pääseminen. Jollekin voi riittää säännölliset tukikeskustelut vastaanotokeskuksen oman sosiaaliohjaajan tai terveydenhoitajan kanssa. Monissa vastaanotokeskuksissa on nykyään myös kriisi- ja perhetyöntekijöitä. Vaikka terapian aloittamisen aika on vaihteleva, haastateltavat pitivät psykkinen hyvinvoinnin vahvistamista oleellisena.

”Ihmiset on tottakai yksilöllisiä ja esim. pitkäkestoinen psykoterapia ei toimi kaikille, mutta näen, että siihen psykologiseen tukeen on tosi suuri tarve ja että sillä on tosi iso osa siinä kuntoutuksessa, että ihminen pääsee vihdoinkin käsittelemään...Näen sitä päivittäin omassa työssäni, miten tärkeää se on, että on mahdollisuus käsitellä niitä jonkun ammattilaisen kanssa, joka sitten jotenkin pystyy myös antamaan keinoja esim. arjessa selviämiseen.” (XYZ)

Eräissä haastattelussa todettiin asiakkaan useimmiten tarvitsevan terapiaa. Sen avulla saadaan uhrin asema katkeamaan ihmisen elämässä. Terapia antaa erilaisia keinoja asian käsittelemiseen. Suurin osa ihmisistä ehkä näkee, että se mitä heille on tapahtunut ei ole oikein mutta on niin tottunut siihen, että ajattelevat sen olevan normaalia. Sen ymmärtäminen psyykkisesti, että heille tehty ei ole oikein on tärkeää. Terapian avulla ihminen alkaa ymmärtämään enemmän sitä, että hänelle on tehty väärin ja siitä nousevien tunteiden käsittely on myös huomioitava. Näin terapia auttaa ihmistä rakentamaan paremman perustan jatkoelämälle itsenäisenä, itsemääräänään ihmisenä.

On osattava kohdata myös asiakkaan ammattilaisen näkemyksistä eriävät ajatukset kuntoutuksen tavoitteista. Kuntoutuksen prosessia kuvattiin ikään kuin kokonaisvaltaisena karttana, jossa spottivalo osoittaa välillä tiettyyn osa-alueeseen, jolloin muut alueet ovat hieman hämärämpiä. Välillä akuutein asia on aivan toisenlaisissa asioissa, kuin juuri ihmiskaupassa.

”Psyykinen vointi, joka mun näkökulmasta pitäis pitää keskiössä niin asiakkaalla se ei useinkaan ole siinä keskiössä vaan hän ajattelee ”sit kun mä oon saanut nämä asiat, sit kun mulla on oleskelulupa tai turvapaikka ja sit kun tää rikosprosessi etenee”. Rikosprosessissa saattaa kestää 7-10 vuotta. Silloin me yritetään saada muita prosesseja eteenpäin.” (XYZ)

”Jos ihminen huolimatta siitä, että hän meidän nähdäksemme on vaikka todella huonossa kunnossa haluaa ottaa uuden työpaikan vastaan tai haluaa hakeutua uuteen työpaikkaan niin tottakai ihminen silloin tekee sen päätöksen...Joidenkin kohdalla ensisijainen tavoite on se, että saadaan ensin se elämä järjestymään ennen kuin pystyy edes miettimään mitä haluaisi mahdollisesti tehdä”. (XYZ)

Aineistosta nousi esiin vapaaehtoinen paluu tavoitteena silloin, kun tiedetään ettei asiakas tule saamaan oleskelulupaa ja edessä on käännytys. Vapaaehtoinen paluu helpottaa tuen järjestämistä, jolloin asiakkaan suostumuksella selvitetään, onko kohdemaassa asiakasta paluun jälkeen auttavaa tahoa. Nämä auttavat tahot ovat yleensä järjestötoimijoita eikä heillä ole pääsyä viranomaispuolelle. Asiakkaalle voidaan kuitenkin antaa auttavan tahon yhteystiedot, jonne hän voi ottaa yhteyttä palattuaan.

Aineistossa huomioitiin luovien ja toiminnallisten menetelmien mahdollisuudet kuntoutuksen prosessissa ja luova sekä taiteellinen osaaminen korostuivat. Eräässä haastattelussa tuotiin esiin ulkomaisessa päiväkeskuksessa naisille toteutettu tanssiproduktio, jota aiemmin oli toteutettu mielenterveyskuntoutujien ja vankien parissa rohkaisevin tuloksin. Toiminnan keskiössä oli kehon hallinta. Kehollisen toiminnan kautta tahdottiin vaikuttaa myös mielenterveyden kohentumiseen ja itsetunnon vahvistumiseen. Produktio oli viikon mittainen ja palautteet positiivisia. Tanssillisen viikon jälkeen eräs asiakkaista tuli toimeen ilman unilääkkeitä. Fyysinen luova toiminta oli auttanut erilaisten pelkotilojen ja traumareaktioiden takia ylikierroksilla ja varautuneessa tilassa olevaa kehoa rentoutumaan. Tanssiproduktio vaikutti myös naisten keskinäisiin suhteisiin positiivisesti. Ilmapiiri yleisesti vapautui ja asiakkaat kokivat itsensä voimaantuneimmiksi. Suurin vaikutus tanssiproduktiolla näytti olevan asiakkaiden itsetuntoon ja kun itsetunto vahvistuu niin se vaikuttaa koko fyysiseen olemukseen. Keskuksessa on toteutettu myös ohjattu valokuvausprojekti sekä erilaisia luottamus- ja rentoutumisharjoituksia. Keskus tarjoaa turvallisen tilan, jossa asiakkaat voivat puhua elämästään ja keskustella terapeuttisesti eri aiheista. Erityispiirteenä nousi esiin myös hengellisyyden vahvistava vaikutus. Asiakkaat käyvät paikallisessa seurakunnassa. He ovat saaneet toivoa, lohtua ja ovat pitäneet paljon erilaisista hengellisistä tilaisuuksista esim. rukous- ja lauluhetkistä. Asiakkaat itse ovat eri uskonnokunnista ja kulttuuritaustoista. He ovat kokeneet kirkossa käynnin ja hengellisyyden siellä hoitavana. Erityisesti afrikkalaistaustaisilla asiakkailla on voimakas hengellinen perspektiivi. Monesti heitä on käytetty noitatohtorilla ja he ovat pelkoa herättävän juju -rituaalin vaikutuksen alla. Armo ja toivo, mitä kristillisyyden parhaimmillaan edustaa on koettu tärkeänä. Se, että kokee itsensä hyväksytyksi, rakastetuksi ja että on olemassa uusi mahdollisuus ovat olleet asiakkaille merkityksellisiä. Erityispiirteeksi nostettiin myös jatkuvuuden tärkeys asiakkaille; pysyvät työntekijät ja kontaktit, arjen ennakoitavuus. Turvallisuuden tunteen vahvistuminen korostui.

Erityisenä haasteena aineistossa nostettiin esiin majoitukseen liittyvät kysymykset. Turvakoteihin päästämiseen pitää asiakastapaukseen liittyä THL:n turvakotilakiin soveltaman ohjeen mukaisesti lähisuhdeväkivaltaa.

Tämä pätee myös ihmiskaupan uhreihin ja rajaa pois niitä asiakkaita, joilla lähisuhdeväkivalta ei liity tilanteeseen. Vastaanottokeskuksia ei pidetty parhaina asumisen muotoina seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan piiristä tuleville.

”Turvapaikkaprosessithan on tosi pitkiä ja käytännössä siis melkein kaikki turvapaikanhakijataustaiset uhrin majoitetaan vastaanottokeskukseen ja se on naiseryitystyön näkökulmasta tosi ongelmallista, mutta meillä harvoin on hirveesti vaihtoehtoja...Varsinkin ne graavisti hyväksikäytetyt ja vaikka raiskatut naiset ja tytöt ja pienet lapset, niin kyllä mun huoli on siitä, että vastaanottokeskus ei ole missään nimessä se hyvä majoituspaikka – vastaanottokeskuksen arki on niin kiireistä, että siinä on vähän aikaa tarttua niihin asioihin tai vihjeisiin mitä ihminen tuo.” (XYZ)

Aineistosta kävi ilmi, että vastaanottokeskuksista ohjataan paljon asiakkaita eri järjestöjen palvelujen piiriin mm. kriisityöhön. Erityispiirteenä nousi esiin asiakkaan kohtaama turvallisuusuhka. Jos poliisi arvioi tapaukseen liittyvän turvallisuusuhkaa, voidaan uhri majoittaa muualle. On mahdollista, että vastaanottokeskuksissa tieto hänen asioistaan on levinnyt, myös tekijä on vastaanottokeskuksessa tai tekijällä on vahvat verkostot. Turvallisuusuhka on osattava huomioida asiakastyössä ja kuntoutuksessa, ettei tehdä mitään mikä vahingossa vaarantaisi asiakasta. Siksi eri tahoilla on oltava riittävästi informaatiota tilanteesta siinä määrin kuin se on heille tarpeellista, että turvallisuusriski tulee asianmukaisesti huomioiduksi.

Aineistossa käsiteltiin myös prosessin etenemistä oleskeluluvan myöntämisen jälkeen asiakkaan ohjautuessa uuden kotikuntansa vastuulle. Asiakkaan on huolehdittava tarvittaessa tuetusti kuntarekisteröinnistä, väestötietovirastoon ilmoittautumisesta, Kelaan rekisteröitymisestä ja toimeentulotukihakemusten tekemisestä. Toimintakyvyn salliessa asiakas voi ilmoittautua TE-toimistoon. Suomen kielen oppiminen on erityisen tärkeää, sillä se tuo asiakkaalle itsenäisyyttä ja itsevarmuutta. Asiakkaan voimavarojen ollessa vielä vähäiset, etenevät asiat hitaammin. Asiakkaalla voi olla esim. HUS:n psykiatrisen asiakkuus ja hän yrittää selvitä päivästä päivään. Usein asiakkaat kuitenkin haluavat kursseille, koska se merkitsee heille ikään kuin uuden elämän aloittamista. Eräessä haastattelussa todettiin hyvänä aloittaa kokonaisvaltaista elämää kiinni pääsemistä ja itsenäistymisprosessia vähitellenkin.

Suomalainen kulttuuri on toisille täysin vieras, toisille se on helpommin omaksuttavissa. Asiakkaiden yksilöllisyys korostuu tässäkin. Kotikunnassa asiakas pääsääntöisesti käyttää kunnan palvelupolkuja. Kunnissa asiakkaasta voi huolehtia esim. maahanmuuttajapalvelut. Jos kunnan omat palvelut eivät riitä niin ostopalvelupäätöksiä voidaan tehdä esim. kotiin vietävästä ohjauksesta tms.

”Erityisen tuen tarve voi olla lyhytaikaista toisilla, joillakin se vahva työntarve voi olla pitkäaikaista ja tuntuu, että siinä ei tapahdu edistystä tai muutosta eikä asiakas vain oikein opi itsenäisesti hoitamaan asioita. Sitten sitä vaan pyritään jatkamaan ja pyritään auttamaan sitä asiakasta, jotta saavutettaisiin omatoimisuus tai että asiakas henkisesti jaksaisi.” (ZXA)

Erityispiirteenä aineistossa nousi sen ymmärtäminen ja huomioiminen miten vakavasta ja ehkä vuosiakin monella tasolla jatkuneesta hyväksikäytöstä on kysymys. Sen myötä tulisi myös ymmärtää, että asiakas todennäköisesti tarvitsee muutakin kuin perusmielenterveyspalveluja eivätkä psykiatrisen hoitajan tapaamiset riitä. Ihmissuhteiden rakentamisen taidot korostuivat myös erityispiirteenä.

”Kun puhutaan seksuaalisuudesta niin paljon puhutaan myös minäkuvasta ja itsetunnosta ja puhutaan seksuaali- ja lisääntymisterveydestä ja siitä kehollisen koskemattomuuden uudelleen rakentamisesta. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhrien kohdalla kuntoutukseen tarvitaan todella paljon terveiden ihmissuhteiden muodostamiseen tarvittavien taitojen lisäämistä ja nimenomaan sitä vahvistamista.” (XYZ)

Ideaaliksi kuntoutuksen tavoitteeksi ja tilanteeksi todettiin eräässä haastattelussa se, että ihmiskaupan uhri saataisiin integroitua takaisin normaaliin yhteiskuntaan ja että hänellä olisi sellainen fyysinen terveys sekä mielenterveys, että hän olisi kykenevä elämään kuin kuka tahansa muukin meidän yhteiskunnassamme. Kuntouttavassa työssä todettiin tärkeäksi pyrkiä rakentamaan asiakkaalle verkostoa, joka auttaa häntä tulevaisuudessa pitämään voimavarojaan yllä. Osalla maahanmuuttajataustaisilla kuntoutuvilla henkilöillä on vahva Suomessa oleva verkosto. Osalla ei kuitenkaan vielä ole esim. kielitaitoa ja pääasialliset kontaktit ovat samasta maasta tuleviin henkilöihin, joissa myös hyväksikäyttäjät voivat olla samassa yhteisössä.

Aineistossa käsiteltiin myös Lähi-Idässä leireillä asuville naisille tarkoitetun ohjelman tavoitteellisuutta. Ryhmä kokoontuu lähikaupungissa 4 h joka arkipäivä maksimissaan 10 osallistujan ryhmänä. Ohjelma on ulkomaisen terapeutista avustustyötä tekevän järjestön yhdessä paikallisten sosiaalialan ammattilaisten kanssa aloittama. Ohjelmaan valittua asiakasta valmistetaan sitoutumaan kurssiin ja motivoidaan heti alusta lähtien. Tavoitteena niissä oloissa on vakauttaminen, arjen voimavarojen lisääminen ja vahvistaminen, arjessa selviytymisen opetteleminen, stressioireiden hallitseminen, eri rentoutusmenetelmien harjoittaminen. Kytkeydytään käsillä olevaan hetkeen ja opetellaan uudelleen arjen rutiinien hoitamista, aloitetaan rakentamaan elämää alusta kuin se poikkeusoloissa leirillä on mahdollista. Ohjelmaan osallistuvilla on leirillä yleensä jo syntynyt riittävä turvallisuuden tunne ja kokemus siitä niin, että he pystyvät osallistumaan leirin ulkopuolella toteutettavaan ohjelmaan. Usein joku naisille omalta leiriltä oleva tuttu ihminen hoitaa kuljetuksen, sillä he eivät uskalla lähteä vieraan kyytiin. Heidän pelkoaan on ymmärrettävä ja siihen on osattava suhtautua. Sitä ei väheksytä, eikä naisia pakoteta sellaiseen mihin he eivät pysty vaan luottamussuhdetta rakennetaan tässäkin ohjelmassa. 10 viikon ohjelman runkoa muokataan osallistujien yksilöllisten tarpeiden mukaan. Eräs ohjelmaan osallistuneista ei osannut esim. laittaa ruokaa. Hänet oli viety nuorena tyttönä kotikylästä Isiksen mukana eikä hän ollut oppinut vielä kodinhoitoon liittyvistä asioista. Ohjelman aikana hän oppi kodinhoitoa omien tarpeidensa mukaan. Naiset voivat mm. opetella arkiasioita ja heidän toiveitaan huomioidaan mahdollisuuksien mukaan. He voivat tehdä käsitöitä, koruja, he opettelevat neulomaan, pesemään pyykkiä ja oppivat lasten hoitoon liittyviä asioita ja lasten tarpeiden huomioimista. Näin he saavat leirien arjen avuksi taitoa, joka auttaa heitä huolehtimaan itsestään ja lapsistaan. Näissäkin erityisissä olosuhteissa asiakaslähtöisyyden näkökulma ja osaaminen on perustana, josta ponnistetaan eteenpäin. On kyettävä työskentelemään kriisiolosuhteissa ja kohtaamaan ihmisten epätoivoa, epätietoisuutta ja hätää läheisistään.

9.2.2.6 Tuetun asumisen palvelut holistisuuden näkökulmasta

Eräessä haastattelussa nähtiin tuetun asumisen olevan kuntouttavan toiminnan keskiössä. Aineistossa nousi käsitys sen aiheellisuudesta silloin, kun asiakkaan ei katsota vielä kykenevän muuttamaan tavalliseen asuntoon lyhyen turvakotijakson jälkeen ja hän tarvitsee kuntouttavaa työskentelyä, pitkäkestoista ja intensiivisempää tukea.

Lyhyt turvakotijakso tarkoittaa tässä periaatteessa 1-2 kk. Tuetussa asumisessa asumisaika on yleensä n. 6 kuukaudesta 2 vuoteen. Tuetussa asumisessa voidaan ottaa normaaliarkea kokonaisvaltaisemmin haltuun asiakkaiden osallistuessa ruoanlaittoon, pyykin pesuun ja siivoukseen. Psykososiaalisen tukemisen vahva osaaminen on tarpeen.

”Psykososiaalinen tuki on osaksi just vahvasti sitä, että asiakkaan rinnalla ollaan tukena, muistina ja tukihenkilönä siinä hänen omassa palveluprosessissaan, siinä palvelukonseptissa mikä hänelle on tehty. Muistutetaan esim. hammaslääkärin tms. sovitusta ajasta ja yhdessä mennään, jos on tarvetta. Jotkut asiakkaat ovat olleet Suomessa jo niin kauan, että pystyvät itsenäisesti kulkemaan ja uskaltavat kulkea eikä turvauhkaa sillä paikkakunnalla ole. Mutta useiden kanssa voidaan mennä yhdessä asioimaan. Pyrkimyksenä on, että asiakas sen myötä myös oppii itse hoitamaan ko. asiointiin liittyviä käytännön juttuja.”
(ZZZ)

Tuetun asumisen palvelut mahdollistavat paremmin myös pysyvän kontaktin. Aineistosta selvisi, että usein siinä vaiheessa, kun asiakas pääsee tuetun asumisen palvelun asuntoon (esim. hajasijoitetut asunnot), hänellä saattaa olla 3 tai 4 auttavaa tahoa jo ennestään; mukana voi olla lastensuojelu, aikuissosiaalityö, auttamisjärjestelmä ja asumispalvelu. Lisäksi asiakkaalla voi olla psykiatrisen sairaanhoidon ja muun terveyden kontakti. Jollain on oltava käsitys kokonaiskuvasta ja usein se on se taho, missä asiakas on tuetun asumispalvelun piirissä. Asiakasta on mahdollista nähdä viikoittain ja siihen liittyy kotikäyntejä ja tapaamisia palveluasumista ylläpitävän tahon muissa mahdollisissa palveluissa. Työntekijä osallistuu kaikkiin verkostopalaverihin ja on mukana asiakkaan muissa tapaamisissa esim. sosiaalityön ja sairaanhoidon käynneillä sekä rikosprosessiin tai muihin prosesseihin liittyvissä tapaamisissa, jos asiakas niin toivoo ja antaa siihen suostumuksensa ja se on mahdollista järjestää. Tärkeää on, että tieto on jollain olemassa. Näin esim. terveyteen liittyvät huolenaiheet havaitaan herkemmin. Niitä voidaan asiakkaan rinnalla kulkiessa tarvittaessa myös tuoda esille asiaankuuluville tahoille.

”Kun on kyse ihmiskaupan uhrista, jolla on pitkä hyväksikäyttö takanaan ja hänen pienestä lapsestaan niin se tuntuu hurjalta, jos se taho puuttuisi, joka näkee asiakasta viikoittain tai päivittäin, jolloin näkyy ihan selvästi, että tässä on isoja huolia.” (XYZ)

Erisyispiirteinä tuotiin esiin asiakkaiden erilaiset selviytymismekanismit, mitkä voivat näkyä erilaisin tavoin reagoida tilanteisiin. Voi olla moneen suuntaan meneviä pahan olon puuskia, jolloin asiakas voi välillä olla lamaantunut tai saada aggressiivisia kohtauksia, hän on voi purra tai viiltää itseään. Myös ajatus siitä, ettei kukaan lähtökohdaisesti voisi olla hänelle hyvä, vaan se täytyy ansaita jollain tavalla, istuu syvällä monen asiakkaan ajatus- ja kokemusmaailmassa. Turvallisessa, asiaa tuntevassa ja osavassa ympäristössä näidenkin tunteiden ja kysymysten esiin nouseminen on osa kuntoutumista.

9.2.3 Interventiot

Herkkä havainnointi ja puheeksi ottamisen taito korostuivat osaamisen alueina myös erilaisissa interventioissa. Aineistossa tuotiin esiin tilanne, jossa asiakkaan tyyli muuttuu radikaalisti kesken asiakassuhteen ja asiakas on alkanut tulla tapaamisiin hyvin provosoivassa vaatetuksessa ja vahvassa meikissä, kuin olisi yökerhoon menossa keskellä päivää tai hänellä on aina erilaiset uudet merkkivaatteet päällä ja on ehkä kovin kiireisen tuntuinen. Jos asiakas on ollut aiemmin seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan kohteena ja hän on esim. ollut pakotetusti prostituutiossa, voi työntekijällä herätä huoli siitä, että hän on mahdollisesti joutunut uudelleen hyväksikäytetyksi tai hän on muutoin palanut prostituutioon. Pakotetusta prostituutiosta voi tulla normaalia sen kokeneelle ja se voi olla totuttu tapa esim. saada rahaa. Vaikka asiakas ei välttämättä olisikaan ajautunut takaisin prostituutioon, on huoli herännyt ja on syytä tarttua tilanteeseen ja yrittää selvittää asiaa keskustellen.

Kuntoutuvalla asiakkaalla on usein asiakkuus monella taholla. Järjestötoimijalle voi omien palvelujensa yhteydessä esim. nousta huoli jostain vastaanottokeskuksessa asuvasta henkilöstä ja hän saattaa asiakkaan suostumuksella ottaa yhteyttä auttamisjärjestelmään ja välittää tiedon sinne.

”Jos herää huoli ihmisen kohdalla, joka on auttamisjärjestelmässä niin auttamisjärjestelmä vastaa hänen palveluistaan, koska hänellä ei ole kotikuntaa ja hän asuu vastaanottokeskuksessa, niin usein laitetaan auttamisjärjestelmään tieto, että asiakas asuu tässä vastaanottokeskuksessa kuten tiedätte mutta asiakkaan kanssa on nyt sovittu, että ko. työntekijä nostaa auttamisjärjestelmälle ne asiat esille, joille ei ole tehty mitään.” (XYZ)

9.2.4 Seurannan vahvuuksina motivointi, asiakaslähtöisyys ja tilannetajuisuus

Asiakassuunnitelmaa tehtäessä haastatteluissa tuotiin esille kyky ja valmius joustamiseen ja suunnitelman tarkistamiseen tai muuttamiseen tarvittaessa. Suunnitelman toteutumista ja asiakkaan tilannetta on kyettävä seuraamaan niin, että kuntoutuksellisia toimia voidaan muokata paremmin asiakkaan tarpeita vastaaviksi vaihtelevissa elämäntilanteissa. Harjaantuminen asiakaslähtöisyyteen toimii hyvänä perustana.

”Kuntoutustarpeen määrittely menee siinä asiakassuunnitelman teossa ja sitten sitä päivitetään aina tilanteen mukaan ja vähintään 3 kuukauden välein asiakkaan kanssa yhdessä pohditaan mitä on tehty ja miten asiakas kokee siitä hyötynneen ja haluaisiko hän mahdollisesti jotain muuta, mikä häntä auttaisi enemmän.” (ZZZ)

Aineistossa nousi esiin käsitys siitä, että viranomaisilla tai työntekijöillä voi olla valmis ajatus siitä, miten kuntoutusprosessi etenee ja missä vaiheessa se loppuu tai missä vaiheessa siitä pitäisi tulla valmista. Prosessi ei kuitenkaan aina etene siinä tahdissa, kuin odotetaan. Voi tulla takapakkeja tai tuen tarvetta ei ole ehkä ymmärretty oikein.

”Asiakkaan vointi, kuntoutuminen tai paraneminen ei ole sellainen jatkumo mikä menisi koko ajan eteenpäin tai ylöspäin vaan siinä tapahtuu notkahduksia ja se näkyy kyllä kaikilla ihmiskaupan uhreilla voinnissa ja siinä minkälaisia voimavaroja ihmisellä on vaikka vastaanottaa apua tai kykyä olla niissä prosesseissa mukana – se vaihtelee.” (XYZ)

Esim. maahanmuuttajapalveluissa asiakkuus pääsääntöisesti kestää 3 vuotta, jonka jälkeen tarvittaessa asiakkaalle etsitään sopiva jatkotuki. Yksittäisen työikäisen kohdalla kyseeseen voi tulla esim. suunnitelmallinen sosiaalityö. Perheellisen kohdalla tuen tarpeen jatkuessa voi esim. perhesosiaalityön yksikkö olla mahdollinen jatkotuki. Joskus myös lastensuojelun asiakkuus voi perheessä säilyä pidempään, jos tarvetta siihen on jatkossakin. Haastateltavien mukaan oleellista kuntoutuksen edistymiselle on asiakkaan oma valmius sitoutua prosessiin ja että hän on halukas vastaanottamaan tukea ja apua. Jos ihminen ei halua ottaa apua vastaan niin kuntouttavaa tukea ei voida aloittaa tai mitään suunnitelmia sen suhteen tehdä. Asiakas voi myös keskeyttää kuntoutusprosessin. Usein asiakkaat kuitenkin ottavat apua mielellään vastaan vaikkakin voivat kokea hämmennystä siitä, että heitä yleensä autetaan ja halutaan auttaa.

9.2.5 Arviointi

Haastatteluissa nousi esiin työssä kerääntyneen tiedon, taidon ja kokemuksen pohjalta palvelujen sujuvuuteen ja toimivuuteen liittyviä havaintoja, huomioita ja ehdotuksia. Aineistossa otettiin esille se, miten lähtökohtaisesti työmäärät ovat suuria esim. sosiaali- ja terveystieteillä. Tästä syystä todettiin joidenkin asiakkaiden asioiden etenevän sujuvasti sosiaalityöntekijän saadessa asioita eteenpäin. Joidenkin asiakkaiden kohdalla voi puolestaan korostua esim. järjestön rooli asiakkaan oikeuksien vaalijana. Eräässä haastattelussa korostettiin, että vaikka nykyiset resurssit, rahoitukset tai koko systeemi ei tällä hetkellä ole kovin asiakas- tai uhrilähtöinen niin se ei voi olla esteenä. Todettiin tuloksellisuuden usein johtavan työtä, kun taas ihmiskaupan liittyvissä tapauksissa kestää melko pitkään ennen kuin tuloksia nähdään. Palvelujärjestelmän palvelukykyyn vaikuttaa myös ammattilaisten ja työyhteisön hyvinvointi. Työntekijän hyvinvointi todettiin aineistossa tärkeänä ja oleellisena osana kaikessa asiakastyössä. Ammatilliseen osaamiseen sisältyy omien rajojen tunnistaminen, erottaminen sekä niiden asettaminen. Työtä tehdään ihmisten kanssa, joiden elämäntarinat koskettavat. Työ on osattava rajata niin, ettei sen anna vallata itseään tavalla, joka lopulta kuormittaa liikaa ja tekee tilaa myötätuntouupumukselle. Toisen hätään ei voi mennä sisälle niin, että oma kyky auttaa katoaa. Aineistossa todettiin, jos ei itse ole kunnossa tai pidä itsestään huolta, ei voi auttaa muitakaan. Ns. auttajan varjo, ”auttajan syndrooma” voi vaikuttaa mieleen tavalla, jolloin tuntee haluavansa ”pelastaa” kaikki ja tulee huono omatunto, kun siihen ei kykene. Oltaessa tekemisissä synkkien asioiden kanssa, on pidettävä huolta omasta maailmankuvastaan niin, ettei myös se synkisty asiakkaiden elämäntarinoiden myötä. Kaikki haastateltavat pitivät säännöllistä osaavaa työnohjausta oleellisena työssään.

”Säännöllinen työnohjaus, tällaista työstä ei pystyis ilman sitä tekemään ja että on mahdollisuus siihen akuuttipurkuun tai akuutti työnohjaukseen tai työpsykologin tapaamiseen tai sitten tiimipurkuun.” (XYZ)

Aineistossa nousi esiin myös niiden palvelujen puute, mihin ihmisen voi ohjata, jos hän ei saa lääkäriaikaa heti. Kokonaisvaltainen seksuaalirikoksen uhrille tarkoitettu palvelu on vain akuuttitapauksia varten, mikä luonnollisesti on myös tärkeää.

Se kuitenkin sulkee melkein kokonaan maahanmuuttajataustaiset ihmiskauppaa kohdanneet pois. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja raiskauksiin liittyy paljon häpeää ja syyllisyyden tunteita. Raiskauksen tunnistamisessa raiskaukseksi saattaa kestää vuosikausia. Esiin nostettiin myös nais erityisten kuntouttavien asumistukipalvelujen puute. Niitä ei ole kuin yksi pääkaupunkiseudulla, mikä tarkoittaa jatkuvaa jonoa palveluun. Myös arabiankielisistä kriisityöntekijöistä on puutetta.

Eräissä haastattelussa tuotiin esiin, miten yleensä puhutaan ihmiskaupan uhrien tarvitsevan turvakoteja. Heidän asuttamisensa ja majoittaminen samaan paikkaan ei kuitenkaan ole ongelmaton. Koska he ovat usein paljon traumaansa oireilevia ihmisiä, tuottaa niin monen asuttaminen samaan paikkaan haasteita. Ihannetilanteeksi todettiin normaalimpi asumisympäristö. Tärkeämpää olisi normaaliin vuokra-asuntoon pääseminen, jonne mahdollistettaisiin jonkun palveluntuottajan kautta kunnan tuki. On kuitenkin huomioitava vakavan turvauhan tilanteet, jolloin tarvitaan aluksi myös 24/7 yksiköitä.

Koulutusta pidettiin kaikissa haastatteluissa tärkeänä ja erittäin tarpeellisena. Sillä vaikutetaan ihmiskauppaan liittyvän tietoisuuden ja ymmärryksen lisääntymiseen ja vahvistumiseen. Koulutuksella pyritään vaikuttamaan vähentävästi myös vääränlaisiin asenteisiin ja ennakkoluuloihin. Aineistossa todettiin sosiaali- ja terveysalan tarvitsevan myös taitoa ihmiskaupan uhrin kohtaamiseen. Esitettiin ehdotus myös lääkäreille kohdistetusta ohjeistuksesta, miten ihmiskaupan uhria kohdataan ja miten toimitaan. Koulutuksella voidaan vaikuttaa myös traumatietoisuuden lisääntymiseen niin, että asiakkaita kohdatessa heidän käyttäytymistään ja reagointiaan on helpompi ymmärtää. Haastatteluista nousi käsitys siitä, että eri viranomaisstahojen ja perusammattilaisten osaamisen lisäämiseksi kouluttaminen olisi tärkeää. Myös kouluihin tulisi saada tietoa, jotta ihmiskauppaa voitaisiin tunnistaa paremmin. Aineistossa nousi myös toivomus terveydenhuollon hoitopolkujen selkeyttämisestä.

”Ja tosi tosi paljon täsmäkoulutusta sosiaali- ja terveysalalle miten kohdataan ihmiskaupan uhrin”. (ZZZ)

”Eihän meillä oikein ole mietittynä terveydenhuollossa sellaisia selkeitä hoitopolkuja ja se on yksi haaste ja sitä pitäisi kyllä kehittää.” (ACB)

Eräässä haastattelussa todettiin myös naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvässä koulutuksessa olevan isoja puutteita. Kouluttavista tahoista mainittiin ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä ja eri kansalaisjärjestöt, yhdenvertaisuusvaltuutettu ja poliisi. Usein järjestöjen koulutustilaisuuksiin aineiston mukaan osallistuu kuitenkin samat jo asian suhteen hereillä olevat ihmiset. Tämäkin on luonnollisesti hyvä. Tiettyissä viranomaistahojen yksiköissä voi olla muutamia henkilöitä, jotka ovat ottaneet asiakseen edistää asiaa, tunnistamista ja palveluntarjoamista. Näistä yksiköistä konsultoidaan ja pyydetään lisäkoulutusta. Koulutuksen toivottiin kuitenkin tulevan systemaattisemmaksi ja järjestelmällisemmäksi. Eräässä haastattelussa todettiin, että koulutuksen tulisi olla valtioneuvoston tasoisessa toimintasuunnitelmassa niin, että sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstö koulutetaan ja on sovittu kuka siitä vastaa ja miten se tapahtuu. Koulutuksesta pitäisi olla olemassa strategia ja periaatepäätös. Aineistosta nousi tärkeänä ajatus siitä, että ihmiskauppaan liittyvä koulutus sisällytettäisiin jo sosiaali- ja terveydenhoitoalalle koulutautuvien varsinaisiin oppisisältöihin. Eräässä haastattelussa todettiin, että valtion resursseja pitäisi lisätä edelleen ihmiskaupan uhrien auttamiseen huomioiden myös kolmannen sektorin toimijat.

”Ja tietenkin olis tärkeätä saada ihan sinne jo uusille sotealalle koulutautuville oppisisältöihin tämä.” (ACB)

Aineistossa nousi isoja odotuksia moniin tulossa oleviin isoihin muutoksiin; ihmiskaupan uhrien erillislaki, jonka toivottiin tuovan selkeyttä systeemiin, ihmiskaupan uhrien turvallisen asumisen muotojen vahvistaminen, naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen toimintaohjelma, kansallisen ihmiskauppakoordinaattorin virka. Näiden odotettiin tukevan työtä ja edistävän sitä, että koulutuksesta voisi tulla systemaattisempaa. Eräässä haastattelussa nousi kuitenkin myös ajatus siitä, että jo olemassa olevaa vastaanottolakia, joka määrittelee ihmiskaupan uhrien aseman ei voi nytkään jättää huomiotta ja työssä soveltamatta minkään syyn tähden. Jokaisen ammattilaisen tulisi tietää ja ymmärtää ko. lain määrittelemä ihmiskaupan uhrin asema ja uhrille tarkoitettu oikeus erityisiin palveluihin. Näitä erityisoikeuksia palveluihin nähden toivottiin käytettävän enemmän erityisesti asiakkaan siirtyessä kotikunnan saatuaan kunnan vastuulle.

Aineistossa nousi ongelmallisena esiin se, että luodaan uusia strategioita tai pyritään syventämään olemassa olevia strategioita. Teoria tuntuu jäävän kuitenkin usein kauaksi käytännön toteutuksesta. Tähän liittyen otettiin esille myös poliittinen tahto ja rahoitus ja esitettiin kysymys, miten voimme viedä ihmiskaupan torjuntaa eteenpäin toiminnan tasolle asti, ellei siihen ole rahaa palkata lisää poliiseja tai tutkijoita.

”Tämä on mun mielestä ehkä se ongelma, että aina luodaan uusia strategioita tai pyritään jotenkin syventämään olemassa olevia strategioita – ja onhan suomessakin puhuttu naisiin kohdistuvasta väkivallasta jo vaikka kuinka kauan mutta se että teoria on täällä ylhäällä ja sit se käytännön työ on täällä alhaalla ja ne ei ikinä kohtaa. Mun mielestä Suomessa on hyviä toimintasuunnitelmia ihmiskaupan ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan ja ne on oikeasti hyviä mutta niitä ei vaan saada toimimaan tarpeeksi hyvin. On helppo tehdä se suunnitelma itsessään mutta se että miten se toiminta saadaan vastaamaan sitä suunnitelmaa, niin se on eri asia ja siihen pitäisi saada paljon enemmän rahaa ja tekijöitä saada.” (IEÄ)

Aineistossa nousi myös yhtenä haasteena kunnassa tarjottavat asianmukaiset omat ja totutut normaalit palvelupolut, jotka voivat ollakin riittävät joidenkin asiakkaiden kohdalla. Kuitenkin juuri ihmiskaupan uhreja koskevan erityislainsäädännön sanottiin antavan oikeuden ja velvollisuuden myös kuntatoimijoille käyttää muitakin kuin omia palvelun kanavia ja sitä kautta löytää uhrille sopivampaa palvelua, mihin tällä olisi tarvetta. Kunta puolestaan on tällöin oikeutettu saamaan korvauksia valtiolta. Tästä todettiin kuitenkin, etteivät kaikki kunnat välttämättä ole asiasta tietoisia. Yhtenä ajatuksena esitettiin, että kunnissa voisi johtotasolla olla mietitty miten toimitaan.

Aineistosta tuotiin esiin myös hyviä kokemuksia siitä, miten asiat ovat sujuneet, kunnassa on ollut tietoa ja asiassa on lähdetty sujuvasti etenemään. Kunnissa on vaihtelua tähän liittyen eikä kaikissa kunnissa ole ollut ihmiskauppaan liittyviä asioita hoidettavana. Palveluiden katkeamattomuus, jatkuvuus ja asiakaslähtöisyys todettiin tärkeäksi näissä nivelvaiheissa, joissa koordinaation ja yhteistyön sujuvuus ja tärkeys korostui. Todettiin, että koko ajan pystytään paremmin tarjoamaan kuntoutustukea. Eri tahojen kanssa työskentelystä ja palvelujen jatkuvuudesta oli myös erittäin onnistuneita kokemuksia, joissa yhteistyökumppanit koettiin huippuammattilaisiksi.

Aineistossa esitettiin ajatus siitä, että ihmiskaupan uhreille tulisi ehdottomasti olla psyykkisen tilan arvio, jonka kustannuksista vastaisi valtio. Tällainen arvio tarvitaan usein rikosprosessiin ja se on keskeinen näyttöön liittyvä asia. Sitä tarvitaan myös korvauksia uhreille haettaessa. Psyykkisen tilan arvio sisältää näytön siitä, mitkä ihmiskaupan seuraukset ovat, joista haetaan esim. kärsimyskorvausta. Todettiin, että psyykkisen tilan arviointiprosessi pitäisi ehdottomasti olla, koska muutamiin muihinkin vakaviin rikoksiin on sellainen olemassa. Ja ihmiskauppa on vakava rikos. Näin saataisiin asiantunteva lausunto, johon myös käytettäisiin aikaa. Kattavan arvioinnin kautta saataisiin samalla myös hoitosuunnitelmaa.

Haastatteluista nousi esiin se, että asiakkaalle ei aina juuri keskustelumuotoinen terapia ole paras vaihtoehto. Keskustelumuotoisesta terapiasta ei välttämättä aina ole hyötyä. Ihmisellä voi olla heikko koulutustaso eikä hänellä ole käsitteitä kertoa asiaan liittyvistä seikoista ja kulttuuriset tekijät voivat olla estävänä tekijänä. Aineistossa esitettiin ehdotus muidenkin terapiamuotojen mahdollistamisesta. Tanssillinen tai muu kehollinen terapia voisi olla myös ominaisempaa ja tutumpaa tietyistä kulttuureista tuleville asiakkaille. Luovien ja toiminnallisten menetelmien lisääminen olisi yksi mahdollisuus. Taide- ja tanssiterapian mahdollisuudet nousivat toimivina tukimuotoina esille.

Aineistossa käsiteltiin myös tulkkaukseen liittyviä kokemuksia. Ajatuksena ehdotettiin, että saatavissa voisi olla myös ”terapia tulkki”, joka olisi erikoistunut tulkkamaan juuri terapiaan liittyen. Terapiassa voi nousta sellaisia käsitteitä tai joitain ilmaisuja, joita tulkit eivät ymmärrä. Asiakasta tulkatessa on huomioitavaa se, että myös tulkin on kestettävä se mitä kuulee. Esiin nousi kokemus myös hyvin eri tasoisista tulkeista, joista osa on osannut asiansa ja osa ehkä kääntänyt 1/3 siitä mitä olet puhunut tai tulkki, joka on puhunut omiaan tai ottanut kantaa keskusteluun.

Yhdeksi vaikeasti kuntoutuksen prosessia ja asiakasta kuormittavaksi tekijäksi aineistossa nostettiin pitkät rikosprosessit, joiden aikana asiakas elää odottavassa ja epävarmassa tilanteessa. Esitutkinnassa asiakas joutuu jo kattavasti kertomaan vaikeista asioista ja sen jälkeen vielä muissa oikeusasteissa.

Erään haastattelun mukaan rikosprosessit eivät tällä hetkellä toimi niin kuin niiden pitäisi uudelleen traumatisoitumisen näkökulmasta. Uhrit joutuvat toistamaan usein kymmeniä kertoja vaikeita asioita. Jos tapauksesta on esim. 7-10 vuotta, asiakas joutuu palaamaan uudelleen ja uudelleen raiskauksen yksityiskohtiin. Sen sanottiin olevan ikään kuin rikosprosessissa tapahtuvaa loputonta uudelleen uhriutumista. Traumatietoisuuden puute nostettiin tässä yhteydessä esille.

”Minusta meillä ei ensinnäkään ihan hirveesti ymmärretä sitä, miten trauma vaikuttaa ja toisekseen meillä ei edelleenkään ymmärretä sitä, miten se voi vaikka romahduttaa ihmisen kuntoa, kun niitä asioita ruvetaan käymään yksityiskohtaisesti läpi uudelleen ja uudelleen.” (XYZ)

”Ihminen saattaa olla jo suhteellisen hyvin voiva, hän on saanut hyvän prosessin alkuun ja voi hyvin ja kuntoilee itsekin ja kaikki menee hyvin mutta sitten alkaakin hänen kuulemisensa, poliisin rikosprosessin kuulemiset tai migrin puhuttelut ja hän taantuu ihan pikku lapsen tasolle, alkaa pureskelemaan hiuksiaan, kynsiään ja menee ihan tavoittamattomiin henkisesti. Ihan todella suuri vaikutus on sillä.” (ZZZ)

Aineistossa nousi esille myös vastaanottokeskuksissa asuvien asiakkaiden joskus eriarvoisen aseman. Pääkaupunkiseudulla on runsaasti erilaisten järjestöjen toimintaa aina kielen opetuksesta, kriisityöstä, vertaistuesta erilaisiin päiväaktiviteetteihin, kun taas jossain muualla näistä palveluista ei ole niin runsasta tarjontaa. Vastaanottokeskuksen sijainnilla on merkitystä tässä suhteessa.

9.3 Suomessa tapahtuvan seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan ehkäisemisen tunnistettuja suuntaviivoja

Kaikki haastateltavat totesivat, että nykyisin on paljon puhuttu lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Eräessä haastattelussa huomautettiin, miten helposti näyttää kuitenkin unohtuvan, että moni niistä tilanteista täyttää ihmiskaupan tunnusmerkistön. Esimerkkitapauksena mainittiin Suomessa vastikään paljastunut iso vyyhti, jossa suomalaisten alaikäisten raiskauksia yms. livestriimattiin nuorimman hyväksikäytetyn ollessa n. 5-vuotias. Erään haastattelun näkökulmasta tapauksessa oli puhtaasti kysymys ihmiskaupasta, mutta siitä ei ole puhuttu sellaisena eikä sitä myöskään ole tutkittu ihmiskauppana mikä myös aiheutti ihmetystä.

Koko ajan kuitenkin puhutaan yhä enemmän lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta hyväksikäytöstä ja tietoisuuden leviäminen on osaltaan ennaltaehkäisevää. Tällä hetkellä Suomessa on erikoistuneita tahoja, jotka tarjoavat koulutusta ammattilaisille ja tiedon lisääntyminen heidän keskuudessaan on ennaltaehkäisevää. Haastateltavat pitivät ammattilaisten koulutuksen lisäksi tärkeänä myös sitä, että koulutusta järjestetään lapsille. Todettiin, että seksuaalikasvatuksessa on yritetty ottaa enemmän huomioon väkivaltaa ja hyväksikäyttöä. Eräässä haastattelussa pidettiin tärkeänä, että ihmiskauppaan liittyen pitäisi entistä enemmän puhua siitä, ettei seksiä ostettaisi. Koulujen seksuaalikasvatuksessa olisi puhuttava ihmiskaupasta ja siitä miksi seksin osto ei ole hyvä asia. Olisi hyvä saada asiaan liittyen opetuskokonaisuuksia. Eräässä haastattelussa pidettiin tärkeänä sitä, että koulun henkilökunta koulutettaisiin sekä lasten ja nuorten kohdalla tulisi asia ottaa esille kasvatuksellisestakin näkökulmasta. Miten esim. vanhempana puhuu omalle pojalleen seksin ostamisesta. Puhuuko siitä niin, että esittää siinä olevan ihmiskauppaan liittyvä riski ja seksin myyjien voivan olla alisteisessa asemassa vai puhuuko siitä täysin kielteisessä sävyssä. Aineistossa nousi ajatus myös siitä, että valistuksen pitää olla osa koulujen ohjelmaa, jossa informatiivisesti käsitellään esim. videoiden avulla sitä, miksi ei pidä lähteä jakamaan itsestään kuvia tms. Nuorten tulisi hahmottaa se, ettei esim. mene rahan perässä ja ajaudu sellaiseen tilanteeseen, mistä on todella vaikeaa päästä pois.

Aineistossa nostettiin esiin myös käsitys siitä, että lainsäädännöllisesti meillä on ihmiskaupan uhreilta ja alaikäisiltä seksin osto kielletty mutta käytännössä lainsäädäntö ei kuitenkaan toimi ja meillä on hyvin vähän tuomioita kummastakaan. Kuitenkin lainsäädännönkin tarkoitus on ennaltaehkäistä. Suomessa on nyt menossa käsittelyyn suostumuslainsäädäntö, joka voi vaikuttaa myös ennaltaehkäisyyn. Aineistossa esitettiin ajatuksia myös mediasta. Eräässä haastattelussa huomautettiin, kuinka vähän media julkaisee mitään seksinostoa vastustavaa tai seksinoston ja pornografian haitoista kertovia artikkeleja tai lehtijuttuja mutta sitä vastoin julkaistaan paljon siitä, miten hienoa on myydä seksiä ja kuluttaa pornoa. Ennaltaehkäisyä pitäisi miettiä paljon laajemmin kuin että se on vain jonkun yhden viranomaiselimen vastuulla. Esille nousi myös ajatus, että median suhteen on tärkeää puhua näistä aiheista mutta samalla siinä on haasteensa.

Medialla on usein ensisijaisena tavoitteena saada joku uhri haastateltavaksi ja ihmis-kaupalle halutaan kasvot. Median antama kuva ei kuitenkaan aina ole oikeanlainen.

”Siinä helposti luodaan sellaista kuvastoa ihmiskaupasta mikä ei vastaa todellisuutta. Meillä usein kun puhutaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä niin ainoa mitä media siitä kirjoittaa on nainen rintaliiveissä ja stay up-sukissa ja korkokengissä. Näytetään kuvastoa, jota on käytetty 200 kertaa mutta joka ei vaan vastaa sitä todellisuutta meidän asiakkaiden näkökulmasta. Se vaikeuttaa mun mielestä tunnistamista eivätkä asiakkaatkaan tunnista itseänsä siitä kuvasta, joten he eivät usko, että se voisi koskea myös heitä.” (XYZ)

Sosiaalinen media nousi myös vahvasti esiin ja siihen liittyen on ollut paljon puhetta julkisuudessa ja sen käyttöä käsitellään ennaltaehkäisevästi myös eri tahoilla. Netin myötä kuvat ja videot voivat nykyisellään levitä paljon laajemmalle kuin ennen. Samalla hyväksikäyttäjät voivat laajasti houkutella vaikka satoja nuoria samaan aikaan. Hyväksikäyttöä sanottiin tapahtuvan siellä missä ihmiset ovat ja nykyisin nuoret viettävät aikaansa erityisesti sosiaalisessa mediassa. Myös vanhempien vastuuta korostettiin. Eräässä haastattelussa otettiin esille vanhemmuuden tukeminen. Oleellista on, että vanhemmat näkisivät oman arvonsa, että voisivat opettaa lapsilleen ihmisen arvon ihmisenä eikä suoritteen tai taloudellisen panoksen kautta. Tämän pitäisi lähteä heti alusta alkaen. Nykyään on ollut paljon puhetta myös ns. sugar dady -ilmiöstä. Siihen on nuorten maailmassa kohdistunut ihannointia. Yhteiskunnan tulisi panostaa ihmisen arvon tukemiseen.

”Jos ihminen näkee oman arvonsa vain rahan kautta, ihminen on tavalla tai toisella kauppatavaraa ja seksi on vain yksi ulottuvuus siinä.” (YÄÖ)

Aineistossa nousseiden käsitysten mukaan yleinen ihmiskauppaan liittyvä tietoisuus ja ymmärrys siitä, että sitä tapahtuu myös Suomessa, on osaltaan ennaltaehkäisevää. Kuka tahansa voi kyetä tai harjaantua tunnistamaan mahdollisen ihmiskaupan uhrin omassa ympäristössään ja oppia mitä voi tehdä. Kansalaisosaaminen koettiin tärkeäksi.

Ruotsissa on n. 20 vuotta toiminut ns. Ruotsin malli, jossa seksin ostaminen on tehty rikolliseksi. Kysyttäessä toimisiko Ruotsin malli meillä ennaltaehkäisevästi haastattelutavat olivat erimielisiä. Osa totesi, että malli toimisi meilläkin. Eräessä haastattelussa todettiin kriminalisoinnin olevan ainut tapa puuttua seksin ostoon erityisesti prostituutiokentällä. Tärkeäksi Ruotsin mallin arviointikriteeriksi todettiin sen vaikutukset asenteisiin.

”Ruotsin malli toimisi ihan taatusti, jos ajattelee miten hyvin se on toiminut Ruotsissa ja mun mielestä kun aina viitataan siihen, onko se seksityö sitten aktuaalisesti vähentynyt vai ei niin aivan yhtä tärkeä arviointikriteeri on se, että kuinka se on vaikuttanut asenteisiin.” (IEÄ)

Ruotsissa nuoret ihmiset eivät enää itsestään selvästi hyväksy seksin ostoa. Tätä pidettiin mallin yhtenä tärkeimmistä tuloksista. Ruotsin mallin sanottiin antavan sellaisen viestin, että seksin ostoa ei ole hyväksyttävää vaan rikollista. Eräessä haastattelussa tuotiin esiin myös Saksan ja Hollannin mallin toimivuus ja todettiin, että näissä maissa kaikki seksityö on dekriminalisoitu ja kuitenkin ihmiskauppa siellä kukoistaa. Tämän pohjalta esitettiin käsitys siitä, että kaikki vapaasti toteutettava ei vähennä ihmiskauppaa vaan luokin sille täysin uudenlaiset markkinat.

Osa haastateltavista ei osannut sanoa vielä selkeää kantaansa ja he kokivat, että asiaa on vielä tutkittava enemmän ennen kuin voisi täysin päättää oman kantansa. Puolesta ja vastaan esitettyjä seikkoja oli käsitelty. Kysyttiin tapahtuisiko ihmiskauppa Ruotsin mallin myötä entistä enemmän piilossa ja olisiko siihen entistä vaikeampaa saada apua. Jos asia ei olisi niin piilossa, se ei olisi ehkä niin houkutteleva, ”kielletty hedelmä” houkuttelee, salassa tapahtuva jännittävä houkuttelee. Kuitenkin pitäisi myös purkaa ajatusta ihmisestä kauppavarana. Aineistossa nousi myös pohdintaa Suomessa esitetystä vahvoista kommentteista liittyen siihen, miksi Ruotsin malli ei toimisi ja esitettiin kysymys voisiko mallin toteutuminen marginaaliin ne ihmiset, jotka seksiä myyvät vapaaehtoisesti ja joutuisivatko he sen myötä enemmän haavoittuvampaan asemaan. Mainittiin myös niistä tutkimuksista, joiden mukaan kukaan ei oikeasti ole vapaaehtoinen seksityöläinen, vaan sen takaa löytyy aina joku syy, mikä siihen on ajanut. Osa haastateltavista ei uskonut Ruotsin mallin tuovan ratkaisua.

”En usko, että se ratkaisisi tätä asiaa, en tiedä vähentäisikö se edes sitä.” (KPL)

Aineistossa esitettiin käsitys siitä, kun Ruotsin mallia ei tahdota on vahvana argumenttina esitetty mm. seksinmyynnin menevän enemmän maan alle, jossa riskit ovat isommat mitä pidettiin relevanttina kysymyksenä. Esiin nostettiin kuitenkin häiritseväenä seksinmyynnin esittäminen jonkun vapaavalintaisena uravalintana niin, että julkisuudessa esitellään tässä yhteydessä ehkä kantasuomalainen vanhempi täysin omilla jaloillaan seisova, koulutettu ja pärjäävä ihminen. Hän kertoo, miten seksinmyyminen on hänen uravalintansa. Ihmiskaupan vastaisessa ja sen uhreja auttavassa työssä ei kuitenkaan kohdata niitä ihmisiä, jotka pärjäävät ja joilla ei ole ongelmia vaan niitä, jotka ovat heikossa asemassa ja joita hyväksikäytetään. On eri asia sanoa seksityön olevan oma uravalinta silloin, kun ei ole kyseessä joku, jolla ei ole mitään ja jonka pitäisi hoitaa sairastavaa äitiään eikä siihen ole rahaa tai jonka pieni vauva pitäisi elättää eikä siihen ole taloudellisia resursseja ilman sosiaaliturvaa tai muutaakaan apua eikä ole mahdollisuutta tehdä mitään uravalintoja. Tällöin ihmisen tilanne ja lähtökohdat ovat erilaiset. Kun tällainen ihminen päätyy siihen, että hänelle tarjotaan seksin myyntiä esim. Suomessa ja kerrotaan, että siitä saa paljon rahaa ja hän tekee valinnan ja lähtee niin lähtökohdat tällaisen työn aloittamiselle ovat erilaiset. Jos hänellä olisi ollut ne mahdollisuudet lähteä opiskelemaan ja tehdä työtä tai hänellä olisi ollut edes sosiaaliturvaa niin olisiko hän tehnyt valinnan lähtemisestä ja seksinmyynnistä. Asiaa selvennettiin, että seksityöntekijä voi kyllä täällä julkisuudessa kertoa asiasta mutta jos tässä yhteydessä aina esiintyy hyvin pärjäävät ja omilla jaloillaan seisovat ihmiset niin se ei ole hyväksi ihmiskaupan ja sen uhrien näkökulmasta. Toisaalta esitettiin myös ajatus siitä, että Ruotsin malli helpottaisi poliisin ja viranomaisten mahdollisuuksia puuttua asioihin, kun se olisi selkeästi lainsäädännössä rikolliseksi määritelty. Poistaisiko se ongelmaa vai toisiko se uusia ongelmia on toinen asia.

10 Eettisyys ja luotettavuus

Asiantuntijat haastateltavina toivat ajankohtaista tietoa ja ymmärrystä asiantunteuksensa kautta. Saatu tieto oli koettua, koeteltua ja ajantasaista. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 96) tuovat esiin kvalitatiivisen tutkimuksen haasteena objektiivisuuden niin, että tulokset säilyvät puhtaina ilman tutkijan omien ajatusten vaikutusta niihin. Heidän mukaansa tutkijan on pyrittävä varmistamaan, että analyysi tapahtuu aineiston kohderyhmän eli tässä haastateltavien ehdoilla eikä tutkijan omien ennakkoluulojen sävyttämänä. Siksi tutkijan on hyvä kirjoittaa tutkittavasta ilmiöstä ja aiheesta auki omat ennakkokäsityksensä, joihin on analyysivaiheessa suhtauduttava myös tietoisesti. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 96.) Tulosten luotettavuuden tukemiseksi kirjoitin ennen tutkimuksen alkua ns. esiymmärryksen, joka sisältää ne tiedot, ajatukset, mielipiteet, jopa tuntemukset, joita minulla itselläni on suhteessa ihmiskauppaan ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvään ihmiskauppaan. Näin omat käsitykseni, ajatukseni ja mielipiteeni asioista olivat helpommin ja selkeämmin erillään pidettävissä haastatteluun saadusta aineistosta ja sen huomasin myös analyysiä tehdessäni. Esiymmärrys auttoi pitämään omia käsityksiäni ja ajatuksiani omalla sivullaan, mikä auttoi haastateltavien äänen ”säilymisen” analyysiä kirjoitettaessa.

Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 184-185) mukaan luotettavuus riippuu paljolti myös aineiston laadusta. Laatua tulisi tarkkailla opinnäytetyön kaikissa vaiheissa. Hyvin suunniteltu teemahaastattelun runko ja ennalta pohditut teemoja tarkentavat ja syventävät kysymykset luovat laadulle hyvät lähtökohdat. Laadun takaamiseksi on myös hyvä litteroida haastattelut mahdollisimman pian, kun ne ovat vielä tuoreita. (Hirsjärvi ja Hurme 2010, 184-185.) Hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen oli tutkimuksen niin eettisyyden kuin luotettavuudenkin perustana. Tutkimuksen tekemisessä noudatettiin rehellisyyttä, vilpittömyyttä ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun eettisiä periaatteita ja ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisiä suosituksia huomioiden asiaan kuuluvat lait. Haastateltavien organisaatiolta pyydettiin tarvittaessa tutkimuslupa. Haastattelut äänitettiin ja litteroitiin mahdollisimman pian luotettavuuden tukemiseksi ja aineiston laadukkaan käsittelyn helpottamiseksi. Litteroinnin jälkeen äänitys tuhottiin.

Haastateltaville lähetettiin tiedote opinnäytetyöstä sisältäen keskeiset asiat (liite 3). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019, 8) mukaisesti tutkittaville annettiin ennen haastattelun alkua allekirjoitettavaksi suostumus, jossa käytiin vielä tiivistetysti läpi mistä on kysymys, kerrottiin haastateltavalle tämän oikeus keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen missä vaiheessa tahansa kuitenkin ennen aineiston analysoinnin aloittamista ilmoittamatta tarkempaa syytä (liite 4).

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019, 8) mukaan tutkimukseen osallistuvien henkilöiden ihmisarvon ja oikeuksien kunnioitus on perusta tutkijan ja tutkittavien väliselle luottamukselle. Siksi ennen aineiston keruuta pyrittiin perehtymään ennalta tutkittaviin asioihin sekä teemaan liittyviin ilmiöihin ja käsitteisiin huolella. Vaikka tutkittavana olikin seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhrien kuntoutus ja sen erityispiirteet, ei itse kuntoutujia haastateltu suoraan eikä heitä saatettu ahdistavaan tai riskejä sisältävään tilanteeseen. Silti oli tärkeää, että tutkimus kunnioitti juuri heidän yhtä paljon kuin haastateltavien asiantuntijoiden ihmisarvoa ja oikeuksia, sillä tavoitteena oli luoda luja perusta kokonaisvaltaiselle kuntoutuksen prosessille, sen toteuttamiselle ja koordinoimiselle ja tätä kautta myös luoda luottamusta itse kuntoutujan ja kuntoutumisprosessin välille sekä vahvistaa kuntoutujan oikeutta hyvään elämään.

Itse aiheen tutkiminen on eettisesti ajatellen tärkeää. Ihmiskauppa on vakava ihmis-oikeuksia ja -arvoa loukkaava rikos. Se on maailmanlaajuinen ilmiö eikä Suomi ole sen ulkopuolella. Suomalaisessa sosiaali- ja terveydenhuollon systeemissä on myös ihmiskaupasta kuntoutuvia ja toipuvia asiakkaita. Sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattilaiset ja muutkin viranomaiset eivät kaikki ole vapaita negatiivisista asenteista, ennakkoluuloista ja oletuksista ihmiskaupan uhreja kohtaan ja tällä on vaikutuksensa ihmisen kohtaamisessa ja kohtelussa. Huono kohtelu voi vaikuttaa jopa siihen tuleeko asiakas yleensäkin kuntoututtavan avun piiriin. Jo tämän vuoksi aiheen tutkiminen on eettisesti oikein ja tärkeää, jopa välttämätöntä vastuullisen ja oikeudenmukaisen palvelun ymmärtämiseksi, tuottamiseksi ja takaamiseksi.

Haddadin ja Klímová-Alexander (2013,1) kirjoittavat miten YK:n ihmisoikeusasioiden valtuutettu Navi Pillayn mukaan ihmiskaupan vastaista taistelua lähestyttäessä ihmisoikeuksien näkökulmasta edellytetään sen tosiasian hyväksymistä ja tunnustamista, että ihmiskauppa on ennen kaikkea ihmisoikeusrikkomus. Tämä tarkoittaa Pillayn mukaan sitä, että kaiken ihmiskaupan vastaisen toiminnan tulisi integroitua ihmisoikeuksiin ongelmia analysoidessa ja ryhdyttäessä vastatoimiin. Tämän lähestymistapa puolestaan edellyttää jokaisessa työvaiheessa sitä, että huomioimme miten lait, käytännöt, praktiikat ja toimenpiteet vaikuttavat ihmiskaupan uhreihin ja ihmisiin, jotka ovat vaarassa joutua ihmiskaupan uhreiksi. Pillayn mukaan oikeuksien ja vapauden suhteen ei voi tehdä kompromisseja (Haddadin ja Klímová-Alexander 2013, 1).

Sosiaali- ja terveysalan eettisten suositusten (2011, 5) mukaan on asiakkaiden ihmisarvoa ja perusoikeuksia kunnioitettava, sillä ne ovat toiminnan perusta. Kuntoutuksen näkökulmasta asiakaslähtöinen ja asiakasta arvostava kohtaaminen erilaisissa palvelumuodoissa on omalta osaltaan myös tämän ihmisoikeuksien palauttamista ja vahvistamista sekä vakavalla tavalla häväistyn ja poljetun ihmisarvon eheyttämistä. Kuntoutus on omalla tavallaan ihmiskaupan vastaista ja sitä ehkäisevää toimintaa mm. uudelleen uhriutumisen estämisen näkökulmasta, jossa on Pillayn esittämällä tavalla huomioitava oman palvelumme vaikutus kuntoutuvaan asiakkaaseen. Mikäli asenteemme, huono kohtelu asiakasta kohtaan tai muu heitä ihmisenä halveksuva pitää heidät loitolla viranomaistahoista tai kuntouttavan toiminnan aloittamisesta emme toimi ihmiskauppaa ehkäisevästi ja torjuvasti vaan pidämme sitä pikemminkin yllä. Terveydenhuollon yhteisen arvopohjan, yhteisten tavoitteiden ja periaatteiden (2001) mukaan mm. terveyden edistäminen ja kärsimyksen lievittäminen on yhtenä terveydenhuollon päämääränä. Ihmiskaupan uhrin terveys ei edisty eikä kärsimys lieviy, ellei häntä kohdata ja kohdella oikein ja ilman ennakkoluuloja. Eettisten suositusten (2011, 5) mukainen toiminnan perusta sisältää ihmisen perusoikeudet, ihmisoikeudet, itsemääräämisoikeuden ja valinnanvapauden. Nämä tulee huomioida toiminnassa myös kerrottaessa asiakkaalle tämän oikeuksista ja vapauksista. Eettisesti tämän tärkeys korostuu ihmiskaupan uhrien kohdalla, joita ei ehkä koskaan ole kohdeltu inhimillisesti ja heidän ihmisarvoaan ja -oikeuksiaan kunnioittaen.

Tämän aiheen tutkiminen olisi oltava jopa eettinen velvoite niille, jotka ovat tekemisissä ihmiskaupasta irtaantuneiden ja siitä toipuvien ja kuntoutuvien asiakkaiden kanssa, sillä ettisten suositusten (2011, 6) mukaan ammattilaiset vastaavat myös työnsä laadusta. Sen pohjana on tässä ymmärrys ko. ilmiöstä ja siitä mitä ihmiskaupan uhrin ovat voineet kohdata ja miten se heissä voi vaikuttaa.

Ihmiskaupan uhriksi voi joutua kuka tahansa ja missä tahansa. Asiakkaiden kirjo on moninainen. RCAA:n kuntoutuksen ohjaajien eettisen säännösten (2013, 2) mukaan monimuotoisuutta on kunnioitettava. Se tarkoittaa eri kulttuuritaustojen kunnioittamista ja kulttuurisensitiivisyyttä. Tällöin olisi hyvä tietää jotain myös asiakkaidensa edustamasta kulttuurista. Ihmiskaupan uhrin Suomessakin ovat usein ulkomaalais-taustaisia unohtamatta kantasuomalaisiakaan. Erilaisissa interventioissa ja kanssakäymisessä kuntoutusprosessien aikana on kulttuurilliset näkökulmat huomioitava ja tunnistettava niitä kulttuuriin liittyviä tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa estävästi kuntoutuksen tavoitteisiin. Kuntoutukseen ei voi sisältyä myöskään minkäänlaista ikään, kulttuuriin, vammaan, etniseen taustaan, sukupuoleen, rotuun, uskontoon, seksuaaliseen suuntautumiseen, siviilisäättyyn tai sosioekonomiseen taustaan liittyvää syrjintää. (RCAA 2013, 2.) Siksi on eettisesti tärkeää ymmärtää ilmiötä ja sen myötä tutkia myös omat asenteensa, jotta ihmisen arvoa ei enempää lyödä.

11 Pohdinta

Vahvaa, kokonaisvaltaista asiakastyötä sekä asiakasta arvostavaa ja kunnioittavaa kohtaamista varten on oleellista ymmärtää sitä ympäristöä ja tilanteita, joista asiakkaat tulevat ja mitä he ovat kokeneet. Se tukee asiakkaan rakentavaa asiakastyötä ja luo pohjaa luottamukselle, mikä on asiakassuhteessa ensiarvoista. Kuntoutuksen näkökulmasta ammattilaisen asenteilla, ennakkoluuloilla ja oletuksilla on hyvinkin suuri merkitys ihmisen kuntoutumisen prosessissa. Asiakasta on miltei mahdotonta kohdata asiakaslähtöisesti vahvojen omien mielipiteidensä ja asenteidensa takaa. Kun asiakastyössään katsoo asiakasta, sieltä saattaa heijastua takaisin vain omat asenteet ja ajatukset asiakkaan jäädessä todellisesti kohtaamatta.

Pahimmassa tapauksessa ihminen ei hae apua ollenkaan, jos tieto huonosta kohte-
lusta on kiirinyt eteenpäin eikä tämä auta ihmiskaupan ongelmaa laajemmaltikaan
ajatellen. Miten silloin käy yhden kuntoutuksen keskeisen tavoitteen uudelleen uh-
riutumisen katkeamisen? Aineistossa kävi selväksi, että mikäli uhriutumista ei estetä,
sillä on merkityksensä myös yhteiskunnallisesti mm. niin, että harmaa talous ja rikolli-
suus kukoistaa. Myös ihmiskauppaan liittyvän väkivallan todettiin olevan ylisukupol-
vista ja uhreista on joissakin yhteisöissä voinut itsestään tulla hyväksikäyttäjiä. Riittä-
mättömällä tuella on seurauksensa. Aineistossa esitetyllä koulutuksen tarpeelle on
vankat perustelut.

Asenteilla, ennakkoluuloilla ja oletuksilla on merkitystä ei vain asiakastyöhön vaan
myös ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen liittyen. Aineistossa todettiin, että Suo-
messä seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää ihmiskauppaa tunnistetaan heikom-
min kuin muualla maailmassa. Ihminen, joka on painostettuna ja pakotettuna esim.
prostituutioon voidaan nähdä olevan työssään vapaaehtoisesti ja näin voidaan olet-
taa usein itsestään selvänä asiana. Yhtenä osasyynä pidettiin yleistä myönteistä suh-
tautumista seksityöhön. Aineistossa nousi esiin myös pornon ja ihmiskaupan välinen
yhteys. Ammattilaisen tulee erottaa omat asenteensa mahdollisista vallalla olevista
ajatuksista ja ennakkoluuloista mitkä yhteiskunnassa tai asiakkaan omassa lähipiirissä
vallitsee. Yhtenä esimerkkinä BBC:ssä julkaistu toimittaja Mohanin (2020) kirjoittama
artikkeli amerikkalaisesta teinityöstä, joka illalla kotiin kävellessään kaapattiin veit-
sellä uhaten kahden nuoren miehen toimesta. Hänet vietiin huoneistoon, jossa häntä
raiskattiin 12 tunnin ajan. Hänet pahoinpideltiin ja puukotettiin. Raiskaus myös ku-
vattiin. Osa sukulaisista syyllisti häntä ”mitäs käveli illalla yksin ulkona” ja samaa
asennetta hän kohtasi myös viranomaistaholta. Myöhemmin hän huomasi koulussa
jaettavan Pornhub -pornosivuston videoita, jotka olivat hänen raiskauksestaan kuvat-
tuja. Ne pyörivät sivustolla otsakkeilla ”teini itkee”, ”teini tuhotaan”, ”sammunut
teini”. Yhtä videoista oli katsottu yli 400 000 kertaa. Koulussa häntä kiusattiin ja väi-
tettiin, että ”hän oli kerjännyt sitä ja että hän oli lutka”. Pornhub ei suostunut poista-
maan videoita, vaikka hän pyysi ja kyseessä oli todellinen raiskaus, jonka kohteena oli
14-vuotias tyttö. Vasta kun tyttö esitti olevansa asianajaja, joka uhkaa oikeustoimilla
videot poistettiin. (Mohan 2020.)

Teinitytön aitoa, todellisesti tapahtunutta raiskausta oli siihen mennessä katsottu pornona yli 400 000 kertaa. Pornosivuston menestys ja suuret katsojamäärät vaikuttivat enemmän kuin se, että kyseessä oli alaikäisen raiskaus. Tämä ei suinkaan ole ainoa tapaus. Näin voi käydä kenelle ja missä tahansa. Selvyttä seksiin -seminaarissa Helsingissä 1.3.2020 puhuneen pornon käyttöä väitöskirjaansa varten tutkineen Pia Rendicin mukaan tämän päivän suosituimpia genrejä pornomaailmassa on teiniporno, joita hyvin tunnetusta em. Pornhub -sivustolta voi löytää nimikkeillä ”teen abuse” ja ”teen abuse while sleep”. Väkivaltaporno on myös koko ajan yhä suosittumpaa. Luennoissaan Rendic kertoi myös, miten porno on vaikuttanut nuoriin mm. niin, että maailmalla teinit käyvät valkaisemassa peräaukkoaan, koska he haluavat sen näyttävän yhtä ”nätiltä” kuin pornovideoissa. (Rendic 2020.) Pornolla on vaikutuksensa ja se toimii omalla tavallaan ”kasvattajana” mitä seksuaaliseen kanssakäymiseen ja käyttäytymiseen tulee. Aineistosta nousee selkeästi ymmärrys seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan olevan vakava rikos, joka jättää sen kokeneelle usein vakavimpia vammoja. Aineistossa nousi myös esille tutkimukset, jotka ovat osoittaneet pornon ja ihmiskaupan välisen yhteyden. Tähän on tärkeä kiinnittää huomiota silloin, kun pornoa pidetään hyväksyttävänä. Herää kysymys, onko yhteiskuntamme vaarassa hyväksyä ”pornoistumisen” tavalla, jossa vilisee todellisesti tapahtuneita väkivaltaisista raiskauksista? Pornon kulutus on kasvanut ja se on helposti alaikäistenkin saatavilla älypuhelimien välityksellä. Kuinka usein he ovat katsoneet elävässä elämässä tapahtuneita raiskauksia, jotka ovat päätyneet pornosivuston videoihin?

Varpula (2020) kirjoittaa Helsingin Sanomien artikkelissaan Pornhub -sivuston olevan maailman suosituin pornosivusto, jossa vuonna 2019 oli 42 miljardia käyntiä ja jonne ladattiin 6 miljoonaa videota. Nyt sivustoa vaaditaan suljettavaksi ja yli 350 000 ihmistä on allekirjoittanut siihen liittyvän vetoamuksen. Sen takana on ihmisoikeusjärjestö Exodus Cryn perustaja Laila Mickelwait. Vaatimukseen ovat vaikuttaneet Yhdysvalloissa sivustoon liittyvät ja julkitulleet rikostapaukset. Sivuston sanotaan hyötyvän raiskauksista, seksikaupasta, väkivallasta ja mahdollistavan ihmiskauppaa. Varpulan mukaan Pornhubin valikoimista löytyy paljon rajua väkivaltaa ja sivuston yksi suosituimmista hakusanoista on teini-ikäinen. Mickelwait toteaa, että ”maailman suosituimman ja suurimman pornosivun ei pitäisi antaa ansaita traumailla, hyväksikäytöllä ja raiskauksilla”. (Varpula 2020.)

Yhteiskunnan kaikilla tasoilla aina pornon kulutuksesta lainsäädäntöön ja toteutettiin tuomioihin asti on tarpeen pysähtyä kysymään samalla tavalla kuin pieni tyttö katsellessaan ikkunassa kaupan olevia ihmisiä: ”Paljonko ihminen maksaa? Äiti, paljonko minä maksan?” (Paljonko ihminen maksaa 2016, IOM: ihmiskaupasta kertova video).

Kuntoutuksen näkökulmasta poliisin tutkinnallisia resursseja tulisi tukea, sillä kuntoutus ei voi alkaa, elleivät ihmiskaupan piiriin joutuneet ihmiset pääse irti hyväksikäytöstä. Hyväksikäyttörinkien ja siinä toimivien rikollisten paljastuminen edesauttaa tätä kuten ennaltaehkäisyäkin. Teittisen (2020) Helsingin Sanomien haastattelussa vuoden alusta valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattorina toimineen virkamiehen Venla Rothin mukaan on valtion vastuu toimia niin, että hyväksikäyttöä olisi mahdollisimman vähän. Tämän se voi tehdä poliittisten päätösten ja lainsäädännön kautta. Roth sanoo ihmiskaupan olevan esimerkki siitä, mihin valtiota tarvitaan ja että ilmiön olemassaolo kertoo yhteiskunnan epäonnistumisesta. Hallituksen ohjelmassa ihmiskauppa on nyt kuitenkin huomioitu useampaan otteeseen ja tällä hetkellä valmisteilla on laki, joka takaisi ihmiskaupan uhreille kunnilta tehokkaan avun sekä varmistaisi uhreille myös asumispalvelut. Hallitus huomioi myös ihmiskaupan uhrin aseman parantamisen huolimatta siitä, miten asiaa koskeva rikostutkinta etenee. Rothin mukaan hallituksen osoittama poliittinen tuki mahdollistaa ihmiskaupan vastaisten toimien todellisen edistymisen. (Teittinen 2020.)

Aineistossa nousi esiin myös kysymys hengellisyydestä ja seurakunnan mahdollisuuksista vaikuttaa eri tavoin voimaannuttavasti kuntoutujan elämässä. Seurakuntalaisen artikkelissa (2019) haastatellaan Noora Eerolaa tämän Pro gradu -tutkielmassaan ”Uskonto haasteena ja mahdollisuutena nigerialaisten ihmiskaupan uhrien auttamistyössä Suomessa” tekemistä huomioista. Eerola toteaa uskonnon ja hengellisen keskusteluavun huomioimisen sekä seurakuntayhteyden vaikuttavan myönteisesti ja voimaannuttavasti ihmiskaupan uhriin. Sen myötä nigerialaisten ihmiskaupan uhrien pelot liittyen heidän yllensä lähtömaassa langetettuun jujukiroukseen ovat vähentyneet tai poistuneet kokonaan. Jujuritualin tekee noitatorin, jolle ihmiskauppiat maksavat. Uhri tekee sopimuksen henkimaailman kanssa ja hän vannoo valan siitä, että pysyy lojaalina ihmiskauppialle. (Seurakuntalainen n.d.)

Uhri on tottelevainen, koska uskoo henkien vartioivan häntä. Hän uskoo, että jujuvalan rikkomisesta seuraa kirous, jossa pahat henget rankaisevat häntä tai hänen läheisiään ja lopulta tappavat hänet. Jujuvala toimii tehokkaana painostuksen välineenä. Merkittävin apu, minkä uhrin ovat kokeneet seurakunnilta saaneensa on keskustelu- apu sekä mahdollisuus rukoukseen. (Seurakuntalainen n.d.) Asiakastyössä tähänkin liittyen on oltava asiakaslähtöinen niin, että asiakkaan oma tahto huomioidaan. Kun asiakkaalla on halu, tarve ja kiinnostus hengelliseen apuun, on asiakastyössä hyvä yhteistyötahoina ja kumppaneina huomioida myös eri seurakunnat. Seurakunnat voivat olla asiakkaan hengellisenä tukena ja tarjota yhteisönä turvallisen paikan, missä kohdata ihmisiä ja tutustua ihmisiin hengellisten tilaisuuksien ja käytännön avun merkeissä.

Aineistossa esitettiin toive myös erilaisten luovien ja toiminnallisten menetelmien mahdollistamisesta. Tämä on tärkeä huomio sillä keskusteluterapia ei välttämättä ole kaikille sopivin muoto ja terapiaa kuitenkin useimmiten tarvitaan. Siksi tulisi olla mahdollisuus käyttää myös muita terapian muotoja. Luovuuden ja taiteen todettiin usein toimivan. Ekspressiivinen taideterapia esimerkiksi yhdistelee useampia taiteen keinoja kuvataiteesta, musiikista, kirjoittamisesta, draamasta ja liikkeestä ja voisi siksi olla yksi vaihtoehto. Stephen K. Levine (2011, 23-24) on pyrkinyt antamaan muodon ekspressiivisen taideterapian/taideilmaisun teoreettiselle perustukselle ”poiesiksen” (engl. poiesis) käsitteen avulla. Sana ”poiesis” tulee klassisesta kreikasta ja sen alkuperäinen merkitys ilmaisi tekemistä (engl. the act of making) ylipäätään ja taiteellista tekemistä nimenomaan. Poiesikselle on olennaista, että taiteen tekeminen ei ole erotettu muista tuotannon muodoista. Se ei ole spesialisoitunut ja radikaalisti muista erotettu aktiviteetti, vaan pikemminkin ihmisen peruskapasiteetin ”laajempi ulottuvuus” ja kehittyneisyys, jolla hän muokkaa maailmaansa. Ihmisellä on kyky rakentaa maailmaa rajustikin erilaisiksi ja moninaisiksi elämälle soveltuviksi ja sopiviksi ympäristöiksi. Ja kun rakennetaan tätä maailmaa, rakennetaan myös itseään. Ihminen ei ole ennalta mukautunut johonkin tiettyyn ympäristöön, vaan ihmisellä on kyky muokata ja muovata itseään ja toisiaan tarpeen mukaan. Kolikon toinen puoli on se, että ihminen voi myös rakentaa maailmaa tavoilla, jotka eivät ole soveliaita elämälle. Levinen mukaan olemme yhtä lailla kykeneväisiä vääristämään, rikkomaan (engl. misshape) maailmoitamme ja itseämme siinä. (Levine 2011, 23-24.)

Se, että olemme tehneet tästä maailmasta sellaisen kuin se on, tulisi myös herättää meidät mahdollisuuteen muuttaa sitä. Poiesis on Levinen mukaan aina mahdollista. (Levine 2011, 23-24.) Ihmiskaupan kyky rikkoa ihminen on hyvä esimerkki tästä kolikon toisesta puolesta. Tiellä kohti ihmisen eheytymistä ja ihmisarvoista elämää on taiteella ja luovuudella ainutlaatuisia, toimiviksi koettuja, tunnistettuja ja tutkittujakin mahdollisuuksia. Kun ajattelemme taiteen välinettä terapeutisessa käytössä, mieleemme nousee usein taiteen tekemisen ”osaamisen pakko”. Tästä ei ole kuitenkaan kysymys. Punkasen, Erkkilän, Mäen, Hurmeen, Leijala-Marttilan ja Huttulan (2016, 308, 306) mukaan luova toiminta ei edellytä aiempaa taiteellista osaamista tai harjaantuneisuutta. He toteavat taiteen ja luovuuden olleenkin ennen jokamiehen oikeus mutta nykyinen elämäntapa, taiteen ekspertisoituminen ja teknologinen kehitys ovat vaikuttaneet taiteen ja luovuuden vähenemiseen arjessamme. Otamme useimmiten vain passiivisesti vastaan sen sijaan, että ilmaisumme ja tekemisemme olisivat omakohtaisia. Nykyajan ihminen menettää helposti yhteyden omaan sisäiseen luovuuteensa ja tämä voi puolestaan vaikuttaa heikentävästi elämänhallintaan. (Punkanen ym. 2016, 308, 306.) Asioitaan käsittelevälle kuntoutujalle voi olla helpotavaa löytää muitakin keinoja kuin vain yrittää pystyä keskustelemaan niistä. Puhua voi monella tavalla ja ”ääni” kuuluu luovilla ja toiminnallisilla menetelmilläkin joskus jopa voimakkaammin. Näillä menetelmillä kuntoutuja voi ehkä helpommin ja itselleen ominaisemmalla tavalla työstää itseään disintegraation ja kaaoksen läpi.

Punkasen ym. (2016, 307) mukaan luovat terapiat näkevät ihmisen kokonaisuutena sisältäen sensomotorisen, emotionaalisen, kognitiivisen, sosiaalisen ja spirituaalisen näkökulman. Taiteellinen ilmaisu ja vuorovaikutus kuvaavat ihmisen kokonaisvaltaista tilaa johtaen oivalluksiin ja terapeutiseen vuoropuheluun muutoksen tiellä. Luovuus löytää uusia ja odottamattomia yhteyksiä, uusia suhteita ja merkityksiä. (Punkanen ym. 2016, 307.) Luoville ja toiminnallisille terapiamuodoille tulisi antaa kuntoutuksessa enemmän tilaa ja mahdollisuuksia. Näitä menetelmiä on kuvattu mind-mappina liitteessä 5. Myös muita erikoistuneita terapioida voisi hyödyntää.

Aineisto herättää vahvasti ymmärtämään kuntoutuksen myös ihmisoikeuksien näkökulmasta. YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, joka hyväksyttiin 1948 totea artikloissaan 3-7, että kullakin on oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen, ketään ei saa pitää orjana tai orjuuttaa ja kaikki orjuuden/orjakaupan muodot on kiellettävä, ketään ei saa kiduttaa eikä kohdella julmasti, epäinhimillisesti tai alentavasti ja jokaisella on oikeus tulla henkilönä tunnustetuksi lain edessä, jossa kaikki ovat tasavertaisia ja ovat oikeutettuja yhtäläiseen lain suojaan (YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 2020). Ihmiskaupan kohteeksi joutuneet ovat saattaneet kokea äärimmäistä väkivaltaa ja heidän ihmisarvonsa on täysin murskattu, heitä on alistettu ja heidän tahtonsa on useimmiten nujerretty. Ihmiskauppa on vakava rikos, joka halveksii ihmisoikeuksia. What is human rights based approach? (n.d.) mukaan ihmisoikeuksien näkökulmasta lähestyminen tarkoittaa asiakkaan voimaannuttamista sen kautta, että hän tulee tietoiseksi ja osaa pitää kiinni oikeuksistaan sekä niiden yksilöiden ja instituutioiden kyvyn ja tilivelvollisuuden lisäämistä, jotka ovat vastuussa näiden oikeuksien kunnioittamisesta, suojelemisesta ja täyttämisestä. Tämä tarkoittaa parempien mahdollisuuksien tarjoamista ihmiselle osallistua niiden päätösten tekoon, joilla on vaikutusta heidän ihmisoikeuksiinsa. Myös näiden oikeuksien täyttämisestä vastuussa olevien kyky tunnistaa ja tietää kuinka kunnioittaa näitä oikeuksia lisääntyy. (What is human rights based approach? n.d.) Kuntoutuksen prosessiin osallistuvilla ammattilaisilla on oma tärkeä osansa siinä, että ihminen voi löytää ja omistaa takaisin sitä mitä häneltä on ryöstetty - ihmisarvonsa ja -oikeutensa. Se vahvistaa myös kuntoutujan osallisuutta ja omaa toimijuutta kuntoutuksessa. Tämä edellyttää sitä, että ihmiskaupan uhrien parissa työskentelevät ammattilaiset ovat tietoisia ja ymmärtävät ja huomioivat lain säädökset, jotka takaavat uhreille kuntoutukseen liittyvät toimet ja mahdolliset erityispalvelut.

Tutkimukseen sisällytettiin pieni osuus kuntoutuksesta mitä toteutetaan Lähi-Idässä olevilla leireillä. Se tuo näkyviin vaikeissakin oloissa toteutettavan kuntoutuksellisten toimien merkityksen. Kuntoutuksen tuoma pienikin toivo ja apu on voinut olla merkityksellinen avun saajalle. 10 viikkoa on lyhyt aika suhteessa siihen, kuinka vähän se on ohjelmaan osallistuvan elämässä. On kuitenkin iso asia löytää voimavaroja arkeen ja jaksaa hoitaa lapsia, olla äiti. Kuntoutuksen avulla trauman siirtymistä lapsiin voidaan edes jollain tavalla vähentää.

Kuntouttavan työn kautta voidaan vaikuttaa myös siihen, että ihmisille voidaan jollain tavalla antaa takaisin sitä ihmisarvoa, mikä heiltä on yritetty ryöstää. On selvää, että yksikin seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhri tai Isiksen tai muun vastaavan ryhmittymän seksiorjuuden kokenut ihminen on liikaa. Vastavuoroisesti yksikin kuntoutuksesta avun saanut ei ole liian vähän. On osattava nähdä suurten apua tarvitsevien massojenkin keskellä se merkitys, mikä kuntoutuksella voi olla yhden ihmisen kohdalla.

Usein siteerataan Edmund Blakea: *”Jotta paha voitaisi, riittää että hyvät ihmiset eivät tee mitään”*. Emme voi jäädä millään saralla välinpitämättömiksi ja *”tekemättömiksi”* ihmiskaupan tai minkäänlaisen ihmistä orjuuttavan ilmiön suhteen. Tämä asettaa hyvälle ihmisille kuitenkin haasteen vastata ihmiskaupan vastaisen työn tarpeisiin taidolla, peräänantamattomuudella ja rohkeudella.

12 Johtopäätökset

Ihmiskauppa on ilmiönä varsin laaja eikä kovin selkeä käsite. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää ihmiskauppaa tunnistetaan heikommin kuin muualla maailmassa. Ihmiskaupan vaikutukset voivat olla kokonaisvaltaiset. Myös kuntoutuksesta on oltava kokonaisvaltainen käsitys ja ymmärrys ihmisen tilanteesta, siihen vaikuttavista tekijöistä ja siinä tapahtuvista muutoksista ja niiden vaikutuksista kuntoutuksen monitahoiseen prosessiin. Uhrien kohtaaminen vaatii erityistä hienovaraisuutta ja auttaminen edellyttää laaja-alaista ja erityistä osaamista. Moniammatillisuus on välttämättöntä. Lasten ja nuorten seksuaaliseen hyväksikäyttöön on kiinnitetty ennaltaehkäisevästi huomiota. Sosiaalisen median osuudesta on puhuttu paljon myös julkisuudessa. Mielenpiteet Ruotsin mallin mukaisesta seksin oston kriminalisoinnista jakautuvat kahtia. Suomessa on käynnissä isoja muutoksia, joilla on tarkoitus helpottaa ihmiskaupan uhrien auttamista.

Aineiston pohjalta nousevia tutkimis- ja kehittämisehdotuksia:

Viranomaisten ja eri sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattilaisten koulutus tulisi saada systemaattisemmaksi ja sitä varten tulisi nimetä selkeä vastuutaho. Ammatti- korkeakoulututkintoihin tulisi suunnitella ja sisällyttää opintojakso ihmiskaupasta ja uhrien auttamiseen ja kuntoutukseen liittyvistä teemoista. Näitä tutkintoja voisivat olla sosionomin, kuntoutuksen ohjaajan, sairaanhoitajan, toimintaterapeutin ja fysioterapeutin tutkinnot. Muille kiinnostuneille voisi tarjolla olla vapaavalintainen kurssi. Näin sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammatteihin valmistuvilla olisi jo perustietoa ja ainakin teoreettista taitoa. Ihmiskaupan uhreille tarkoitettuja terveydenhuollon hoitopolkuja tulisi selkeyttää ja kehittää. Ihmiskaupan uhreille tulisi saada psyykkisen tilan arvio, jonka kustannuksista vastaisi valtio. Monialaista dialogia tulisi ylläpitää ja kehittää. Kokonaisvaltaista seksuaalirikoksen uhrille tarkoitettua palvelua tulisi kehittää niin, että se olisi myös ihmiskaupan uhrien saatavissa (niille, jotka eivät ole akuuttitapauksia). Luovien ja toiminnallisten menetelmien ja taiteen käytön merkitystä ja mahdollisuuksia tulisi tutkia seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhrien kuntoutuksessa. Ihmiskauppaan liittyvien käsitteiden ja niiden merkitystä tulisi tutkia ja selkeyttää.

Lähteet

Cori, P. 2009. 20th anniversary of the UN Convention on the Rights of the Child. Viitattu 13.10.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=A-icxE5qrNg>

Euroopan neuvosto 2011. Yleissopimus naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta. Viitattu 30.12.2019. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462532>

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/36/EU. EUR-Lex. Viitattu 28.12.2019. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32011L0036>

Eurostat. 2015. Trafficking in human beings. Viitattu 12.1.2020. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/publications/trafficking-human-beings-eurostat-2015-edition_en

Global estimates of modern slavery. 2017. Forced labour and forced marriage. Viitattu 12.1.2020. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_575479.pdf

Grant, J.P. N.d. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? UNICEF. Viitattu 3.11.2019. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Handbook on counselling asylum seeking and refugee women victims of gender-based violence. 2019. Viitattu 13.1.2020. https://www.heuni.fi/material/attachments/heuni/projects/LB0IXOjVf/CCM-GBV_Handbook_EN-merged.pdf

Harding-Jones, C. 2019. Counselling survivors of sex trafficking. *Therapy Today*, 30, 1, 20-24. Viitattu 13.1.2020. <https://janet.finna.fi, EBSCOhost CINAHL Plus with Full Text>.

Heikel, K. 2019. Seksin ostamisen kieltävä laki hillitsee prostituutiota Ruotsissa, mutta ihmiskauppa on kasvava ongelma. *Yle* 25.10.2019. Viitattu 26.10.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-11030244>

Hietaharju, A. 2014. Ihmiskaupparikoksen uhri auttamisjärjestelmässä. Julkisoikeuden pro gradu -tutkielma. Vaasan yliopisto, filosofinen tiedekunta. Viitattu 5.11.2019. https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/563/osuva_5711.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus: Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 22. painos. Tammi: Helsinki.

Ihmiskauppa Suomessa. N.d. Ihmiskauppa.fi. Viitattu 17.1.2020. http://www.ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskauppa_suomessa

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. N.d. Ihmiskauppa.fi. Viitattu 18.3.2020. http://www.ihmiskauppa.fi/tietoa_auttajille/ihmiskaupan_uhrien_auttamisjarjestelma

Paljonko ihminen maksaa. 2016. IOM. Viitattu 26.3.2020. <https://www.youtube.com/watch?v=n6VBI7Xqe8E>

Jazella. N.d. Kuva kuviossa 4. Viitattu 9.1.2020. Pixabay.com. <https://pixabay.com/illustrations/dead-tree-scary-halloween-nature-4567469/>

John Hain. N.d. Kuva kuviossa 3. Viitattu 9.1.2020. Pixabay.com. https://pixabay.com/users/johnhain-352999/?utm_source=link-attribution&utm_medium=referral&utm_campaign=image&utm_content=1250897

Kansainväliset velvoitteet ja sopimukset ihmiskaupan vastaiseen työhön liittyen. 2018. Ihmiskauppa.fi. Viitattu 13.10.2019. http://www.ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskauppa_maailmalla/kansainvaliset_velvoitteet

Kervinen, E. & Ollus, N. 2019. Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa Suomessa. Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti HEUNI. Viitattu 13.10.2019. https://www.heuni.fi/material/attachments/heuni/reports/J4q2bt28H/HEUNI_Report_89_Lapsiin_ja_nuoriin_kohdistuva_ihmiskauppa_Suomessa_2019.pdf

Kuntoutuksen uudistuskomitea. 2017. Ehdotukset kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 17.1.2020. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160273/RAP2017_41.pdf?sequence=2&isAllowed=y

L 7.6.2011/746. Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 18.10.2019. <http://www.finlex.fi>, hakusana laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta.

L 417/2007. Lastensuojelulaki. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 3.1.2020. <http://www.finlex.fi>, hakusana lastensuojelulaki.

L 3.4.2004/301. Ulkomaalaislaki. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 18.10.2019. <http://www.finlex.fi>, hakusana ulkomaalaislaki.

Laitinen, M. 2004. Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tampere: Vastapaino.

Lakipalvelut. N.d. Pakolaisneuvonta. Viitattu 26.2.2020. <https://www.pakolaisneuvonta.fi/#ihmiskaupan-uhrit>

Levine, S. 2011. Art opens to the world – Expressive arts and social action. Teoksessa Art in action – Expressive arts therapy and social change. Toim. Levine, E. & Levine, S. London & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 23-24.

- Loverboy-ilmiö. N.d. Ihmiskauppa.fi. Viitattu 4.1.2020. http://www.ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskaupan_muodot/seksuaalinen_hyvaksikaytto/mikko_-_loverboyn_uhri
- Maahanmuuttovirasto. 2020. Lehdistötiedote: Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään ennätysmäärä Suomessa ihmiskaupan uhriksi joutuneita. Viitattu 15.1.2020. https://migri.fi/artikkeli/-/asset_publisher/ihmiskaupan-uhrien-auttamisjarjestelmaan-ennatysmaara-suomessa-ihmiskaupan-uhriksi-joutuneita
- Mikkonen, M. 2019. 338 ihmistä 38 maassa saanut syytteet lapsipornon ostamisesta bitcoineilla. Helsingin Sanomat, verkkojulkaisu 16.10.2019. Viitattu 26.10.2019.
- Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? N.d. UNICEF. Viitattu 3.11.2019. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>
- Monikulttuurista naistoimintaa. N.d. Monika-Naiset liitto ry. Viitattu 25.2.2020. <https://monikanaiset.fi/>
- Mukwege, D. 2019. Rakas Kongoni -tilaisuus. Puhe Saalem-seurakunnassa Helsingissä 27.10.2019.
- Murad, N. 2017. Viimeinen tyttö. Olin Isisin vankina. Helsinki: Otava.
- Mohan, M. 2020. 'I was raped at 14, and the video ended up on a porn site'. BBC News. Viitattu 1.3.2020. <https://www.bbc.com/news/stories-51391981>
- MOT. 2019. Pedofiilin suora lähetys. Yle Areena. Viitattu 6.1.2020. <https://areena.yle.fi/1-4530616>
- Moxley, D. 1989. The Practice of Case Management. California: SAGE, Publications, Inc.
- Haddadin, Y. & Klímová-Alexander, I. 2013. Human rights-based approach to trafficking: The work of the United Nations Office of the High Commissioner for Human rights. The Judges' Journal, 52, 1, 22-27. Viitattu 13.3.2020. <https://janet.finna.fi, ProQuest Central>
- Palveluohjauspolun askeleet. 2019. Euroopan kriminaalipolitiikan Instituutin juliste. Viitattu 12.1.2020. <https://www.heuni.fi/en/index/tiedotteet/2018/12/traffickingalongmigrationroutestramroadmapforintegrationofvictims.html>
- Punkanen, M., Erkkilä, J., Mäki, S., Hurme, P., Leijala-Marttila, M. & Huttula, K. 2016. Luovat terapiat kuntoutuksessa. Teoksessa Kuntoutuminen. Toim. Autti-Rämö, I., Salminen, A-L., Rajavaara, M. & Ylinen, A. Helsinki: Duodecim, 306-308.
- RCAA. 2013. Code of Professional Ethics for Rehabilitation Counsellors. Viitattu 13.3.2020. <https://rcaa.org.au/assets/frontend/pages/Code%20of%20Ethics/RCAA%20Code%20of%20Ethics.pdf>

- Reunanen, M. 2018. Toimijuus kuntoutumisen tavoitteena. *Kuntoutus*, 41, 1, 53-54.
- Rendic, P. 2020. "Selvyyttä seksiin" tapahtuma. Luento Vapaakirkon järjestämässä tapahtumassa Lähetysseurakunnassa Helsingissä 29.2.2020.
- Ritual abuse pages. N.d. The history of child abuse. Lloyd deMause *The Journal of Psychohistory* V.25, N. 3, Winter 1998. Viitattu 4.1.2020. <https://ritualabuse.us/ritualabuse/articles/the-history-of-child-abuse-lloyd-demauxe-the-journal-of-psychohistory/>
- Rome statute of the international criminal court. 2011. Viitattu 12.1.2020. <https://www.icc-cpi.int/resource-library/Documents/RS-Eng.pdf>
- Rosell, C., Gittenauer, A., Goulding, E., McGuinness, K., Jamal, S., Holubova, B., Kuhl, A. & Pečiūrius, J. 2018. Gender-specific measures in anti-trafficking actions. Report. Viitattu 17.3.2020. <https://eige.europa.eu/publications/gender-specific-measures-anti-trafficking-actions-report>
- RV:n toimitus. 2019. Uskonto haasteena ja mahdollisuutena nigerialaisten ihmiskaupan uhrien auttamistyössä Suomessa. Viitattu 1.3.2020. <https://www.seurakuntalainen.fi/uutiset/monet-nigerialaisen-ihmiskaupan-uhreista-ovat-kristittyja/>
- Sala, D. 2020. The Syrian women and girls sold into sexual slavery in Lebanon. Syria's refugee crisis has shone a light on sex trafficking in Lebanon, where victims are often treated as criminals. *Al Jazeera*. Viitattu 11.3.2020. https://www.aljazeera.com/in-depth/features/syrian-women-girls-sold-sexual-slavery-lebanon-200128131326841.html?fbclid=IwAR1mWstsic3X0bgR_XxHJajpCi-a6fCuHm2HqcUrBK82NExpk3ohuzOQJy0
- Salminen, A-L. & Rintanen, S. 2014. *Monialainen kuntoutus*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Sevimlin, A. 2018. *Seksismin ja rasismien polttopisteessä*. Teoksessa *Tästä ei saa puhua!* Toim. Launis, M. & työryhmä. Helsinki: S&S.
- Somade, E. J. 2017. *Bacha Bazi: Afghanistan's darkest secret*. Viitattu 4.1.2020. <https://humanrights.brightblue.org.uk/blog-1/2017/8/18/bacha-bazi-afghanistans-darkest-secret>
- SopS 44/2012. Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta. Valtion säädöstietopankki Finlex, Valtiosopimukset. Viitattu 28.12.2019. 12.10.2019. <https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2012/20120044>
- SopS 71/2006. Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta. Valtion säädöstietopankki Finlex, Valtiosopimukset. Viitattu 12.10.2019. <https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2006/20060071>

Sosiaali- ja terveysalan eettiset suositukset. 2011. Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE. Viitattu 13.3.2020. <https://etene.fi/documents/1429646/1559058/ETENE-julkaisu+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf/13c517e8-6644-4fa5-8c5f-193cfdce9841/ETENE-julkaisu+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf>

Tilannekatsaus 1.1.-31.12.2019. 2019. Ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmä. Viitattu 17.1.2020. http://www.ihmiskauppa.fi/files/497/Ihmiskaupan_uhrien_auttamisjarjestelman_tilannekatsaus_1.1.-_31.12.2019.pdf

Teittinen, P. 2020. Ihmiskauppa on julmaa hyväksikäyttöä ja hyvä bisnes – Venla Roth on virkamies, jonka tehtävä on kitkeä ilmiötä Suomesta. Helsingin Sanomat. Viitattu 1.3.2020. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006421600.html?fbclid=IwAR0HwxhSyZgl6flnCfqNXGrEesbtI9QF8nHufsKigm8FLA9Zx80GsYrTykY>

Terveystieteiden yhteinen arvopohja, yhteiset tavoitteet ja periaatteet. 2001. ETENE. Viitattu 13.3.2020. <https://etene.fi/documents/1429646/1559098/ETENE-julkaisu+1+Terveystieteiden+yhteinen+arvopohja%2C+yhteiset+tavoitteet+ja+periaatteet.pdf/4de20e99-c65a-4002-9e98-79a4941b4468>

Thompson, L. 2007. Introduction to the global issue of human trafficking. Hands that heal. International curriculum to train caregivers of trafficking survivors. Academic edition. Springfield, USA: Life Publishers.

Thompson, J. & Haley, M. 2018. Human Trafficking: Preparing Counselors to Work with Survivors. International Journal for the Advancement of Counselling, 40, 3, 298-309. Viitattu 13.3.2020. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Tiedonkeruu järjestöjen ja seurakuntien tunnistamista ihmiskaupan uhreista. 2020. PRO-tukipiste. Viitattu 25.2.2019. <https://pro-tukipiste.fi/ihmiskauppa/askelmerkit-hanke/>

Tietoa ja työkaluja. 2020. PRO-tukipiste. Viitattu 25.2.2020. <https://pro-tukipiste.fi/ihmiskauppa/tietoa-ja-tyokaluja/>

Tunnista ihmiskauppa. 2020. PRO-tukipiste. Viitattu 26.2.2020. <https://pro-tukipiste.fi/ihmiskauppa/tunnista-ihmiskauppa/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Tammi: Helsinki

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Julkaisu 3. Viitattu 18.3.2020. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf

UNODC. 2018. United Nations Office on drugs and crime. Global report on trafficking in persons. UNODC Research. Viitattu 16.10.2019. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GLOTiP_2018_BOOK_web_small%20%281%29.pdf

Varpula, S. 2020. Maailman suosituinta pornosivustoa vaaditaan suljettavaksi: ”Sivusto hyötyy naisten ja lasten raiskauksesta, seksikaupasta ja väkivallasta”. Helsingin Sanomat. Viitattu 11.3.2020. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006433233.html?fbclid=IwAR1GT3Xz31Y7sQI4PGACTrl5fadDOgwVBqAU3tzo0bJSHrNnVF1sD25srDE>

Veikkolainen, S. 2019. ”Tapan sun äitis jos et tottele” – Ihmiskauppa on tämän päivän orjuutta ja sitä on myös Suomessa. Ylen artikkeli, oppiminen. Viitattu 31.12.2019. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/28/tapan-sun-aitis-jos-et-tottele-ihmiskauppa-on-taman-paivan-orjuutta-ja-sita-on>

What is human rights based approach? N.d. Care about rights? Viitattu 1.3.2020. <http://careaboutrights.scottishhumanrights.com/whatisahumanrightsbasedapproach.html>

Verkostoja. N.d. PRO-tukipiste. Viitattu 18.3.2020. <https://pro-tukipiste.fi/ihmiskauppa/verkostoja/>

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle. 2018. <https://www.syrjinta.fi/documents/10181/36404/Eduskuntakertomus+korjattu+syyskuu/72f56ff8-80b5-4048-90b4-2ff43b64a51b>

Yhdenvertaisuusvaltuutetun muistio. 2016. Nigerialaistaustaiset seksuaalisesti hyväksikäytetyt ihmiskaupan uhrin Suomessa: ulkomaalaislain soveltamiskäytäntö. Muistio VVTDno: 2016 – 552. Viitattu 5.1.2020. https://www.syrjinta.fi/documents/10181/36404/nigeriaisselvitys_verkkoon_FINAL.pdf/1b136c3b-e80f-4b57-bedc-339f4a12e68b

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. 2020. Ihmisoikeusliitto. Viitattu 1.3.2020. <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/>

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelurunko

- Haastateltavan taustatiedot - kauanko olet tehnyt työtä ihmiskaupan uhrien ja ihmiskauppaan liittyvien asioiden parissa ja miten olet päätenyt työhön
- Holistisuus seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhrien kuntoutuksen prosessissa
- Kuntoutuksen prosessin erityispiirteitä
- Osaaminen kuntoutuksen prosessissa
- Suomessa tapahtuvan seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan ehkäisemisen tunnistettuja suuntaviivoja

Liite 2. Analysoinnissa muodostunut kategorisointi.

ALKUPERÄINEN ILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS	YLÄKATEGORIA	PÄÄKATEGORIA
<p>”Ihmiskauppa näyttäyty riistona.”</p> <p>”Se on ihmisen vakavaa hyväksikäyttöä.”</p> <p>”Monia alaikäisiä poikia on käytetty seksuaalisesti hyväksi matkalla Eurooppaan tai Euroopassa .....seksuaalinen hyväksikäyttö voi koskea ketä tahansa ja mitä tahansa sukupuolta olevaa henkilöä.”</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Riisto - Hyväksikäyttö - Kuka tahansa voi joutua kohteeksi - Pakko - Painostus - Uhrin alisteinen asema - Vallan käyttö - Riippuvuussuhde - Internetin ja sosiaalisen median vaikutus - Haasteet viranomaisille - Tunnistamiseen liittyvät haasteet - Lainsäädännön osittainen epäselvyys 	Vapauteen kohdistuva rikos	Ihmiskaupan ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan tunteminen ilmiönä
<p>”Siinä vaiheessa, kun se tunnistaminen tapahtuu, meidän ajatus on, että siinä vaiheessa me myös pyritään sitten selvittämään sitä avun tarvetta ja palvelun tarvetta ja miettiä mikä se oikea tapa tukea on.”</p>	- tunnistaminen	Alkuarviointi	Case Management Jatkuu seuraavalle sivulle...

<p>”Joka ikisellä meidän asiakkaalla on kokemus siitä, että heistä on tehty oletuksia.”</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ammattilaisten asenteet, ennakkoluulot ja oletukset - Itsetuntemus - Kulttuurisensitiivisyys - Luottamus 		<p>...jatkuu edelliseltä sivulta</p>
<p>”Eihän tätä voi tehdä yksin, yksi taho ei voi hoitaa koko asiaa. Tarvitaan niitä muita ammattilaisia, tarvitaan tukea ja resursseja.”</p> <p>”Tartutaan niihin asioihin mitä ihminen yrittää tarjota, että ”kuuletko mitä mulle tehdään”</p> <p>”Kyllä ne seuraukset voi olla tosi vakavia”</p> <p>”Palvelusuunnitelma tehdään yhdessä asiakkaan kanssa. Me käydään paljon keskustelua siitä, mitä asiakas itse toivoo ja näkee itselleen parhaaksi.”</p> <p>”...näen, että siihen psykologiseen tukeen on tosi suuri tarve ja että sillä on tosi iso osa siinä kuntoutuksessa...”</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Verkostotyö - Havainnointi ja puheeksi ottaminen - Ihmiskaupan vaikutusten ymmärtäminen - Asiakaslähtöisyys - Kuntoutuksen tavoitteet, keinot - Palvelujärjestelmäosaaminen - Traumatietoisuus - Tuettu asuminen 	<p>Palvelusuunnitelma</p>	<p>Jatkuu seuraavalle sivulle...</p>

<p>”Jos herää huoli ihmisen kohdalla, joka on auttamisjärjestelmässä ... niin usein laitetaan auttamisjärjestelmään tieto...asiakkaan kanssa on nyt sovittu, että ko. työntekijä nostaa auttamisjärjestelmälle ne asiat esille, joille ei ole tehty mitään.”</p>	<p>- Järjestöt asiakkaan oikeuksien vaalijana</p>	<p>Interventio</p>	<p>... jatkuu edelliseltä sivulta</p>
<p>”...sitä päivitetään aina tilanteen mukaan ja vähintään 3 kuukauden välein...”</p> <p>”Asiakkaan vointi, kuntoutuminen tai paraneminen ei ole sellainen jatkumo mikä menisi koko ajan eteenpäin... siinä tapahtuu notkahduksia”</p>	<p>- Palvelusuunnitelman tarkistus</p> <p>- Tilanteen vaihtelevuus</p>	<p>Seuranta</p>	
<p>”Ja tosi tosi paljon täsmäkoulutusta sosiaali- ja terveysalalle miten kohtaan ihmiskaupan uhrin”</p> <p>”Eihän meillä oikein ole mietittynä terveydenhuollossa sellaisia selkeitä hoitopolkuja.”</p>	<p>- Koulutuksen tarve, erityisosaaminen</p> <p>- Palvelupolkujen selkeytyminen</p> <p>- Palvelujen katkeamattomuus</p> <p>- Erityisosaaminen</p> <p>- Terapiamuodot, luovat ja toiminnalliset menetelmät</p> <p>- Tulkkaus</p> <p>- Lainsäädännön uudistukset</p>	<p>Arviointi</p>	<p>Jatkuu seuraavalle sivulle...</p>

<p>”Lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta siitä puhutaan koko ajan enemmän – se on tottakai ennaltaehkäisevää osaltaan että tietoisuus leviää.”</p>	<p>- Julkinen puhe</p> <p>- Koulut</p> <p>- Kodit</p>	<p>Nuoriin ja lapsiin kohdistuva valistus</p>	<p>...Jatkuu edelliseltä sivulta</p> <p>Suomessa tapahtuvan seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan ennaltaehkäisemisen tunnistettuja suunta- viivoja</p>
<p>”Siinä helposti luodaan sellaista kuvastoa ihmiskaupasta mikä ei vastaa todellisuutta.”</p>	<p>- Median antama kuva</p>	<p>Median vaikutus</p>	
<p>”Jos ihminen näkee oman arvonsa vain rahan kautta, ihminen on tavalla tai toisella kauppavaraa ja seksi on vain yksi ulottuvuus siinä.”</p>	<p>- Yhteiskunnan tuki</p>	<p>Vanhemmuuden tukeminen</p>	
<p>”Ruotsin malli toimisi ihan taatusti”</p> <p>”En usko, että se ratkaisisi tätä asiaa, en tiedä vähentäisikö se edes sitä.”</p>	<p>- Mielipiteiden jakautuminen</p>	<p>Ruotsin malli (so. seksinoston kriminalisointi)</p>	

Liite 3. Tiedote

Tiedote 22.11.2019

Olen Jyväskylän ammattikorkeakoulun Kuntoutuksen ohjaaja -tutkinnon (AMK) opiskelija Helena Korganoff, p. XXX, sähköposti: XXX. Olen tekemässä opinnäytetyötä seksiperäisestä ihmiskaupasta vapautuvien kuntoutuksesta. Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä ymmärrystä ja ajankohtaista tietoa seksiperäisestä ihmiskaupasta ilmiönä. Tavoitteena on selvittää, minkälainen on seksiperäisestä ihmiskaupasta vapautuvan kuntoutuksen prosessi Suomessa (tai ulkomaan kentällä, mikäli toimii siellä). Opinnäytetyö rakentaa perustaa kuntoutuksen ohjaajan (AMK) case management -tyyppiselle asiakastyölle, joka koordinoi, ylläpitää ja seuraa kuntoutussuunnitelmaa ja sen etenemistä sekä kulkee asiantuntevasti kuntoutujan rinnalla. Aineisto kerätään asiantuntijoilta puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Olen käännytynyt organisaatio-onne puoleen siksi, että teillä on asiantuntemusta ihmiskaupasta ilmiönä ja ymmärrättekse seksiperäisestä ihmiskaupasta vapautuvan kuntoutuksen prosessia ja siihen liittyviä erityiskysymyksiä.

Keskustelu käydään seuraavien teemojen pohjalta: haastateltavan taustatiedot - kuinka olet tehnyt työtä ihmiskaupan uhrien ja ihmiskauppaan liittyvien asioiden parissa ja miten olet päättänyt ihmiskaupan pariin tehtävään työhön (Suomessa ja/tai ulkomailla) ja mahdollisesti missä tehtävissä toimit esim. ohjaustyö, sosiaalityöntekijä, vastuutehtävät tms., seksiperäinen ihmiskauppa ilmiönä, holistisuus seksiperäisen ihmiskaupan uhrien kuntoutuksen prosessissa, kuntoutuksen prosessin erityispiirteitä, osaaminen kuntoutuksen prosessissa, Suomessa tapahtuvan seksiperäisen ihmiskaupan ehkäisemisessä tunnistettuja suuntaviivoja.

Aikaa haastattelulle varataan n. 1,5 - 2 tuntia. Haastattelut nauhoitetaan. Nauhoitteita käsittelee ainoastaan haastattelija Helena Korganoff. Haastatteluja ei varmuuskopioida pilvipalveluun. Nauhoitus tapahtuu suoraan tietokoneelle (mahdollisesti myös varmuudeksi kasettinauhoittimelle) ja varmuuskopiointi tietokoneelta tapahtuu muistitikulle, josta tiedot siirretään kotikoneelle. Aineistoa säilytetään muistitikulla. Opinnäytetyön valmistuttua aineisto ja varmuuskopiot tuhotaan, nauhoitteet jo heti litteroinnin valmistuttua. Koottua aineistoa käsitellään anonymisti. Haastateltavien henkilöllisyys jää vain haastattelijan tietoon eikä lopullisessa opinnäytetyössä kerrota organisaatioita, joita haastattelut koskevat. Valmis, hyväksytty ja julkaisuluvan saanut opinnäytetyö julkaistaan julkisessa ja avoimessa tietoverkossa Theseuksessa.

Lisätietoa saa tarvittaessa tekijältä Helena Korganoff tai opinnäytetyön ohjaajalta lehtori XXX, p. XXXX, sähköposti: XXXX

Liite 4. Suostumus haastattelulle

Suostumus haastattelulle

Jyväskylän ammattikorkeakoulun Kuntoutuksen ohjaaja -tutkinnon (AMK)opiskelija Helena Korganoffin opinnäytetyöhön liittyvä suostumus. Työn aiheena on seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhrin kuntoutus.

Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä ymmärrystä ja ajankohtaista tietoa seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvästä ihmiskaupasta ilmiönä. Tavoitteena on selvittää, minkälainen on em. ihmiskaupan uhrin kuntoutuksen prosessi Suomessa. Aineisto kerätään puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, joka kestää n. 1,5-2 h. Haastattelut nauhoitetaan. Äänitallenteita käsittelee ainoastaan haastattelija Helena Korganoff. Haastattelut litteroidaan ja tiedostot säilytetään luottamuksellisesti. Äänitys ja litterointi varmuuskopioidaan muistitikulle (äänitys erilliselle muistitikulle). Litteroinneissa ei näy haastateltavien nimiä eikä organisaatioita. Opinnäytetyön valmistuttua aineisto tuhotaan, äänitallenteet kuitenkin heti litteroinnin valmistuttua. Koottua aineistoa käsitellään anonyymisti ja luottamuksellisesti eikä lopullisessa opinnäytetyössä kerrota organisaatioita, joita haastattelut koskevat. Valmis, hyväksytty ja julkaisuluvan saanut opinnäytetyö julkaistaan julkisessa ja avoimessa tietoverkossa Theseuksessa.

Haastateltava XXXX antaa vapaaehtoisen suostumuksensa haastattelulle. Tämän suostumuksen haastattelullensa allekirjoittaneella henkilöllä on oikeus keskeyttää suostumuksensa tutkimukseen missä vaiheessa tahansa ennen aineiston analysoinnin varsinaista aloittamista 15.1.2020 ilmoittamatta tarkempaa syytä. Tätä suostumusta on kaksi, joista toinen on haastateltavalle ja toinen opinnäytetyöntekijälle Helena Korganoffille.

Helsingissä, 15.10.2019

Luvan antaja

Helena Korganoff
Opinnäytetyön tekijä

